

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ BİLİM DALI

TÜRK EXIMBANK KREDİLERİNİN TÜRKİYE DIŞ TİCARETİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

GÜLSENA SAMSUNLU

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ BİLİM DALI

TÜRK EXIMBANK KREDİLERİNİN TÜRKİYE DIŞ TİCARETİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

GÜLSENA SAMSUNLU

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi ERDEM TURGAN

İstanbul, 2019

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyisim	: Gülsena SAMSUNLU
Anabilim Dalı	: İktisat
Program	: Uluslararası Ticaret ve Para Yönetimi
Tez Danışmanı	: Dr. Öğretim Üyesi Erdem TURGAN
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans-Aralık 2019
Anahtar Kelimeler	: Dış Ticaret, Eximbank Kredileri, İhracatın Teşviki, Granger Nedensellik

ÖZET

Dış ticaretin, dış ticaret amaç ve araçlarının sonrasında dış ticaret teşviklerinin ve Eximbank ve ürünlerine ilişkin literatür taraması yapılarak Eximbank ile dış ticaret arasındaki çift yönlü ilişki araştırılmıştır.

2000-2018 yılları arasında dış ticaretin gelişimi ve Eximbank ürünleri arasındaki ilişki ekonometri boyutunda Granger Nedensellik Testi ile araştırılmış, ilişkinin tespit edildiği 6.gecikmenin kullanılan veri sepetinde denk geldiği 2005 yılı için Chow testi ile yapısal kırılma saptanmıştır. 2005 yılı Türk Lirası'ndan altı sıfır atılması uygulamasına geçildiği tarihtir, bu yıl için ekonomik sebepler araştırılırken; 2009 yılında kredi faizlerinin standardın altında düşmeye başladığı, büyümenin ivme kaybı yaşadığı yıl olarak fark edilmiştir.

Amerika'da başlayıp küresel bir ekonomik krize dönüşen Mortgage krizinin hissedilmeye başladığı bu yıllarda 2.Chow Testi ile 2010 yılında da Türkiye dış ticareti ve Eximbank ürünleri arasında yapısal kırılma olduğu ortaya koyulmuştur.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Gülsena SAMSUNLU
Field	: Economics
Programme	: International Commerce and Management of Money
Supervisor	: Dr. Lecturer Erdem TURGAN
Degree Awarded and Date	: Master Degree, December 2019
Keywords	: Foreign Trades, Eximbank Credits, Export Incentives Granger Causality

ABSTRACT

With this study international trade, foreign trade aims and instrument, foreign Trade incentives thereafter Eximbank and its products were searched and the two way relationship between Eximbank and foreign Trade was investigated in the view of literature search.

The relationship between the development of foreign trade and Eximbank products between 2000 and 2018 was investigated with Granger Causality Test in the econometric dimension. In 2005 the structural break was determined at the sixth delay in the used data set by Chow test. 2005 was the date of the implementation of the subtraction of six zeros from the Turkish Lira was initiated. While researching other economics reason for 2005, credit interest rates began to decreased and growth was decelerating has noticed for 2009.

During those years global economic crisis began to felt which was started with Mortgage crisis in America. Chow test was made for 2009 and determined structural break in 2009 between foreign Trade and Eximbank products.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TABLO LİSTESİ.....	x
ŞEKİL LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

DIŞ TİCARET POLİTİKALARI VE İHRACAT TEŞVİKLERİNİN TÜRKİYE'DE UYGULANMASI, TÜRKİYE DIŞ TİCARETİNİN KALKINMA PLANLARI KAPSAMINDA GELİŞİMİ.....

2

1.1.DIŞ TİCARET POLİTİKALARI.....

3

1.1.1.Dış Ticaret Politikalarının Amaçları.....

5

1.1.1.1.Hazineye Gelir Sağlanması ve Ekonomik Kalkınma.....

5

1.1.1.2.Ödemeler Bilançosu Dengesizliklerinin Giderilmesi ve İç Ekonomik Dengenin Sağlanması.....

6

1.1.1.3.Piyasa Aksaklıklarının Giderilmesi, Ekonominin Liberalleştirilmesi.....

7

1.1.1.4.Otarşı, Siyasal ve Sosyal Nedenler.....

7

1.1.1.5.Dış Rekabet, Dış Piyasa ve Dış Siyasete Yönelik Amaçları.....

8

1.1.2.Dış Ticaret Politikalarının Araçları.....

9

1.1.2.1.Gümrük Tarifleri ve Vergileri.....

9

1.1.2.2.Tarife Dışı Engeller.....

10

1.1.2.2.1.Miktar Kısıtlamaları..

10

1.1.2.2.2.Tarife Benzeri Engeller.....

12

1.1.2.2.3.Görünmez Engeller.....

14

1.1.2.2.4.Gönüllü İhracat Kısıtlamaları.....

15

1.1.3.İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikaları.....

15

1.2.İHRACAT TEŞVİKLERİ.....	17
1.2.1.Prim Sistemi Yolu ile Sağlanan Teşvikler.....	19
1.2.1.1.İhracatçıya Döviz Tutma Yetkisi Verilmesi	19
1.2.1.2.İhracatçıya Döviz Tahsisi Yapılması.....	19
1.2.1.3.Çoklu Kur Uygulaması	20
1.2.1.4.İhracat Bonoları ve Sertifikaları	20
1.2.2.İhracatta Finansal Teşvikler.....	20
1.2.2.1.İhracatta Vergi Muafiyet ve İstisnası.....	21
1.2.2.2.İhracat Kredileri.....	21
1.2.2.3.İhracat Kredi Sigortası.....	21
1.2.3.Diğer Teşvikler.....	22
1.3.TÜRKİYE’DE UYGULANAN GÜNCEL İHRACAT TEŞVİKLERİ	23
1.3.1.Devlet Yardımları.....	23
1.3.2.Vergi, Resim ve Harç İstisnası	26
1.3.3.Dâhilde İşleme Rejimi	27
1.3.4.Hariçte İşleme Rejimi.....	27
1.3.5.Katma Değer Vergisi İstisnası	28
1.3.6.Eximbank Kredileri	28
1.4.TÜRKİYE CUMHURİYETİ KALKINMA PLANLARI KAPSAMINDA DIŞ TİCARET POLİTİKALARI, İHRACAT TEŞVİKLERİ VE DIŞ TİCARETİNİN GELİŞİMİ.....	29
1.4.1.1923-1960 Dönemi	30
1.4.2.1960-1980 Dönemi	36
1.4.2.1.Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967).....	37
1.4.2.2.İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972).....	39
1.4.2.3.Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977).....	40
1.4.2.4.Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)	42

1.4.3.1980-2001 Dönemi	44
1.4.3.1.Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)	46
1.4.3.2.Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)	47
1.4.3.3.Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)	49
1.4.4.2001 ve Sonrası	51
1.4.4.1.Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)	52
1.4.4.2.Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)	54
1.4.4.3.Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)	56
1.4.4.4.On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023)	57

2.BÖLÜM

TÜRKİYE’DE EXIMBANK VE 1999-2018 YILLARI ARASINDA

GERÇEKLEŞTİRDİĞİ FAALİYETLER..... 59

2.1.TÜRK EXIMBANK’IN KURULUŞU ve AMAÇLARI 59

2.1.1.Türk Eximbank’ın Tarihçesi..... 59

2.1.2.Türk Eximbank’ın Amaçları ve Faaliyetleri..... 63

2.2.TÜRK EXIMBANK ÜRÜNLERİ: KREDİ, SİGORTA VE GARANTİ

PROGRAMLARI.....66

2.2.1.Kredi Programları 67

2.2.1.1.Kısa Vadeli İhracat Kredileri 68

2.2.1.1.1.Reeskont Kredisi..... 69

2.2.1.1.2.Sevk Öncesi İhracat Kredileri (SÖİK)..... 69

2.2.1.1.3.İhracata Hazırlık Kredileri (İHK) 70

2.2.1.1.4.Dış Ticaret Şirketleri İhracat Kredisi (DTŞ) 70

2.2.1.1.5.KOBİ İhracata Hazırlık Kredileri 70

2.2.1.1.6.Sevk Sonrası Reeskont Kredisi (SSRK)..... 71

2.2.1.2. Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredileri.....	71
2.2.1.2.1.İhracata Yönelik Yatırım Kredisi	73
2.2.1.2.2.İhracata Yönelik İşletme Sermayesi Kredisi	73
2.2.1.2.3.İhracat Alacakları iskonto Programı.....	73
2.2.1.2.4.Marka Kredisi.....	74
2.2.1.2.5.Avrupa Yatırım Bankası (AYB) Kapsamındaki Krediler.....	74
2.2.1.2.6.Gemi İnşa ve İhracatı Finansman Programı	75
2.2.1.2.7.Yurtdışı Mağazalar Yatırım Kredisi	75
2.2.1.2.8.Özellikli İhracat Kredisi	76
2.2.1.2.9.Finansal Kiralama Şirketlerine Yönelik Kredi Programı	76
2.2.1.3.Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamında Krediler.....	76
2.2.1.3.1.Turizm Kredisi.....	77
2.2.1.3.2.Uluslararası Nakliyat Pazarlama Kredisi.....	77
2.2.1.3.3.Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kredisi	78
2.2.1.3.4.Yurtdışı Fuar Katılım Kredisi.....	78
2.2.1.3.5.Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Köprü Kredisi	79
2.2.1.3.6.Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektubu Programı.....	79
2.2.1.4.PGS - (KGF)/ EDK)	80
2.2.2. Alıcı Kredi Programları – Ülke Kredi ve Garantileri	80
2.2.2.1.Uluslararası Proje Kredileri	82
2.2.2.2.Uluslararası Ticaretin Finansmanı	83
2.2.2.2.1.Yurtiçi Bankalar Alıcı Kredileri	83
2.2.2.2.2.Yurtdışı Bankalar Alıcı Kredileri	84
2.2.2.2.3.Devlet Garantili Alıcı Kredileri.....	84
2.2.3. Alacak Sigortası Programları.....	84
2.2.3.1.Kısa Vadeli Alacak Sigortası	85
2.2.3.2.Orta ve Uzun Vadeli Alacak Sigortası.....	86
2.2.3.2.1.Spesifik İhracat Kredi Sigortası Sevk Sonrası Risk Programı	87
2.2.3.2.2.Sevk Öncesi İhracat Kredi Sigortası.....	88
2.2.3.2.3.Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektuplarının Haksız Nakite Çevrilme Sigortası.....	88

3.BÖLÜM

2000-2018 YILLARI ARASINDA EXİMBANK ÜRÜNLERİ İLE DIŞ TİCARET

ARASINDAKİ İLİŞKİ 89

3.1.2000-2018 YILLARI ARASINDA EXİMBANK ÜRÜNLERİ VE DIŞ

TİCARETİN İNCELENMESİ... Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

3.2.YÖNTEM: GRANGER NEDENSELLİK VE CHOW TESTİ.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

3.2.1.Granger Nedensellik **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

3.2.2.Chow

Testi.....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

3.3.AMPİRİK BULGULAR..... Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

SONUÇ.....117

KAYNAKÇA.....119

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: 1923-1929 Yılları Arası Dış Ticaret verileri	31
Tablo 2: 1930-1939 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri	32
Tablo 3: 1940-1950 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri	34
Tablo 4: 1951-1960 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri	35
Tablo 5: 1960-1980 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi	37
Tablo 6: 1963-1967 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri	38
Tablo 7: 1968-1972 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri	40
Tablo 8: 1973-1978 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri	41
Tablo 9: 1979-1983 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri.....	43
Tablo 10: 1980-2001 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi	45
Tablo 11: 1984-1989 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri	46
Tablo 12: 1990-1994 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri	48
Tablo 13: 1995-2000 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri	51
Tablo 14: 2001-2018 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi	52
Tablo 15: 2001-2005 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri	55
Tablo 16: 2006-2013 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri	56
Tablo 17: 2014-2018 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri	57
Tablo 18: 1999-2018 Yılları Kullandırılan Toplam Kredi ve Sigorta Tutarları	66
Tablo 19: 1999-2018 Yılları Arası Kullandırılan Toplam Kredi Tutarları Dağılımları.....	67
Tablo 20: 1999-2018 Yılları Arası Kullandırılan Toplam Kredi Tutarları.....	68

Tablo 21: 1999-2018 Yılları Arası Kullandırılan Toplam Orta ve Uzun Vadeli Kredi Tutarları.....	72
Tablo 22: 1999-2018 Yılları Arası Kullandırılan Toplam Alıcı Kredi Tutarları	81
Tablo 23: 1999-2018 Yılları Arası Kullandırılan Toplam Alıcı Kredi Tutarları Dağılımları....	82
Tablo 24: 1999-2018 Yılları Arası Kullandırılan Toplam Sigorta Tutarları Dağılımları	85
Tablo 25: 1999-2018 Yılları Arası Kullandırılan Toplam Kısa Vadeli İhracat Sigorta Tutarları.....	86
Tablo 26: 1999-2018 Yılları Arası Kullandırılan Toplam Orta-Uzun Vadeli İhracat Sigorta Tutarları.....	87
Tablo 27: 1999-2018 Yılları Arasında Dış Ticaret ve Eximbank Desteği	90
Tablo 28: 1999-2018 Yılları Arasında Dış Ticaret ve Eximbank Desteği	95
Tablo 29: 1999-2018 Yılları Arasında İthalat, İhracat ve Eximbank Desteği	95
Tablo 30: 1999-2018 Yılları Arasında Kullanılan Veri Sepeti.....	97
Tablo 31: 2004-2006 Yılları Arasında Dış Ticaret Rakamları.....	103
Tablo 32: 1999-2018 Yılları Arasında İhracatın İthalatı Karşılıma Oranları %	104
Tablo 33: 2004-2006 Yılları Arasında Eximbank Desteği ve Dış Ticaret Rakamları	105
Tablo 34: 1999-2018 Yılları Arasında İhracatın İthalatı Karşılıma Oranları %.....	106
Tablo 35: 2009-2011 Yılları Arasında Dış Ticaret Rakamları	107
Tablo 36: 2009-2011 Yılları Arasında Eximbank Desteği ve Dış Ticaret Rakamları	108
Tablo 37: 1999-2018 Yılları Arasında Eximbank Kredilerinin Kullanım Oranları.....	109
Tablo 38: 1999-2018 Yılları Arasında Eximbank Kredi Hacmi ve TCMB Ortalama Kredi Faizleri %	112

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: En Küçük Kareler Testi Sonuçları.....	98
Şekil 2: Granger Nedensellik Testi 1.Gecikme	99
Şekil 3: Granger Nedensellik Testi 2.Gecikme.....	100
Şekil 4: Granger Nedensellik Testi 3.Gecikme.....	100
Şekil 5: Granger Nedensellik Testi 4.Gecikme.....	101
Şekil 6: Granger Nedensellik Testi 5.Gecikme.....	101
Şekil 7: Granger Nedensellik Testi 6.Gecikme.....	102
Şekil 8: Chow Yapısal Kırılma Testi Sonuç, 2005.....	103
Şekil 9: Chow Yapısal Kırılma Testi Sonuç, 2010.....	110
Şekil 10: Chow Yapısal Kırılma Testi Sonuç, 2010.....	110
Şekil 11: Granger Nedensellik Testi 14.Gecikme.....	113
Şekil 12: Granger Nedensellik Testi 15.Gecikme.....	114
Şekil 13: Granger Nedensellik Testi 16.Gecikme.....	114
Şekil 14: Granger Nedensellik Testi 17.Gecikme.....	115
Şekil 15: Granger Nedensellik Testi 18.Gecikme.....	115
Şekil 16: Granger Nedensellik Testi 19.Gecikme.....	116
Şekil 17: Granger Nedensellik Testi 20.Gecikme.....	117

KISALTMALAR

GATT: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması

BM: Birleşmiş Milletler

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

DB: Dünya Bankası

IMF: Uluslararası Para Fonu

IBRD: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası

AB: Avrupa Birliği

SÖİK: Sevk Öncesi İhracat Kredisi

İHK: İhracata Hazırlık Kredileri

DTŞ: Dış Ticaret Şirketi

DTSS: Dış ticaret sermaye şirketi

SSRK: Sevk Sonrası Reeskont Kredisi

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KOBİ: Küçük Orta ve Büyük Ölçekli İşletme

PGS: Portföy Garanti Sistemi

EDK: Ekonomi Değer Kredisi

STDŞ: Sektörel Dış Ticaret Şirketleri SDTŞ

TL: Türk Lirası

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

PGS: Portföy Garanti Sistemi

KGF: Kredi Garanti Fonu

PLS: Portföy Limit Sistemi

GİRİŞ

Gelişmekte olan ülkelerde ihracatın teşviki ve desteklenmesi gelişimin gerçekleştirilebilmesinde özel bir konuma sahiptir. İhracatı etkileyen çeşitli faktörlerden bahsedilebilir. Bu faktörlerden bir tanesi de ihracatın finansmanıdır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ihracatçılarının uluslararası ticarette rekabet etmelerinin önündeki en önemli problem de ihracatın finansmanıdır. Bundan dolayı gelişmekte olan ülkelerde dış ticaret kredilerinin, dış ticaretin gelişme ve kalkınma sürecinde önemli bir rolü vardır. Oluşan kredi ihtiyacı gelişmekte olan ülkelerde devletin resmi ihracat kredi kuruluşları tarafından karşılanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren farklı dış ticaret politikaları uygulayarak dışa bağımlılığını minimum seviye indirmek ve refah seviyesini yükseltmek için ekonomik adımlar takip etmektedir. 24 Ocak Kararları ile savaş sonrası ithal ikameci sanayi stratejisinden ihracat dönük büyüme stratejisine geçilmiş ve dışa açılma başlamıştır. İhracatın önem kazanması ile finansman ihtiyacının giderilmesi için 1987 yılında Türk Eximbank kurulmuş ve Türkiye'nin resmi ihracat kredi kuruluşu olarak, Eximbank dış ticarete ve özellikle ihracatın gelişimine yönelik nakdi ve gayri nakdi ürünlerle destek vermek için faaliyet geçmiştir.

Bu çalışma ile 2000-2018 arasında Türk Eximbank'ın verdiği destekler ve Türkiye dış ticareti arasındaki ilişkinin varlığı ve yönü araştırılacaktır.

1. BÖLÜM

DİŞ TİCARET POLİTİKALARI VE İHRACAT TEŞVİKLERİNİN TÜRKİYE'DE UYGULANMASI, TÜRKİYE DİŞ TİCARETİNİN KALKINMA PLANLARI KAPSAMINDA GELİŞİMİ

Dış ticaret, ulusların sınırları dışında ihtiyaç sahipleri ve bu ihtiyacı karşılayabilecekler arasında, doğrudan ya da tüccarlar aracılığıyla dolaylı olarak gerçekleştirilen mal ve hizmet alışverişi olarak tanımlanabilir.

Dış ticaretin tarihsel gelişimine bakıldığında, Tunç Çağı döneminde Avrupa ile Akdeniz Bölgesi ve Kuzey Avrupa arasında takas ticaretinin olduğu kanıtlanmıştır. Kültürel erken dönemlerde hammadde, işletme sermayesi, yatırım ve tüketim mallarının ticareti denizaşırı ticaret altında yapmıştır. Antik Çağ'da, birbirinden çok farklı imparatorluklar kurulmuş ve böylece denizaşırı ticaret yoğunlaşmıştır.¹ İlk olarak Orta Çağ'da başlayan bölgesel ticaret yerini, yeni imparatorlukların kurulması ve var olan imparatorlukların güçlenmesi ile denizaşırı ticarete bırakmıştır. Daha yoğun ve sistemli yapılan ticaret, Avrupa'nın gelişmesinde ve bir merkez haline gelmesinde etkili olmuştur. Yeni Çağ'da, pusulanın icadı ile denizcilik gelişmiş ve deniz ticareti yaygınlaşmış, Amerika kıtasının keşfi ile ticaret artmıştır. Sanayi devriminin başlaması ile beraber fabrikalaşma oluşmuş, seri üretim dış ticaretin daha fazla artmasını sağlamıştır.²

Sanayi Devrimi ile başladığı kabul edilen Yakın Çağ'da yaşanmış birçok siyasi olay ve savaş ile uluslararası yapılan ticaret kimi zaman durgunlaşmış olsa da artarak gelişmeye devam etmiştir. 1929 Büyük Buhran sonrasında ülkeler devalüasyonlar uygulamaya başlaması ile ticari faaliyetler daha da azalmış, ülke ekonomileri giderek kötüleşmiştir.³

Uluslararası ticaretin yeniden başlaması ve ekonomilerini düzeltmek isteyen ülkeler Bretton Woods'ta bir araya gelmişler ve yeni ekonomik bir düzene geçilmesi konusunda uzlaşmıştır. Ülkeler Keynesyen yaklaşımın temeline aldığı sabit kur sistemi tercih edilmeye, iletişim ve ulaşım alanlarında yaşanan teknolojik gelişmeler ile uluslararası yatırımlar artmaya başlamış ve tarife indirimleri ile beraber dış ticaret

¹ PD Curtin; Cross-Cultural Trade in World History. Cambridge Üniversitesi Yayınları, 1984, s.36.

² McGrail, Sean; Boats of the World: From the Stone Age to Medieval Times. Oxford Üniversitesi Yayınları, 2001, s.185.

³ Seyidoğlu, Halil; Uluslararası İktisat, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2013, s.147.

kolaylaştırmıştır. Bretton Woods Konferansı sonrasında, BM (Birleşmiş Milletler) ve Uluslararası Para Fonu(IMF) kurulmuştur.

1948 yılında uluslararası ticareti düzenlemek ve küresel ticareti şekillendirmek için GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması imzalanmıştır. GATT'ın rekabet engellerini ve ticareti kısıtlayan unsurları ortadan kaldırması ile dış ticaret liberalleşmiş ve gelişmiştir. GATT'ın imzalanması ve devam eden görüşmelerin sonunda, 1995 yılında GATT'ın da devamı niteliğinde olan DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) kurulmuştur. DTÖ, ulusların ticaretleri esnasında meydana gelen anlaşmazlıklara çözüm getirmek, ticaretin gelişmesine ilişkin müzakereleri organize etmek, gelişmekte olan ülkelere teknik yardım sağlamak ve ülkelerin dış ticaret politikalarını sürekli takip etmektedir.⁴

Ulusların iç ticaret kurallarını ve düzenlemelerini nasıl oluşturabileceklerine dair yasal bir dayanak sağlayan; toplu pazarlık ve müzakereler yoluyla uluslararası müzakereler geliştiren bir örgütün bünyesinde, 160 ülke, DB (Dünya Bankası) ve IMF (Uluslararası Para Fonu) de dâhil olmak üzere birçok uluslararası kuruluş bulunmaktadır. Türkiye, 1995 yılından itibaren DTÖ'ye üyedir.⁵

Bu bölümde dış ticaret politikalarının araç ve amaçlarına, ihracatın teşvik edilmesinde dış ticaret politikalarının kullanımına ve Türkiye'de uygulanan ihracat teşviklerine yer verilecek. Sonrasında Türkiye'de uygulamaya alınan kalkınma planları kapsamında dış ticareti etkileyen yaklaşımlar ve uygulamalar, Türkiye'nin dış ticaret gelişimi ile beraber incelenecektir.

1.1. DIŞ TİCARET POLİTİKALARI

Ülkeler dış ticaretlerine büyük önem vermişler ve çeşitli stratejiler ile dış ticaretlerini arttırmaya çalışmışlardır. Bu stratejiler bölgesel ve zamansal olarak değişiklik göstermiş politikalar çerçevesinde belirlenmiştir. Detaylı olarak ele alınacak dış ticaret politikalarına, araçlarına ve amaçlarına bu bölümde yer verilecektir.

Ekonomi tarihi açısından, dış ticaret politikası olarak nitelendirilebilecek ilk ticari yaklaşım Merkantilizmdir. Bu yaklaşım, 16. ve 18. yüzyıllar arasında etkili olmuş ve bu yaklaşıma göre, devletlerin gücü sahip olduğu değerli metallerle ölçülmüştür.⁶ Bu

⁴ Seyidoğlu, Halil, s.149.

⁵Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, <http://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu-dto.tr.mfa> (Erişim Tarihi, 22.04.2019)

⁶ Kösekahyaoglu, Levent; Dış Ticaret ve Rekabet Gücü – 1923-2011, Alter Yayıncılık, Ankara, 2012, s.5.

nedenle, devletler hazinelerinde birçok altın, gümüş ve benzeri değerli metalleri bulundurmak ve arttırmak için diğer devletler ile ticaret yapmışlardır. Bu bağlamda Merkantilizm yaklaşımında yoğun hükümet müdahalesi bulunur. Bu yaklaşımda, devletin iç ve dış ekonomik faaliyetlerde olan ağırlığının arttırılması gerektiği, böylelikle hazinede kıymetli metallerin olabileceği savunulmuştur.⁷

18. yüzyılda sanayi devriminin ortaya çıkışıyla birlikte seri üretimin başlaması ile ve ticaretin gelişimi hızlanmış ve Merkantilizmin yerini serbest ticaret anlayışı almıştır. Serbest dış ticaret politikasına göre devletin iç ve dış ekonomik faaliyetleri etkilememesi yani hükümetin ekonomiye müdahale etmemesi gerekir. Üretim ve ticaretin üzerindeki devlet müdahalesinin ortadan kalkması ile birlikte kaynaklar verimli kullanılacak; kaynakların verimli kullanılması ile ekonomileri gelişen ülkelerin refah seviyesi de artacaktır. Bu politika benimsendiğinde, ülkelerin sıklıkla tercih ettiği uygulama, en çok kayırlan ülke kuralıdır. Bu kurala göre, ticaret yapan iki ülke en çok kayırlan ülke kuralını kabul etmeyi taahhüt etmişse; taraflardan biri, üçüncü bir ülkeye daha sonra bir taviz vermesi halinde, aynı imtiyazları anlaşma ile karşı tarafa da vermeyi önceden kabul etmiş olur. GATT ve DTÖ üyesi ülkeler birbirleriyle en çok kayırlan ülke kurallarını otomatik olarak uygulamayı taahhüt etmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce en gelişmiş ülkelerden olan İngiltere de serbest ticareti desteklemiştir. O dönemde Almanya, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri gibi sanayileşmeleri gelişmekte olan ülkeler ise korumacılığı savunmuşlardır.⁸

Büyük Buhran sonrasında, ülkeler tarifelerini yükseltmeye ve rekabetçi devalüasyonlar getirmeye başlamışlar, serbest ticareti savunan İngiltere bile, 1932 yılında Commonwealth tercihlili tarife sistemini yaratmış ve sistem dışındaki ülkelerle olan ticaretindeki tarifelerini önemli ölçüde artırmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda, geçmişte kullanılan katı ve milliyetçi yöntemlerin üzerine uluslararası işbirliği fikri üstün gelmiş ve uluslararası ekonomik ve ticari işbirliğini sağlamak için IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası) kurulmuştur. GATT müzakereleri ile savaş döneminde arttırılmış olan tarifeler önemli ölçüde azaltılmıştır. Ancak tarifelerin azaltılmasının bir sonucu olarak görünmez engeller yayılmaya başlamıştır. 1973 petrol krizi ile beraber korumacı hareketler yeniden ortaya çıkmaya başlamış ve tarifeler yerini gönüllü ihracat kotalarına ve diğer görünmez ticaret engellerine bırakmıştır.

⁷ Kumarcıbaşı, Onur; Ekonomik Doktrinler ve Ekonomik Düşüncenin Evrimi, Kalite Yayınevi, Ankara, 1976, s.17-27.

⁸ Seyidoğlu, s.147.

Uluslararası ticaretin yeniden serbestleşmesi, Uruguay'daki toplantılarda tartışılmaya başlamıştır. 1994 yılında tamamlanan toplantılar sonucunda DTÖ kurulmuş ve GATT, DTÖ'ye dâhil edilmiştir. DTÖ ile küreselleşme hız kazanmış, mamul mallar üzerindeki tarifeler önemli ölçüde azaltılmış, ancak tarım ve emek yoğun mamul mallar üzerindeki kısıtlamalar devam etmiştir.⁹

DTÖ ile dış ticaretin önündeki engeller azaltılmaya ve küresel ticaret geliştirilmeye çalışılmaktadır.

1.1.1. Dış Ticaret Politikalarının Amaçları

Ülkeler, dış ticaret politikaları ile iç ekonomileri ve dış politikaları da dâhil olmak üzere birçok konuyu yönetmeyi amaçlarlar. Bunlar, ödemeler bilançolarındaki dengesizliklerin ve piyasa aksaklıklarının giderilmesi, iç ekonomik dengenin sağlanması, hazineye gelir sağlamak, ekonomik kalkınma, dış rekabet ile mücadele etme ve dış piyasalarda tekel güçten yararlanma, ekonominin liberalleştirilmesi, otarşi, siyasi ve sosyal konular ve dış siyaset politikasıdır.¹⁰

Dış ticaret, uluslararası politik amaçlar doğrultusunda etki yaratmak için sıklıkla kullanılır. Bu yüzden dış ticaret politikalarının, çok yönlü değerlendirilmesi gerekir. Bu bölümde dış ticaret politikalarının amaçlarına yer verilecektir.

1.1.1.1. Hazineye Gelir Sağlanması ve Ekonomik Kalkınma

Hazine de ödemeler bilançosu dengesizliği durumunda başvuru ülke içi kaynaklardandır.

Bu yüzden hazineye gelir sağlamak, dış ticaret politikalarının bir diğer amacı olabilir. Hazinesinin gelir kaynaklarının arasında ithalat ve ihracattan alınan vergilerde bulunmaktadır. Örneğin ülkeler gümrük vergilerini arttırarak, hazineye gelirin artmasını sağlayabilir. Ancak gümrük vergilerinin arttırılması, ticarete taraf olan ülkenin de gümrük vergilerini arttırmasına sebep olabileceğinden ticaretin azalmasına dolayısıyla ticaret gelirinin düşmesine de sebep olabilir.

Diğer bir taraftan, bir ülkede ekonomik kalkınma için yatırım gereklidir. İthalatın artması ile birlikte ülkeye gelen yabancı üretici, kendi çıkarları doğrultusunda girdiği

⁹ Argın, Nilüfer; Bakkalı A. Can; Türkiye'nin Dış Ticaret Tarihi, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2011, s.24.

¹⁰ Argın ve Bakkalı, s.11.

ülkede yatırım yapmayı tercih edebilir. Yabancı sermayenin ülkeye girişı ile ekonomi dolaylı olarak olumlu etkilenir.

1.1.1.2. Ödemeler Bilançosu Dengesizliklerinin Giderilmesi ve İç Ekonomik Dengenin Sağlanması

Ödemeler bilançosu dengesizliği, ülkelerin modern ekonomik sistemde sıklıkla karşılaştıkları makroekonomik sorunlardan biridir. Özellikle, döviz açığının kapatılamaması, döviz rezervlerinin tükenmesine ve yeniden borçlanma olasılığının azalmasına yol açabilmektedir.

Ödemeler bilançosu, ülkenin döviz gelir ve giderlerinin görülebildiği finansal bir rapordur. Cari işlemler hesabı, ülkenin mal ve hizmet satışlarından doğan kur kazancını ve zararını gösterir. Döviz kazançları harcamalardan düşükse, ülke ekonomisi cari işlemler açığı verir. Aksi takdirde, cari işlem fazlası oluşur. Sadece mal ticaretinden doğan döviz gelir ve giderleri ise dış ticaret dengesini oluşturur.¹¹

Bu nedenle, bir ülkenin ödemeler dengesinde ciddi bir cari hesap açığı varsa, hükümet bu cari açığı ortadan kaldırmak için dış ticarete müdahale eder. Örneğin, dış ticaret açığı olan ülkeler ithalatı sınırlandırabilir, ihracatı teşvik edebilir ya da açığı azaltmak için yabancı sermayenin ülkeye girişini kolaylaştırıcı hamleler yapabilir. Bir ülkede istikrarın sağlanması için öncelikle ülkenin iç ekonomik dengesinin korunması gerekmektedir. İç ekonomik denge bozulduğunda işsizlik ve enflasyon gibi sorunların ortaya çıkması ile dış ticaret önce dolaylı olarak sonra doğrudan etkilenir.

Biri diğerinin hem nedeni hem sonucu olan bu sorunlar, ekonomi enstrümanları doğru kullanıldığında dış ticaret çözüm olabilmektedir. Örneğin, işsizlik sorunu yaşayan ülkeler dış ticaretlerinde tarifeler ve kotalarını arttırarak yabancı malların fiyatlarının artmasını sağlar ve böylelikle tüketici yerli mala yönlendirilir. Artan talebi karşılamak için yerel üretim artması ile istihdam dolaylı olarak olumlu yönde etkilenir.¹²

Öte yandan, enflasyonla karşı karşıya olan ülkeler daha düşük tarife ve kotalara geçerek ithal edilen malların iç pazara erişimini kolaylaştırır. Bu, genel arz seviyesini azalttığı için enflasyonun kontrol altına alınmasını sağlar.

¹¹ Seyidoğlu, s.143.

¹² Öztürk, Nazım; Dış Ticaret Kuram Politika ve Uygulama, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2012, s.70.

1.1.1.3. Piyasa Aksaklıklarının Giderilmesi ve Ekonominin Liberalleştirilmesi

Piyasadaki aksaklıkların yaşanmasının en önemli nedeni ve ekonomik gelişmenin önündeki en büyük engellerden biri, monopolleşme yani tekelleşmedir.

Tekelleşme, konu olduğu mal üzerindeki arz kontrolünün tek elde toplanması olarak özetlenebilir. Tekelleşme durumunda ürün kalitesi olması gereken seviyenin altında olsa da tekelin inisiyatifine bağlı olarak fiyatlar arttırılabilir, ürün kalitesi arttırılmasa da tüketici bu ürünleri almak zorunda kalır. Bu da tüketiciyi ve uzun vadede genel ekonomiyi olumsuz yönde etkileyerek, refah seviyesinin düşmesine sebep olabilir.¹³

İthalatı kısıtlama amacı ile kullanılabilen tarifeler ve kotalar, tekelleşme durumunda azaltılarak ithal malın piyasaya girmesini kolaylaştırmak amacı ile kullanılabilir. İthal malın piyasaya girmesi ile rekabet ortamı doğacak ve yerli tekel üretici kendisini iyileştirmek veya fiyatlarını düşürmek zorunda kalacaktır.

Dış ticaret politikaları, ekonominin liberalleşmesine yardımcı olmak için de kullanılabilir. Serbest piyasa yaklaşımını benimseyen ülke ekonomilerinin sadece yurtiçinde değil, yurtdışında da yani uluslararası piyasalarda da serbest olması gerekmektedir. Amaç kendi içinde serbest ülke ekonomisine ulaşmak olduğunda, dünya ekonomisi ile bütünleşip genişlemesini sağlamak bir alternatif olarak kullanılabilir. Ülkeler yabancı sermayeyi özendirme politikaları ile serbest piyasa ekonomisinin her yönüyle gerçekleşmesini sağlamaya çalışır.¹⁴

Diğer bir taraftan ekonomi serbestleştikçe, piyasa aksaklıkları da kendiliğinden sağlanabilir.

1.1.1.4. Otarşı, Siyasal ve Sosyal Nedenler

Otarşı; bir ülkenin hem siyasi hem ekonomik bakımdan kendi kendine yeterli olabilmesine denir. Otarşiyi benimseyen ülke ekonomilerinde dış dünya ile ekonomik ilişkiler minimum seviyeye indirilir. Kısıtlamalar, yasaklar, yüksek gümrük vergileri, kotalar bu amaç doğrultusunda kullanılan dış ticaret politika araçlarından olur.

¹³ Argın ve Bakalcı A. Can, s.18.

¹⁴ Kaymakçı, Oğuz; Nuri Avcı ve Recep Şen Uluslararası Ticarete Giriş, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007, s.50.

Otarşı bir ülkenin doğal kaynakları, teknoloji, iş gücü ve benzeri parametrelerde ne kadar güçlü, zengin ve verimli olursa olsun uzun vadede uygulanabilecek bir durum değildir. Çünkü her ülke bir diğerinin ürettiği mal veya hizmete ihtiyaç duymaktadır.¹⁵

Bu yönüyle dış ticaret politikaları, hükümetlerin siyasal ve sosyal durumlar neticesinde de aksiyon alma amacı ile kullanılabilir. Örneğin ülke içinde sosyal ve politik veya belirli nedenlerden ötürü bir grup üretici, ya da belirli bir sektör veya sosyal bir sınıf geliştirilmek veya korunmak istenebilir. Bu bağlamda, bu tercih doğrultusuna konu olan mal ve hizmetler ile ilgili tarifeler veya kota seviyeleri arttırabilir. Ayrıca dış ticaret politikaları ulusal güvenliği tehdit eden bir durum olduğunda, sağlık ve çevre koruma politikaları doğrultusunda ve doğal kaynakların etkin kullanılabilmesi amacı ile de kullanılabilir.¹⁶

1.1.1.5. Dış Rekabet, Dış Piyasa ve Dış Siyasete Yönelik Amaçları

Ülkelerin doğal kaynakları, verimli işgücü seviyeleri, teknolojileri birbirinden farklı olduğundan diğer ülkelerin endüstrileri ile rekabet edebilmek için dış ticaret politika araçlarından yararlanabilir. Gümrük vergileri, ithalat ve ihracat kısıtlamaları gibi araçları kullanarak, kendi endüstrilerini dış rekabetten koruyabilirler.

İthal ikamesine dayalı bir sanayileşme stratejisi ve dış piyasaya odaklanmış ihracata yönelik sanayileşme stratejisi ekonomik kalkınma için ülkelerin seçebileceği iki farklı stratejidir.

İhracata dayalı sanayileşme stratejisinde, ülkeler örneğin Eximbank kredileri ile ihracatı teşvik eder ve ekonomik kalkınma için ihracat sanayisini kullanır. İthal ikame stratejisinde ise amaç ithalata ekstra gümrük vergileri ve kotalar getirerek, yerli üretimi ve sanayiye dış piyasa rekabetlerinden korumaktır.¹⁷

Tekelleşme ülke içi ekonomilerde tercih edilen bir durum olmasa da dış piyasada herhangi bir ürün veya ürün grubunda tekel olmak ülkeye büyük bir ekonomik ve siyasal bir güç sağlar. Bir ülke yabancı piyasada herhangi bir mal ve hizmette tekel olmak için, ticaret koşullarını lehine değiştirmesi gerekir. Bunu için de bu ürünün ya da hizmetin ihracatı için kota oluşturabilir. Bu durumda dış piyasada malların fiyatı artacak ve tekel gücüyle yüksek fiyatlar uygulanarak yüksek kar elde edilebilir. Ancak, DTÖ

¹⁵ Seyidoğlu, s.145.

¹⁶ Kaymakçı, Avcı ve Şen, s.50.

¹⁷ Öztürk, Nazım, s.65.

tarafında bu tür tekelleşmelere ülkelerin rekabet kurumları ve AB (Avrupa Birliği)'deki genel rekabet politikaları çerçevesinde izin verilmemektedir.¹⁸

Tüm bu amaçların yanı sıra, dış ticaret politikaları hükümetlerin dış siyaset politikalarından bağımsız düşünülemez. Bütün bu amaçlar, doğrudan ve dolaylı olarak dış ticaret politikalarının dış siyaset politikaları yönetmesi ve yönlendirmesi amacı ile de kullanılabilir. Örneğin, dış politikada yakın ilişkiler içerisinde bulunan ülkeler için tarifeler azaltılır ve böylelikle ticari tavizler verilerek, bu ülkelerin ticari üstünlük kurmalarına katkı sağlanabilir. Aksi şekilde düşman ülkelere karşı savunma sanayisinin mal ve hizmetlerine ticari ambargolar uygulanabilir; hammaddelerin, yarı mamullerin, ürünlerin ve teknolojilerin düşman ülkelere satılması yasaklanabilir.

1.1.2. Dış Ticaret Politikalarının Araçları

Hükümetler, iç ekonomi politikalarına müdahale ettikleri gibi çeşitli araçlar kullanarak dış ticaretlerinin yönüne, şekline, içeriğine ve miktarına müdahale ederler.

Dış ticaret politikasının en önemli aracı gümrük vergileridir. Ancak, uluslararası ilişkilerin gelişmesi ve ticaretin her ülke için zorunlu hale gelmesiyle beraber uluslararası ticaret araçları da geliştirilmekte ve değiştirilmektedir. Gümrük vergileri haricinde tarife dışı araçlar olarak isimlendirilen; miktar kısıtlamaları, tarife benzeri araçlar, görünmez engeller, gönüllü ihracat kısıtlamaları ve ihracatın teşviki gibi araçlar da kullanılmaktadır.

Gümrük vergileri ve tarife artışları DTÖ tarafından desteklenmemektedir ve üye ülkeler bu konuda sınırlandırılmıştır. Bu nedenle, dış ticaret politika araçlarından en çok kullanılan tarife dışı araçlardır.

1.1.2.1. Gümrük Tarifleri ve Vergileri

Gümrük tarifeleri ve vergileri, dış ticarete konu olan mal ve hizmetlerin ülkeye girişi ve çıkışı esnasında bedelleri üzerine eklenen tutarlardır.

Bu enstrümanlar, dış ticaret politikalarında en çok kullanılan araçlardandır. Çoğu zaman birbiri yerine kullanılan bu iki kavram birbirinden farklıdır. Gümrük vergileri, belirli bir ürün için gümrük sınırını geçerken ödenen vergi ve harçlardır. Tarife ise uluslararası ticarete tabi olan tüm mallar için geçerli olan vergi listelerini içeren kapsamlı bir listedir. Gümrük vergileri, gümrük yükümlülüğünün ortaya çıktığı zaman geçerli olan gümrük tarifelerine göre hesaplanmaktadır.

¹⁸ Kaymakçı, Avcı ve Şen, s.48.

Bir  lke tarafından tek taraflı olarak belirlenen tarifelere özerk tarifeler, ülkeler arasında yapılan anlaşmalar ile belirlenen tarifelere akdi veya sözleşmeli tarifeler denmektedir.¹⁹

Özellikle gelişmiş ülkeler ve DT  gibi ticaretle ilgili kuruluşlar, ticaretinin tamamen serbestleşmesi için tarifeleri minimum seviyeye düşürmek ve hatta tamamen ortadan kaldırmak için çalışmalar yürütmektedirler.

Gümrük tarife ve vergilerinin iki ana kullanım amacı, hazineye gelir sağlamak ve yerli sanayiye korumaktır. Gelir sağlama amacı ile uygulanan vergiler, halk tarafından yaygın olarak kullanılan mallar üzerinden alınmaktadır. Bununla birlikte, esnek ürünlere uygulanan yüksek tarifeler, talebin azalmasına ve dolayısıyla vergilerden elde edilen gelirin de düşmesine sebep olabilir. Vergilendirme usul ve esasları belirlenirken, malların esnekliği dikkate alınmalı ve vergiler, maksimum vergi geliri sağlayacak şekilde belirlenmelidir.

1.1.2.2. Tarife Dışı Engeller

Tarife dışı engeller, hükümetlerin politikalarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar, ihracat ve ithalat konusunda risk ve belirsizlik yaratmaktadır. Bu sebeple, Dünya Ticaret  rg t 'nün temeli olan GATT kapsamında yapılan çok taraflı ticaret müzakereleri sonucunda gümrük vergileri önemli  l de azaltılmıştır. Tarifeler, tarife indirimlerinin bir sonucu olarak etkinliklerini kaybettiğinden, tarife dışı engeller hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde daha önemli hale gelmektedir. Dolayısıyla, tarife dışı engeller dış ticarete müdahale etmenin önemli araçlarından biri haline gelmiştir.²⁰

Tarife dışı engeller; miktar kısıtlamaları, tarife benzeri engeller, görünmez engeller ve gönüllü ihracat kısıtlamaları olarak dört başlıkta incelenmektedir.

1.1.2.2.1 Miktar Kısıtlamaları

Miktar kısıtlamaları, uluslararası ticarete tarife dışı araçlardan sıklıkla tercih edilenidir ve tarifelerden farklı olarak, hazineye gelir sağlama amacı olmadan, doğrudan ithalatı kısıtlamayı amaçlayan bir dış ticaret politikası aracıdır.

¹⁹  zt rk, s.73-74.

²⁰ Kaymakçı, Avcı ve şen, s.55.

Miktar kısıtlamaları, ithalatın hacmi veya değeri üzerinde kesin bir sınırlama getirir ve maliyetleri gözetmeksizin otomatik olarak koruma sağlar.²¹ Miktar kısıtlamaları; ithalat kotaları, ithalat yasakları ve kambiyo denetimi şeklinde olmak üzere üç farklı şekilde uygulanır.

(i) İthalat Kotaları

İthalat kotaları, belirli bir dönemde ithal edilecek malların miktarı veya parasal değeri üzerindeki kısıtlamalar şeklinde uygulanmaktadır. Örneğin, altı aylık dönem içerisinde ithal edilecek televizyon sayısı yüz bin adet olacak veya değeri iki milyon doları geçmeyecek şeklinde belirlenir.

Uygulamada kotalar kendi içinde değişiklik göstermek ile birlikte, yaygın olarak gelişmekte olan ülkeler tarafından çoğu zaman ithal ikameci politikalar benimsediklerinden, sanayileşme politikalarına bağlı olarak kullanılmaktadır.

Hükümet yalnızca ithal edilen malların miktarını ülkeden bağımsız olarak belirleyerek dünya geneline uygularsa bu tip kotalara küresel kota denmektedir. Uygulamadaki diğer ithalat kotaları tahsilli kota ve tarife kotasıdır. Tahsilli kotalarda, ithal edilecek ürünlerin ithalat hakkı hükümetler tarafından belirli belirlenen ölçütlere dayanarak firmalar arasında dağıtılmaktadır. Tarife kotalarında ise ithal edilen mallar için belli bir adete ya da tutara kadar normal tarife uygulanır. Belirlenen miktar aşıldığında, daha fazla gümrük vergisi alınmaya başlanmaktadır.²²

(ii) İthalat Yasakları

İthalat yasakları, hükümet kararıyla belirlenen malların ithalatının yasaklanması anlamına gelir. Döviz sıkıntısı çeken ülkeler, başta lüks mallar olmak üzere birçok malın ithalatını ülkeden döviz çıkışı olmaması için yasaklamaktadır.

Örneğin, bebek sanayilerin korunması için de ithalat yasaklamaları uygulanarak, benzer veya aynı malların ithalatı yasaklanabilir. Politik, ahlaki, sağlık hizmeti, çevre koruma ve benzeri gibi ekonomik olmayan nedenlerden dolayı da uygulanan ithalat yasakları da bulunmaktadır.²³

(iii) Kambiyo Denetimi

Kambiyo denetimi, döviz işlemlerinde devletin kısıtlamaları, diğer bir deyişle döviz piyasasında devlet müdahalesinin olması anlamına gelmektedir.

²¹ Yılmaz, Mutlu; Özken Ahmet; Dış Ticarete Giriş, Gazi Kitabevi, Ankara, 2011, s.58.

²² Yılmaz ve Özken, s.59.

²³ Öztürk, s.78.

Döviz alım satım işlemlerinin kontrolü hükümetler tarafından genellikle ülkenin merkez bankasına verilmektedir. Ülke içerisinde döviz geliri elde edenler, bu dövizleri belli bir süre içerisinde bankaya satmak zorundadır. Bu şekilde döviz gelirleri, çeşitli dış ödemelerin yapılabilmesi için dağıtılabilir.

Döviz kontrolü, az gelişmiş ülkelerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunun önemli nedenlerinden biri, ithalatın azaltılması ve dış ödemeler açığının ortadan kaldırılmasıdır. Diğerleri ise döviz kontrolü ile birlikte ithalat hacminin kesin olarak sınırlandırılması ve mevcut döviz rezervlerinin hükümet tarafından belirli bir öncelik sıralamasına göre dış ödemelerin yapılmasında kullanılmasıdır.²⁴

Bir ülkeden sermaye çıkışının olması, ülkenin ödemeler dengesini olumsuz yönde etkileyebilir. Kambiyo denetimi, ülkeden sermaye ihracını doğrudan önleyen bir araçtır. Gelişmiş ülkeler bile zaman zaman sermaye ihracatını önlemek için kambiyo denetimine başvurmaktadırlar.

1.1.2.2.2 Tarife Benzeri Engeller

Tarife benzeri engeller uygulamada tarifelere benzer. Yerli üretimin karlılığını arttırmak amacı ile ithalatı tarife dışı araçlar kullanarak pahalılaştırmaktadır.

Tarife benzeri engeller; ithalat teminatları, fark giderici vergiler ve anti-damping, çoklu kur sistemi, sübvansiyonlar ve yurtiçi katkı zorunlulukları olarak uygulanmaktadır.

(i) İthalat Teminatları

İthalat teminatları, ithalat değerinin belli bir miktarının merkez bankasına, ithalat yapmak isteyenler için teminat olarak yatırılması prensibine dayanmaktadır. Bu fonlar, ithalat gerçekleşinceye kadar teminat olarak kaydedilir ve ithalat gerçekleştikten sonra geri ödenir.²⁵

İthalat gerçekleşene kadar Merkez Bankası kasasında faiz geliri olmadan tutulan bu teminatlar ithalatçı için gelir kaybına neden olur. Teminat olarak, merkez bankası tarafından bloke edilen fonlar, piyasadaki para miktarını sınırlandıracağı için ekonomi üzerinde deflasyonist bir etki yaratabilmektedir.

Sonuç olarak, ithal ürünlere olan talepte düşüş olması ile birlikte ithalat hacmi de azalacaktır.

²⁴ Kaymakçı, Avcı ve Şen, s.66.

²⁵ Karluk, Rıdvan; Uluslararası Ekonomi, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2009, s.384.

(ii) Fark Giderici Vergiler ve Anti-Damping

Serbest ticaret ortamında, düşük dünya fiyatları ile ithalata izin verilirse, ülke içinde üretilen ürünlerin yüksek yurtiçi fiyatlarının korunması zor olmaktadır.

Fark giderici vergiler ile hükümetler yerli endüstrilerini korumaya çalışırlar. Desteklemek istedikleri endüstrilerin ürünleri için asgari ithalat fiyatı, yüksek olan yurtiçi fiyatıdır. Bunun için de ithal malından aradaki fark kadar vergi alınması suretiyle fiyat dengesine ulaşılır.²⁶

Damping ise bir malın yurtdışına yurtiçinde satıldığından daha ucuz fiyata satılmasıdır. Anti-damping vergisi, damping sonucu haksız rekabeti ortadan kaldırmak için kullanılan önlemlerdendir.

Piyasada mala olan talep, değişen zevk ve tercihler gibi sebepler ile azalabilir. Yurt içi satışların yavaşlaması sonucu stoklarda artış olması durumunda, üreticiler bu fazlalığı dış piyasada sadece değişken maliyetlere karşılık gelecek bir fiyattan satabilirler. Bu da, dış pazarda ürünlerin iç pazarda satıldığından daha düşük bir fiyata satılması durumunu ortaya çıkarmaktadır.²⁷

Damping piyasa ekonomisinin uygulandığı ve dış ticaretin büyük ölçüde serbestleştirildiği ülkelerin endüstrilerini olumsuz etkilemektedir. Dampingli mallar piyasaya girdiğinde, ülkedeki yerli mal üreticileri bundan olumsuz etkilenmektedir. Bu olumsuz durumları önlemek için, hükümetlerin damping sonucu düşürdüğü fiyata eşdeğer bir anti-damping vergisi getirilmektedir.

(iii) Çoklu Kur Sistemi ve Sübvansiyonlar

Çoklu kur sistemi, hükümetin çeşitli dış ticaret işlemleri için farklı döviz kurları uygulamasıdır. Genellikle bu araç döviz kontrolü yapan ülkelerde kullanılmaktadır.

Uygulamada en yaygın biçim, farklı sektörler için farklı resmi kur uygulamasıdır. Yani sanayi ürünlerine, tarım ürünlerine, hammaddelere, turizm sektörüne farklı oranlarda kur uygulanmaktadır. Örneğin, hükümet tarım ürünlerin ithalatını sınırlamak istiyorsa, bunun için yüksek bir döviz kuru belirler veya hammadde ihracatını sınırlamak istiyorsa, düşük bir döviz kuru belirleyerek ihracatını sınırlar.

Sübvansiyonlar ile devlet tarafından dış ticarete rekabet üstünlüğünü yakalayabilmeleri için kişi ve kurumlara para, mal veya hizmet biçiminde sağlanan karşılıksız yardımlardır. Aşırı yapılan sübvansiyonlar DTÖ tarafından dış ticarete haksız

²⁶ Oktay, Nüvit; Dış Ticarete Giriş; Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir, 2005, s.134.

²⁷ Öztürk, s.79.

rekabete sebebiyet verdiğinden ötürü yasaklanmıştır. Kimi zaman ithalatçı ülkeler bu sübvansiyonlu mal ve hizmetlerin yurtiçi ticaretlerine olumsuz etkisini azaltmak ve engellemek için fark giderici vergilendirmeye başvurmaktadırlar.²⁸

(iv) Yurtiçi Katkı Zorunluluğu

Kaynakların verimli kullanılmasına aykırı bu uygulamada temel esas, yerli kaynakların, yerli üretimin yani yerli sermayenin ekonomide daha çok yer almasını sağlayamaya dayanır. Prensipde bir malın o ülkede üretilmiş sayılabilmesi için yerel girdinin belirlenmiş limitin altında olmaması ya da yabancı girdinin bu limitin üzerinde olmaması gerekmektedir.

Doğrudan yabancı yatırım alan ülkelerde yabancı sermayenin ulusal ekonomiye katkısını daha da arttırmak için yabancı sermayeli kurum ve kuruluşlar yerli kaynaklardan kullanmaya zorunlu tutulmaktadır.

Örneklerine sıkça rastlanan bu uygulama daha önce da belirtildiği gibi kaynakların verimli kullanılmasına ve ekonomik etkinliğe aykırı gelmektedir. Ekonomilerin ve ticaretin küreselleşmesinden bahsederken, mal ya da hizmetin girdileri, en ucuz ve en yüksek kalitede olduğu yerden sağlanmalıdır. Böylece üretim en düşük maliyetle ve en kaliteli olduğu şekilde gerçekleşmektedir.²⁹ Dolayısıyla yurtiçi katkı zorunluluğu, yerli kaynakların kullanılmasını sağlayan ancak küresel kaynakların verimli kullanılmasına engel teşkil etmektedir.

1.1.2.2.3 Görünmez Engeller

Görünmez engeller, halk sağlığı, çevre koruma ve halk güvenliği gibi nedenlerle devlet tarafından çıkarılan teknik düzenlemeler ve prosedürler olarak nitelendirilir. Bu tür engellerin sayısında önemli bir artış vardır. Hükümetler görünürde halk sağlığını, güvenliğini ya da çevreyi koruma niyetiyle getirdiklerini söyledikleri bu düzenlemeler ve prosedürlerin çoğunun altındaki sebep yerli üreticiyi ithal mala karşı korumak yatmaktadır.

Gümrük düzenlemeleri, evrak zorunlulukları, test ve rapor formaliteleri, kalite standartları, sanayi standartları, paketleme ve etiketleme kuralları görünmez engellere örnektir.³⁰

²⁸ Karluk, Rıdvan, s.386.

²⁹ Öztürk, s.81.

³⁰ Oktay, s.139.

1.1.2.2.4 Gönüllü İhracat Kısıtlamaları

Gönüllü ihracat kısıtlamaları, bir malın ihracatçısı ile ithalatçısı arasındaki anlaşma sonucunda ihracat mallarının belirli bir kotaya sınırlandırılmasıdır. Bu genellikle politika ve ticari yaptırımlar sonucunda olur. En yaygın uygulaması hammadde ve otomobil ticaretinde görülmektedir.

Örneğin Japonya, ürettiği otomobillerin özellikle Avrupa Birliği'ne ve Amerika Birleşik Devletleri'ne bu ülkedeki otomobil üreticilerini sıkıntıya sokacağından ihracatını sınırlandırmıştır. Japonya'nın bu sınırlandırmayı uygulamasının yani gönüllü olarak ihracatını sınırlandırmasının sebebi, şayet ihracatını sınırlandırmamış olsa bahse konu ülke ek vergi, kota gibi diğer araçlar kullanarak Japon ithalatını azaltacak ve bunun sonucu olarak Japonya'yı daha çok sıkıntıya sokacak olmasından kaynaklanmaktadır.

1.1.3. İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikaları

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden yapılan ihracat özellikle fiyat kurları, ithal kaynaklar üzerindeki tarifeler ve diğer ülkelere kıyasla yüksek yerli üretim maliyetlerinden dolayı ciddi fiyat dezavantajlarıyla karşı karşıyadır. Sanayileşmenin ilk döneminden itibaren, diğer ülkelere göre gelişmiş olan ülkelerde ihracata yönelik dış ticaret politikası benimsenirken, daha az gelişmiş ülkelerde ithal ikameciliği esas alan dış ticaret politikaları benimsenmiştir³¹

İthal ikameye dayalı sanayileşme politikalarında amaç, yerli sermayeyi arttırarak ekonomik olarak büyüebilmektir. Bu politika ile ithalatı azaltıp döviz tasarrufu sağlamak, ihracatı arttırarak döviz kazanmaktan daha kolaydır. Sanayilerinin gelişmesi ve üretimlerinin artması da ithal ikameci politikalar benimseyen ülkelere özgüven verir.³²

II. Dünya Savaşı ve Büyük Buhran, sanayi ve ticaret arasındaki ilişkiyi koparmıştır. Bu sebeple, ithal ikameye dayalı sanayileşme stratejileri benimseyen az gelişmiş ülkelerin ekonomileri daha fazla sarsılmıştır.

İthal ikameye dayalı sanayileşmenin ortaya çıkardığı sorunlar, ülkelerin ihracata dayalı sanayileşme stratejisine yönelmelerini sağlamıştır. Ölçek ekonomisi kayıpları ve

³¹ Şenses, Fikret; Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi?, Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma-Seçme Yazılar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 235-280.

³² Shafaeddin, Mehdi; Dış Ticaret ve Sanayi Politikalarında Alternatif Bir Yaklaşım Doğru, Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma-Seçme Yazılar. Derleyen Fikret Şenses. (Çeviri, Ünal Töngür), İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2013, s.433.

yerli üretimin iç piyasa ihtiyaçlarını belirli bir süreden sonra karşılayamaması stratejinin kendinden doğan sorunlarıdır. Ayrıca, sermaye yoğun ürünlere yönelimin olduğu yeni ekonomik düzende, üretim maliyetleri giderek artmaktadır. Bu durum yurtiçi fiyatlarında artmasına sebep olur. İthal ikameye dayalı sanayileşmelerin ortaya çıkardığı diğer bir sorun ise iç piyasa dış rekabete karşı korunduğundan, teknolojik gelişme ve inovasyon için de itici güç olan rekabetin ortadan kalkmasına sebep olabilmektedir.

Rekabet ve teknolojik gelişme arasında her zaman yakın bir bağlantı vardır. İhracata yönelik sanayileşme, korumacılıktan ziyade dış rekabete dayandığından, üreticilerin davranışlarında ve üretim yöntemlerinde önemli değişiklikler yapmasını gerektirir. Dış rekabet, tekelleri yok eder. Üreticileri kaliteyi yükseltmek ve fiyatları düşürmek için yeni yollar aramaya teşvik eder. Bu ekonomiye hareketlilik getirir.

İhracata yönelik sanayileşmedeki ilk hedef, ihracat için üretimin artırılmasıdır. İkinci hedef ise sanayi ürünlerinin toplam ihracattaki payını arttırmaktır. İhracat artışı ile sanayinin kalkınması arasında çift yönlü bir ilişki vardır. Artan ihracat, yarattığı talep nedeniyle üretimin artmasını sağlayarak sanayileşmeyi hızlandırırken, sanayileşmenin hızlanması ve üretiminde bununla beraber artması da, ihracatın da dolaylı olarak artmasına sebep olur.

Hiç bir ülke her kaynağa sahip değildir. Dolayısıyla, ihracata yönelik sanayileşme politikaları benimseyen ülkelerin amaçlarına ulaşabilmeleri yolunda, üretimleri için gerekli kaynakları satın almaları gerekmektedir. Biri diğerinde olmayan kaynağa sahiptir ve ülkelerin bu kaynakları satın alabilmeleri için de döviz ihtiyacı vardır. Bu döviz ihtiyacı, turizm ve ihracat ile karşılanabilir. Bahsettiğimiz gerekli kaynakların dışarıdan alınması yerine ülke içinde üretimi sağlanabilir. Bu durumda döviz ihtiyacı en aza iner.

İhracata yönelik dış ticaret politikası, ihracat için mal üretimine odaklanan ve bitmiş bu ürünlerin ihracatını kolaylaştıracak teşvik tedbirleri içeren bir dış ticaret politikasıdır. Hla Mynit, ihracata yönelik dış ticaret politikasını, az gelişmiş ülkelerin sadece iç üretim için kullanabilecekleri kaynaklarını, kontrollü bir politika ile beraber ihracat üretimine de yönlendirilmesi olarak tanımlar. İhracata yönelik dış ticaret politikaları; ihracatın teşvik edilmesini, üretimin, üreticinin, malın ve markanın dış pazarlarda satış gücüne ulaşabilmesi için gerekli olan desteklerin tümünü kapsamaktadır.³³

³³ Karluk, Rıdvan, s.391.

1.2. İHRACAT TEŞVİKLERİ

Ekonomi literatüründe, “teşvik” terimi, hükümetlerce belirlenen kimi ekonomik faaliyet türlerinin diğerlerine göre daha fazla ve daha hızlı gelişmesini sağlamak için, devlet tarafından sağlanan finansal ve maddi olmayan yardım ve destek gibi çeşitli yöntemler olarak tanımlanmaktadır.

Hiçbir ülke gereksinimlerini diğer ülkelerden karşılamak zorunda olmak istemediklerinden, tüm ülkeler dışa bağımlılıklarını en aza indirmeyi hedeflerler. İthalatın mümkün olan en düşük seviyeye inmesi ve ihracatın artması her ülkenin sahip olmak istediği bir ekonomik seviye olarak belirtilebilir. Hükümetlerin ihracatı teşvik tedbirleri almasının bir takım sebepleri vardır. Bunlardan öne çıkanları; mevcut endüstrilerinin güçlü sanayi ülkelerinin endüstrileri ile rekabet edebilmesini sağlamak, işsizlik, azgelişmiş teknoloji, sermayenin ve döviz girişinin yetersiz olmasıdır.³⁴ Teşvikler, amaçlanan kullanımlarına bağlı olarak, finansal yardımlar, sübvansiyonlar, ikramiyeler ve primler, üreticiye transfer edilen maliyetleri, düşük faizli krediler ve destekler gibi çeşitli şekillerde ifade edilebilir.

Teşvik yöntemleri ile devletlerin genellikle asıl amaçladıkları vatandaşlarının refah seviyesini arttırmak olsa da ülkelerin uyguladıkları farklı teşvik sistemlerine göre bu amaçlarda değişiklik göstermektedir. Bunun yanı sıra uygulanan ve uygulanması planlanan teşvik sistemleri ülkenin gelişmişlik düzeyi ile de yakından ilgilidir; bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, ekonomik kalkınması, gelişmesi ve büyük oranda ihracat ile doğru orantılıdır. Örneğin, gelişmiş ülkeler sermaye çıkışlarını önlemek, işsizliği azaltmak, refah seviyesini daha da arttırmak, teknolojik gelişmeleri hızlandırmak gibi amaçlar için teşvik politikaları uygularken; gelişmekte olan ülkeler, istihdamı arttırmak, yeni pazarlara girmek, sanayileşmeyi hızlandırmak gibi amaçlar için teşvik politikalarına başvururlar. Bu sebeple, ülkeler kalkınma politikalarının bir aracı olarak ihracatlarını arttırmaya çalışmaktadır. İhracat arttırma çerçevesinde de yardımcı olacak çeşitli önlemler alınmakta ve stratejiler belirlenerek teşvikler uygulanmaktadır. Özellikle ihracatın öneminin kalkınma için gerekliliğinin farkına varılmasıyla gelişen sanayileşme politikaları; ihracatçıların rekabet güçlerinin artırılması ve pazarlanmalarını destekleyici teşvik politikaları ile daha güçlü hale gelmiştir. Ülkeler, çeşitli teşvikler ve vergi usulleriyle ihracatlarını arttırmayı hedeflemektedirler.

³⁴ Kemer, O. Barbaros; Bir Dış Ticaret Politika Aracı Olarak İhracat Teşvikleri Teori- Uygulama. İstanbul: Alfa Yayınları, 2003, s.34.

İhracatın teşviki, ihracatı arttıran ve maliyetleri düşürerek ihracatı karlı hale getiren tüm yöntemleri içermektedir. Yani hammaddeler üretim yerine ulaşıp ardından bir ürün olarak satılana ve satış sonrası hizmetlerin sunulmasına kadar olan bütün unsurların maliyetlerini düşürmek ve ihracatı daha karlı hale getirmektir.³⁵ Bunların yanı sıra, şirketlerin ihraç mallarının üretiminden tüketiciye ulaşana kadar olan süreçleri desteklemek, ihracat aşamasında oluşan zorlukları ortadan kaldırmak ve pazar payının artırılması için kullanılabilecek tüm araçları kapsamaktadır. Genelleme yapılacak olursak; bölgesel farklılıkların azaltılması, ekonomik büyümenin ve kalkınmanın sürekli ve sürdürülebilir olarak sağlanması, yabancı yatırımların kazanılması, AG-GE çalışmalarının yükseltilmesi teşviklerin amaçlarındandır.

Teşvik yöntemlerin temel amacı; yatırım maliyetlerini düşürmek, finansman ihtiyacını azaltmak, karlılığı artırmak, özel sektör yatırımlarını hükümet politikaları doğrultusunda belirlenen sektörlere aktarmaktır ve özellikle sosyal devlet anlayışının gelişmesiyle birlikte giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Ek olarak, teşviklerin ülke ekonomilerinin yönetilmesinde ve yabancı yatırımların ülke ekonomisine dâhil edilmesi için kullanılıyor olması teşvik yöntemlerinin daha da önem kazanmasını sağlamaktadır.

Temel olarak, cari fiyatları koruyan araçlar ve maliyeti düşüren araçlar olmak üzere iki grup vardır. Bu iki ana gruba ek olarak, para, vergi ve döviz politikaları yollarıyla da dolaylı destek sağlanabilir. Bir noktada, korumacılıkta ihracatı teşvik etme olarak nitelendirilebilir.³⁶ Cari fiyatları koruyan araçlar; gümrük vergileri ve ithalat kısıtlamaları iken maliyetleri düşüren araçlar; sübvansiyonlar, vergi geri ödemeleri, düşük faizli orta ve uzun vadeli krediler, gümrük ayrıcalıkları ve indirimleridir. Prim sistemi yolu ile sağlanan teşvikler, finansal teşvikler ve diğer teşvikler olarak ihracat teşvikleri bölümlendirilmektedir.

³⁵ Tomanbay, Mehmet; Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın Finansmanı, Hatiboğlu Basım Yayın Dağıtım, Ankara, 2003, s.34.

³⁶ Çolak, s.11.

1.2.1. Prim Sistemi Yolu ile Sağlanan Teşvikler

Bu teşviklerin esası, devletin ihracatçılara yaptığı nakdi ödemelere dayanır. Bu sebeple bir nevi kısmi devalüasyondur ve ithalatın baskı altında olduğu ülkelerde sıklıkla kullanılır. İhracatı teşvik etmek için fiili ihracat esasına göre prim ödemeleri sadece ihracatı yapan firmaya değil, ihracatı yapılan mal ya da hizmetin üreticisine de olabilir. Örneğin, üreticiye yapılan prim ödemelerinin bir sonucu olarak üretim artar ve fiyatlar düşer; fiyatların düşmesi ile rekabet edebilmek daha mümkün olur ve ihracat artar.³⁷

Prim sistemi yoluyla sağlanan teşvikler nakdî esasla ortaya çıkmışsa da, ihracatçıya döviz tutma yetkisinin verilmesi, döviz tahsisi yapılması, çoklu kur uygulaması, ihracat bonoları ve ihracat sertifikaları verilmesi yoluyla sağlanan teşvikleridir.

1.2.1.1. İhracatçıya Döviz Tutma Yetkisi Verilmesi

Bu teşvik şeklinde ihracatçı ihracattan elde ettiği döviz gelirini hükümet tarafından belirlenmiş süre içerisinde, bir banka ya da finans kuruluşuna yatırır; bu bedeli ulusal para birimine çevirme zorunluluğu ortadan kaldırılır.³⁸

Örneğin Türkiye Cumhuriyeti'nde bu konuya ilişkin mevzuat Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar altında işlenmiştir. Tebliğe göre ihracat bedelleri fiili ihracat tarihinden itibaren en fazla 180 gün içerisinde ülkeye getirilmesi ve bedelin en az %80'inin bir bankaya satılması zorunlu kılınmıştır.

1.2.1.2. İhracatçıya Döviz Tahsisi Yapılması

Bu teşvik, ihracatçı tarafından ihraç edilecek malların üretiminde kullanılan yabancı kaynakların ithalatı için ihracatçıya döviz tahsisi yapılması esasına dayanır. Özellikle sıkı para politikaları uygulanan, döviz sıkıntısı yaşanan ve kambiyo uygulamalarının yoğun olduğu ülkelerde ihracatçıya sağlanan bu kolaylık, ihracatı teşvik etmek açısından faydalı olmuştur. İhracatçılar, tahsis edilen döviz ile gerekli olan kaynakları daha düşük bir fiyatla ve transfer önceliği ile ithal etme imkânı bulmuşlardır.

³⁷ Tomanbay, s.34.

³⁸ Karluk, Rıdvan; İhracatta Vergi İadesi, İstanbul Ticaret Odası Yayını, No: 1984-4, İstanbul, 1984, s.7

GATT kapsamında yapılan anlaşmalar neticesinde, bu teşvik uygulaması haksız rekabete sebep olduğundan kaldırılmıştır.

1.2.1.3. Çoklu Kur Uygulaması

Bu uygulamada devlet, ülke için gerekli kaynakların ithalatını kolaylaştırmak için düşük bir döviz kuru uygularken; bazı mallar için döviz kuru, lüks malların ithalatını talebi azaltarak önlemek, gelişmekte olan sanayileri korumak, sermaye çıkışlarını önlemek, sermaye girişlerini arttırmak ve ihracat potansiyelini artırmak için yüksek tutulur.³⁹

Ancak bu uygulama, kaynakların verimli kullanılmasında işleyişi bozduğundan, DTÖ tarafından yasaklanmıştır.

1.2.1.4. İhracat Bonoları ve Sertifikaları

Bu prim yoluyla sağlanan teşvik uygulamasında, ihracatçıya ihracat yaparak kazandırdığı dövizler karşılığı, sertifika ve bonolar ile kayıt altına alınan değerli belgeler verilir. İhracatçıya bu belgeleri diğerlerine satma hakkı tanınır. İhracata konu olan ürünlerin potansiyeli ne kadar yüksekse, bu belgelerinde o kadar yüksek primi olur. Böylelikle ihracatın artması istendiği sektörlerde bu belgeler ile desteklenmiş olur.

İhracatçı satma hakkı tanınan bu belgeleri serbest piyasada resmi kurun üzerinde belgeye alıcı bulunduğu değerden satabilir, bu da ihracatçıya döviz karşılığı aldığı ulusal paradan daha fazlasını kazanma şansı tanır.⁴⁰

1.2.2. İhracatta Finansal Teşvikler

Nakdi sağlanan teşviklerin ticaret müzakereleri sonrasında yasaklanması, finansal teşvik argümanlarını arttırmış ve ülkeler finansal teşvik uygulamalarını kolaylaştırmaya başlamıştır.

İhracatta sağlanan finansal teşviklerin esas amacı ihracat malının üretimini daha ucuz ve daha kolay hale getirmektir. Finansal teşvikler sayesinde ihracatçılar üretim için kaynaklarını ucuza sağlayabilir ve gecikmeden ihraç edebilirler. İhracatta sağlanan finansal teşvikler İhracatta Vergi Muafiyet ve İstisnası, İhracat Kredileri, İhracat Kredi Sigortası şeklindedir.

³⁹ Karluk, İhracatta Vergi İadesi, s.9.

⁴⁰ Tomanbay, s.36.

1.2.2.1. İhracatta Vergi Muafiyet ve İstisnası

Çoğu ülkede, üretim ve iç satışlarda vergi uygulaması vardır. Devlet için hazineye gelir sağlayan bu vergiler, ihracatçıları, bu vergileri daha düşük ödeyen ya da hiç ödemeyen diğer ülke ihracatçılarına karşı zor durumda bırakmaktadır. Bu nedenle, ihraç edilecek mallar üzerindeki bu vergiler genellikle muaf tutulur ve malların üretiminin ilk aşamasında alınmış vergiler de ihracatçıya geri ödenmektedir.⁴¹

Örneğin, Türkiye’de ihracatı yapılan bir ürün üzerinden devlet tarafından vergi alınmamaktadır.

1.2.2.2. İhracat Kredileri

Bu teşvik sisteminde amaç ihracatçıya ucuz kredi sağlayarak ihracatı teşvik etmek olduğu belirtilebilir. Faiz oranları nispeten diğerlerine göre düşük olan bu krediler genellikle ihracatçılar tarafından üretim ve satış faaliyetlerini finanse etmek için kullanılmaktadır.

Yurtdışına mal satışı, yurtiçine satıştan daha fazla risk unsuru içerdiğinden ihracat kredileri diğer kredilerden daha risklidir. İhraç edilecek ülkelerin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ihracatçı için zaman alacak ve ayrıca nakit maliyetlerini de artıracaktır. Bu sebeplerden ötürü ihracatçıya sağlanan düşük maliyetli krediler sağlanan teşvikler arasında sıklıkla tercih edilenlerdendir.

Genelde ihracat kredileri ülkelerin kendi Eximbank kuruluşları tarafından sağlanmaktadır.

1.2.2.3. İhracat Kredi Sigortası

İhracat kredi sigortası, malların üretimi veya tedariki esnasından, ihracatın fiili olarak gerçekleştirilip, bedelin ihracatçıya ulaşmasına kadar geçen süre de dâhil olmak üzere ortaya çıkabilecek tüm risklere karşın bir teminat sağlayan sigorta sistemidir. Kredilerin miktar ve şekli ülkelere göre farklılık göstermektedir.⁴²

Türkiye’de bu teşvik, Eximbank tarafından sağlanan alacak sigortası kapsamında sağlanmaktadır.

⁴¹ Seyidoğlu, Halil; Türkiye Ekonomisi ve İstikrar Politikaları:1980-1985, Türkiye’de İhracatı Teşvik Önlemleri ve Ekonomik Etkileri, Türkiye Ekonomisi Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul, 1986, s.8.

⁴² Tomanbay, s.145.

1.2.3. Diğer Teşvikler

İhracatta prim yolu ve finansal olarak sağlanan teşviklerin dışında ARGE yardımı, çevre maliyetlerinin destelenmesi yardımı, eğitim ve istihdam yardımı, pazar araştırması yardımı, yurtdışı ofis açma ve marka tanıtımı yardımı da ihracatı desteklemek için verilen teşviklerdir.

(i) ARGE Yardımı

Ar-Ge yardımı; işletmelerin özellikle sanayi ve teknoloji şirketlerinin, yeri ürün, üretim yönetimi, teknoloji geliştirme faaliyetleri ile ilgili olan harcamalarını hibe ederek karşılamak ve düşük faizli ya da faizsiz finanse edilerek sağlanan bir teşviktir.⁴³

(ii) Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi Yardımı

Bu destek, işletmelerin yerel kalite güvence sistemi ve çevre yönetim sistemine uygun olarak üretim yapabilmeleri için gereken şartların sağlanması, belgelendirilmesi ve uluslararası pazarlarda ihtiyaç duyulacak sertifikasyonların çıkarılması maliyetlerini belli oranlarda karşılanması şeklinde uygulanmaktadır.⁴⁴

(iii) Eğitim Yardımı

Eğitim yardımı, ihracat faaliyeti yapan işletmelerin, işgücü nitelik seviyesinin iyileştirilmesini teşvik etmek için personel eğitimi ile ilgili yapılan harcamalarının devlet tarafından belirli bir miktarının hibe yoluyla karşılanması şeklinde sağlanmaktadır.⁴⁵

(iv) İstihdam Yardımı

İstihdam yardımı; ihracat faaliyeti yapan işletmelerin, deneyimli ve eğitilmiş istihdam bulma konusunda yardım ve bu istihdamın yıllık maaşının belirli bir kısmının karşılanması şeklinde sağlanmaktadır.⁴⁶

(v) Pazar Araştırması Yardımı

Pazar araştırması yardımı, bir şirketin ürünleri için yeni pazarlar üzerinde araştırma yapmak, bu pazarlarda rekabet ve satış fırsatlarını değerlendirmek veya ürünlerinin şu anda ihraç ettiği pazarlardaki durumunu değerlendirmek için yaptığı masa

⁴³ Kemer, s.57

⁴⁴ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, <https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=687&lst=DuyurularListesi> (Erişim Tarihi, 23.04.2019)

⁴⁵ Seymen, Dilek; İhracatta Devlet Yardımları, <http://debis.deu.edu.tr/userweb/dilek.seymen/dosyalar/ihracatta%20Devlet.pdf> (Erişim Tarihi, 23.04.2019)

⁴⁶ Ersan, Alper; İhracatta Devlet Yardımları, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 2012, s.35.

ve saha çalışmalarının bir kısmının devlet tarafından karşılanması şeklinde sağlanmaktadır.⁴⁷

(vi) Yurtdışı Ofis Açma ve Marka Tanıtımı Yardımı

Bu teşvik, şirketlerin pazar payını artırmak ve ürünlerini yurtdışında tanıtip, pazarlayabilmeleri için; yurtdışında, ofis, mağaza, depo gibi yerlerin açılmasında yapılacak masrafların bir kısmının devlet tarafında karşılanması şeklinde sağlanmaktadır.⁴⁸

1.3.TÜRKİYE'DE UYGULANAN GÜNCEL İHRACAT TEŞVİKLERİ

Türkiye, 1980 sonrasında ithal ikame stratejisinden sanayileşme ile ihracata yönelme politikasına geçmiştir. 1995 yılında Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması'na taraf oluncaya kadar geçen sürede, ihracatı teşvik etmek ve sanayinin gelişmesini sağlamak amacıyla hibe şeklinde verilen teşvikler kullanılmıştır. DTÖ Anlaşması'na taraf olunmasının yanı sıra AB ile Gümrük Birliği uyum sürecine girilmesinin de bir sonucu olarak nakit destekler yürürlükten kaldırılıp, Devlet Yardım Programları uygulanmaya başlanmıştır.⁴⁹

Türkiye'de kullanılan ihracat teşvik araçları oldukça geniş bir yelpazede sunulmaktadır. İhracata yönelik devlet yardımları, vergi, resim ve harç istisnası, Dâhilde İşleme Rejimi, Hariçte İşleme Rejimi, KDV istisnası ve Eximbank kredi ve sigorta programları ana başlıkları altında toplanmaktadır.

Bu bölümde, Türkiye'de ihracatın teşvik edilmesi için kullanılan araçlardan bahsedilecektir.

1.3.1. Devlet Yardımları

İhracatta Devlet yardımları, ihracatçı firmaların uluslararası pazarda karşılaştığı sorunları çözmek, ihracata yönelik üretim ve pazarlama aşamalarını desteklemek ve firmaların uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliğini arttırmayı hedeflemektedir. Devlet

⁴⁷ OAİB Resmi Sitesi, Pazar Araştırması ve Pazarlama Desteği, <http://www.oaib.org.tr/tr/bilgi-merkezi-sikca-sorulan-sorular-pazar-arastirmasi-ve-pazarlama-destegi-nedir.html> (Erişim Tarihi, 28.04.2019)

⁴⁸ Resmi Gazete, Yurtdışı Ofis Açma ve Marka Tanıtım Yardımı Hakkında Tebliğ, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051125-9.htm> (Erişim Tarihi, 28.04.2019)

⁴⁹ Atayeter, Coşkun; Erol Arzu; Türkiye'de Uygulanmakta Olan Güncel İhracat Teşvikleri, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/download/article-file/107617> (Erişim Tarihi, 25.04.2019)

Yardımları kapsamında, Türkiye'de ihracata yönelik dokuz adet ihracat destek programı bulunmaktadır.⁵⁰

(i) Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği

Bu destek programının amacı bir işletmenin ürünleri için yeni ihracat pazarlarına girmesi sürecinde Pazar araştırma desteğinin sağlanmasıdır. Bu destek programından KOBİ'ler, Üretici Dernekleri ve Sektörel Dış Ticaret Şirketleri yararlanabilmektedirler.

Bu destek programından yararlanan firmalara; Yurtdışı pazar araştırması desteği, Rapor, yurt dışı şirket ve yurt dışında yerleşik şirkete ait marka alım desteği, Sektörel Ticaret Heyeti ve Alım Heyeti Programları desteği ve E-ticaret sitelerine üyelik desteği sağlanmaktadır. Bu firmaların Pazar araştırma ve pazara giriş faaliyetlerine ilişkin giderler Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan karşılanır.⁵¹

(ii) Pazara Giriş Belgelerinin Desteklenmesi

Bu destek programının amacı, küresel tedarik zincirine etkin olarak katılımının sağlanması için ara malların üretimi ve ihracat yetkinliklerinin artırılmasıdır. Bunun yanında şirketin çevre, kalite ve insan sağlığına yönelik mevzuata uygunluğunun belgelendirilmesi için akredite edilmiş kurumlardan alınacak belgeler için yapılan harcamaların belirli bir kısmının, Destek ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan karşılanarak, ihracatçıya destek olmaktadır.⁵²

(iii) Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi

Bu destek programının amacı, şirketlerin UR-GE faaliyetleri, yurtdışındaki eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden faydalanmak ve kapasitelerini arttırmak için yaptıkları

⁵⁰TC Ticaret Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, İhracat Destekleri, www.ticaret.gov.tr/destekler/ihracat-destekleri (Erişim Tarihi: 03.05.2019)

⁵¹ Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği Hakkında Tebliğ, https://ticaret.gov.tr/data/5b8d95c913b876125c08b439/pazar_arastirmasi.pdf (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

⁵² Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, Pazar Giriş Belgelerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, [https://ticaret.gov.tr/data/5d5eb18313b87653302887b1/Tebliğ_2014_8%20\(12.11.2016\).pdf](https://ticaret.gov.tr/data/5d5eb18313b87653302887b1/Tebliğ_2014_8%20(12.11.2016).pdf) (Erişim Tarihi, 03.05.2019)

harcamalar ile proje giderlerinin belirli bir bölümünün Destek ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan karşılayarak ihracatçıya destek olmaktadır.⁵³

(iv) Fuar Katılım Desteği

Bu destek programının amacı, işletmelerin iç ve dış pazardaki paylarını arttırmak, yeni ürünler ve gelişen teknolojiler hakkında araştırma yapmak, rakiplerin tanımak ve piyasaya kendilerini tanıtmak için önceden belirlenmiş fuarlara katılım öncesinde ve esnasında yaptıkları harcamaların belirli bir kısmının karşılanarak, ihracatçıya destek olmaktadır. Bu program kapsamında verilen destekler yurtiçi ve yurtdışı olmak üzere ikiye ayrılır ve her birinin uygulama esasları, şartları ve kapsamları birbirinden farklıdır.⁵⁴

(v) Tasarım Desteği

Bu destek programının amacı, Türkiye'de tasarım kültürünün oluşturulup, yaygınlaştırılmasını teşvik etmek amacıyla tasarımcı şirketlerin, tasarım ofislerinin ve işbirliği kurdukları firmalar tarafından gerçekleştirilen reklam, pazarlama, patent, endüstriyel tasarım ve bunların tescili için yaptıkları harcamaların belirli bir kısmının karşılanmasıdır. Ek olarak, işe alınan tasarımcıların ve mühendislerin maaşlarının, araçlarının, ekipmanlarının, malzemelerinin ve şirketler tarafından uygulanacak ürün tasarım ve geliştirme projelerinin yanı sıra web sitesinde oluşturdukları üyelik masrafları da kimi zaman teşvik kapsamına alınmaktadır.⁵⁵

(vi) Yurtdışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi

Bu desteğin amacı, işletmelerin ve işbirliği kuruluşlarının yurtdışında yaptıkları tanıtım, reklam, pazarlama, reklam giderlerinin, yurtdışına açtıkları birimlerin kira giderlerinin ve yurtdışında markayı tescil ettirmek için yapılan harcamaların belirli bir kısmının Destek ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan karşılanarak ihracatçıya destek olmaktadır.⁵⁶

⁵³ Resmi Gazete, Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Hakkında Tebliğ, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161202-5.htm> (Erişim Tarihi, 26.04.2019)

⁵⁴ Kemer, s.61.

⁵⁵ Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, Tasarım Desteği, <https://ticaret.gov.tr/destekler/ihracat-destekleri/tasarim-destegi> (Erişim Tarihi, 02.05.2019)

⁵⁶ OAİB Resmi Sitesi, Yurtdışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, <http://www.oaib.org.tr/tr/bilgi-merkezi-sikca-sorulan-sorular-yurt-disi-birim-marka-ve-tanitim-faaliyetlerinin-desteklenmesi-hakkinda-bilgi-verebilir-misiniz.html> (Erişim Tarihi, 03.05.2019)

(vii) Markalaşma ve Turquality Desteği

TURQUALITY®, Türk malı imajının oluşturulması, pazarlanması, yaygınlaştırılması ve yerleştirilmesi amacı ile uluslararası marka olma potansiyeline sahip işletmelerin kendi markaları ile uluslararası pazarda bahsedilen bir isim oluncaya kadar geçen üretim, pazarlama, satış ve satış sonrası hizmetlerinde dâhil olduğu tüm süreçleri kapsayan marka destek programıdır. Bu program kapsamında firmaların; reklam, pazarlama, tanıtım maliyetleri; patent, model ve tasarım tescillerine ilişkin giderler ile tasarımcı, birim, danışmanlık ve sertifikasyonlar ait harcamalarının belirli bir kısmı karşılanmaktadır.

(viii) Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Desteği

Bu desteğin amacı, tarımsal ürünlerde ihracat iadesi ile Türkiye'nin uluslararası tarım pazarındaki rekabetçiliğini arttırmaktır. Daha önce bahsedilen 1994 sonrası nakdi ihracat yardımlarının son bulmasından dolayı, bu iadeler ihraç edilen ürünlerin değer ve miktarları taban alınarak hesaplanan tutarlar şirketin devlete ödediği genel giderleri düşülerek yapılmaktadır.⁵⁷

(ix) Özel Statülü Şirketler

Bu desteğin amacı, belirli ölçütleri sağlamış olan firmalara özel statüler verilerek, diğer firmalardan ayrıcalıklı olarak desteklerden ve teşviklerden faydalanmasını sağlamaktır.

Özel statülü şirketler 'Sektörel Dış Ticaret Şirketi' ve 'Dış Ticaret Sermaye Şirketi' olarak kendi aralarında ayrılırlar. İlgili mevzuat her ikisi için de ayrı ayrı oluşturulmuş olup, kapsam, şart ve yararlandıkları hizmetler hem diğer şirketlerden hem de kendi aralarında farklılık göstermektedir.⁵⁸

1.3.2. Vergi, Resim ve Harç İstisnası

Diğer bir ihracat teşvik uygulaması olan vergi, resim ve harç istisnasının amacı, ihracatçının mali yükümlülüklerini azaltıp, maliyetleri düşürerek ihracatçıya destek

⁵⁷ Resmi Gazete, Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımı Hakkında Tebliğ, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/04/20180412-6.pdf> (Erişim Tarihi, 02.05.2019)

⁵⁸ SERKA, 112 Soruda Ekonomi Bakanlığı Destekleri, Kars, 2013, <https://www.serka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/112-soruda-ekonomi-bakanligi-destekleri.pdf> (Erişim Tarihi, 01.05.2019)

olmaktır. Maliyetler düştüğü için ihracat malının fiyatı da azalacak ve mal uluslararası pazarda daha rekabetçi bir hale gelecektir. Vergi, resim ve harçlardan muafiyet firmaların üzerindeki yükü azaltmaktadır, bu da dolaylı olarak ihracat pazarlarının gelişmesine yardımcı olmaktadır. İhracata ve ihracat sayılan her satışa konu olan her türlü kredi ve geri ödemeleri; faktöring ve sigortalama işlemleri; dâhilde işleme konu olan yurtiçi alımla ilgili olan finansal satın alımlar ve ilgili kağıtlarda kullanılan, gerekli olan her türlü vergi, resim ve harçlar istisna kapsamındadır.⁵⁹

1.3.3. Dâhilde İşleme Rejimi

Dâhilde işleme rejimi kapsamında, ihracat ürünlerinin üretiminde kullanılmak üzere ithal edilen hammaddelerin, ara mamullerin ve paketlenme ürünlerinin maddelerin, hammaddelerin ve ambalaj malzemelerinin vergi yükümlülüklerinden muaf tutularak ülkeye girişinin sağlanmasıdır.⁶⁰ Bu şekilde vergi yükümlülüklerinden arındırılarak maliyet düşürülür ve ihracat malının fiyatı azalır. Dâhilde işleme rejiminde iki ayrı şekilde uygulanabilmektedir. Ya ithal edilen maldan elde edilen ürünün ihracatı sırasında ithalat vergileri iade edilir ya da vergi tutarı kadar teminat yatırılması şartıyla gümrüksüz olarak ithal edilir.⁶¹

1.3.4. Hariçte İşleme Rejimi

Hariçte işleme rejimi kapsamına, serbest dolaşımda bulunan bir malın, serbest bölgeler de dâhil olmak üzere Türkiye gümrük bölgesi dışına onarım, bakım, malzeme değişikliği gibi tamir sebepleriyle gönderilmesinden sonra ülkeye tekrar giriş esnasında ithalat vergi yükümlülüklerinden tam veya kısmen muaf tutulmasıdır. İhracatı bu rejim kapsamında gerçekleştirebilmek için Ticaret Bakanlığından Hariçte İşleme İzin Belgesi alınması gerekmektedir.⁶²

⁵⁹ Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, Vergi, Resim ve Harç İstisnası, <https://www.ticaret.gov.tr/ihracat/mevzuat/vergi-resim-harc-istisnasi> (Erişim Tarihi, 02.05.2019)

⁶⁰ Resmi Gazete; Dahilde İşleme Rejimi Kararı, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/01/20190122-7.htm> (Erişim Tarihi, 02.05.2019)

⁶¹ IMMIB, <https://www.immib.org.tr/tr/ihracat-devlet-yarimlari-dahilde-ve-haricte-isleme-rejimi-dahilde-isleme-rejimi-dahilde-isleme-rejimi-dir-nedir.html> (Erişim Tarihi, 02.05.2019)

⁶² Mevzuat Bilgi Sistemi, Hariçte İşleme Rejimi, <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=9.5.11304&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=hari%C3%A7te%20i%C5%9Fleme> (Erişim Tarihi, 02.05.2019)

1.3.5. Katma Değer Vergisi İstisnası

Katma değer Vergisi(KDV) istisnası kapsamında, ihracat işlemlerinde alınan vergiler iade edilmektedir. Katma Değer Vergisi, satılan mal veya hizmet karşılığında satıcıya ödenen vergi türüdür. Özel bir kanun altında detayları ve uygulama şekilleri açıklanan bu vergi 1984'te kabul edilmiştir ve üretim sürecinin ilk aşamasından tüketimine kadar geçen tüm aşamalarında tüm faaliyetlerin konusunu oluşturmaktadır. KDV, dış ticaret işlemlerinde Varış İlkesi ve Çıkış İlkesi olarak iki şekilde uygulanmaktadır. Varış ilkesi prensibine göre, malların ithal edildiği ülkede KDV alınır, malın ithalatında eklenen KDV, ithalatçı ülke tarafından tercih edilmemektedir. Çıkış ilkesi prensibine göre ise KDV malların ihraç edildiği ülkede alınır, ihracat işlemlerinde vergilendirmenin olması ihracatçı ülkeler tarafından tercih edilmemektedir. İhracatçı ülke tarafından varış ilkesi prensibine göre eklenen KDV üstlenilir ve alıcıya KDV'den arındırılmış fiyat ile satış gerçekleştirir. İthalatçı ülke malı dışardan daha ucuza almış olur. İhracatçı ülke tarafından üstlenilen bu maliyet, ihracatçıya iade edilmektedir.

Varış ilkesi prensibine göre düzenlenen ihracat işlemlerinde KDV'nin iadesi ihracatı destekleyen ve teşvik eden bir uygulamadır. Türkiye, varış ilkesi prensibini benimsemektedir.

1.3.6. Eximbank Kredileri

İhracatı destekleme politikası çerçevesinde oluşturulan bu teşvik sistemi, ihracatçıya ayrıcalıklı finansman sağlama üzerine kuruludur. Türk Eximbank, Türkiye'de ihracatın finansman destekleyicisi olarak, ihracatın arttırılmasına yönelik politikalarda kullanılan Merkez Bankası destekli bir kurumdur. Bankanın esas amacı, ihracatın geliştirilmesi, ihracat konu olan mal ve hizmetlerin geliştirilmesi ihracat için yeni pazarların edinilmesi ve mevcutlarının geliştirilmesidir. Bunun yanı sıra ihracatçıların uluslararası piyasalarda Pazar paylarının yükseltilmesi, yeni girişimlerde finansal ve politik olarak gerekli desteğin sağlanması ve tüm ihracatın ve ihracatçının güvence altına sağlanması için faaliyet göstermektedir.⁶³ Eximbank tarafından sunulan ürün yelpazesi çeşitlidir, kullanıcıya göre şartları ve limitleri değişkenlik göstermektedir. Eximbank ve ürünlerinde ilerleyen bölümlerde detaylı olarak bahsedilecektir.

⁶³ Türk Eximbank Resmi Sitesi, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/hakimizda/kurumsal/bankamiz-hakkinda> (Erişim Tarihi, 02.05.2019)

1.4.TÜRKİYE CUMHURİYETİ KALKINMA PLANLARI KAPSAMINDA DIŞ TİCARET POLİTİKALARI, İHRACAT TEŞVİKLERİ VE DIŞ TİCARETİNİN GELİŞİMİ

1923 yılında İzmir’de yapılan Birinci İktisat Kongresinde alınan kararlar doğrultusunda 1927’de Teşviki Sanayi Kanunu yürürlüğe konulmuş ve yerli sanayinin geliştirilmesi için kolaylıklar sağlanmıştır. 1933 yılında esas amacı yurt içinde üretilen hammaddeleri işlemeye yönelik sanayilerin kurulmasını sağlamak olan ilk kalkınma planı hazırlanarak uygulamaya konulmuş ve bu plan kapsamında daha önce tanınan bazı gümrük muafiyetleri iptal edilmiştir. 1940 yılında üretimi devlet tekelinde olan malların ihracatında muamele vergisine istisna getiren 3848 sayılı kanun son şekliyle yürürlüğe girmiştir. İlk ihracat teşviki sayılabilecek hükmü içeren bu kanun 1956 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulduğu tarihten itibaren birçok kalkınma planı uygulamaya geçirmiş ve ekonomik olarak bu planlara göre hareket edilmeye çalışılmıştır.

Genel olarak Türkiye’nin dış ticaret politikaları ve bu politikalar kapsamında oluşturduğu planlar, kuruluşun 1960 öncesine kadar devletçi, 1980’e kadar karma ve 2000’e kadar ise daha liberal yaklaşımlar ile şekillenmiştir. 21. Yüzyılın sosyal ve ekonomik gelişmeleri göz önüne alınarak, önceki politikalara ve planlara göre daha evrensel olan 2001-2023 Uzun Vadeli Gelişme Strateji içerisinde dört adet kalkınma planı programlanmıştır.⁶⁴

Bu bölümde, Türkiye’nin dış ticareti devletin kuruluşundan 2018 yılına kadar yapılmış kalkınma planları çerçevesinde dört dönem halinde incelenecektir.

⁶⁴ Savrul K. Burcu; Özel, H. Alp, Kılıç Cüneyt; Osmanlı’nın Son Döneminden Günümüze Türkiye’de Dış Ticaretin Gelişimi: Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 2013, s.2.

1.4.1. 1923-1960 Dönemi

Türkiye'nin kuruluş yıllarında, özellikle dışa bağımlılığın çok yüksek olması nedeni ile dışa açık bir ekonomik eğilim olduğu şeklinde nitelendirilebilir. Bu dönemde verilen teşvik ve ekonomi destekleri yerli sanayiye kurmak ve geliştirmek amacı ile olmuştur.⁶⁵

Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın ekonomi üzerinde de olumsuz etkileri çok yoğun bir şekilde hissedilmiş; sermaye birikiminin bulunmaması ise ülke ekonomisi üzerinde bir birlik yaratılmasına engel teşkil etmiştir. Savaş'ın olumsuz etkilerinden bir diğeri de yabancı sermayenin ülkeye güven beslememesinden ötürü ülkeye gelmemesi, yatırım yapmaması olmuştur. Hem yerli sermaye hem de yabancı sermaye ülkede yeterli miktarda bulunmadığından ekonomik olarak kalkınabilmek için dışa açık ekonomi politikaları benimsenmiştir.⁶⁶

1923'te Cumhuriyetin ilanından sekiz ay önce yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde, yeni devletin izleyeceği ekonomik politikalar belirlenmek üzere toplanmış, Kongre'de, Lozan Barış Anlaşması'nın maddeleri nedeni ile de özel teşebbüse yönelik dışa açık liberal ekonomi benimsenmiştir.⁶⁷ 1929'a kadar gümrük tarifleri de Lozan sebebi ile yükseltilememiş olsa da; sanayiye, ticareti ve tarımı koruyabilmek için gümrük usulü belirlenmiş, ulaşım araçlarında özel tarifeler oluşturulmuş ve sanayi eğitime önem verilmesi kararlaştırılmıştır.⁶⁸ Ancak bu dönemde iktisadi faaliyetler hem savaş hem de rejim değişikliği etkisi ile yavaşlamıştır. Çalışan ve çalışabilecek kesimin eğitimsizliği ve teknolojik yetersizlikler de ekonomik kalkınma için engel oluşturmuştur.⁶⁹

1927'de çıkarılan Teşvik-i Sanayi kanunu ile ihracatın teşvik edilmesi için getirilen gümrük muafiyetleri etkisini göstermiş ve ihracatta artış yaşanmıştır. Özel sektörün ve sanayinin geliştirilmesi amacıyla Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuş ve Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmış ancak 1929'da etkileri hissedilmeye başlayan Büyük Buhran nedeni ile hedeflenen gelişim sağlanamamıştır.⁷⁰

⁶⁵ Şahin, Hüseyin; Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişimi-Bu Güncü Durumu, 10. Baskı, Ezgi Kitapevi, Bursa,2009, s.43-45

⁶⁶ Uludağ, İlhan, Arıcan Erişah; Türkiye Ekonomisi Teori, Politika, Uygulama, Der Yayınları, İstanbul, 2003, s.3-4.

⁶⁷ Varol, G. Müge; Cumhuriyetin 80. Yılında 1923-2003 Türk Dış Ticaretinin Gelişiminin Kısa Tarihçesi, Dış Ticaret Müsteşarlığı Dış Ticaret Dergisi, Özel Sayı, 2013, s.153.

⁶⁸ Savrul; Özel; Kılıç, s.62.

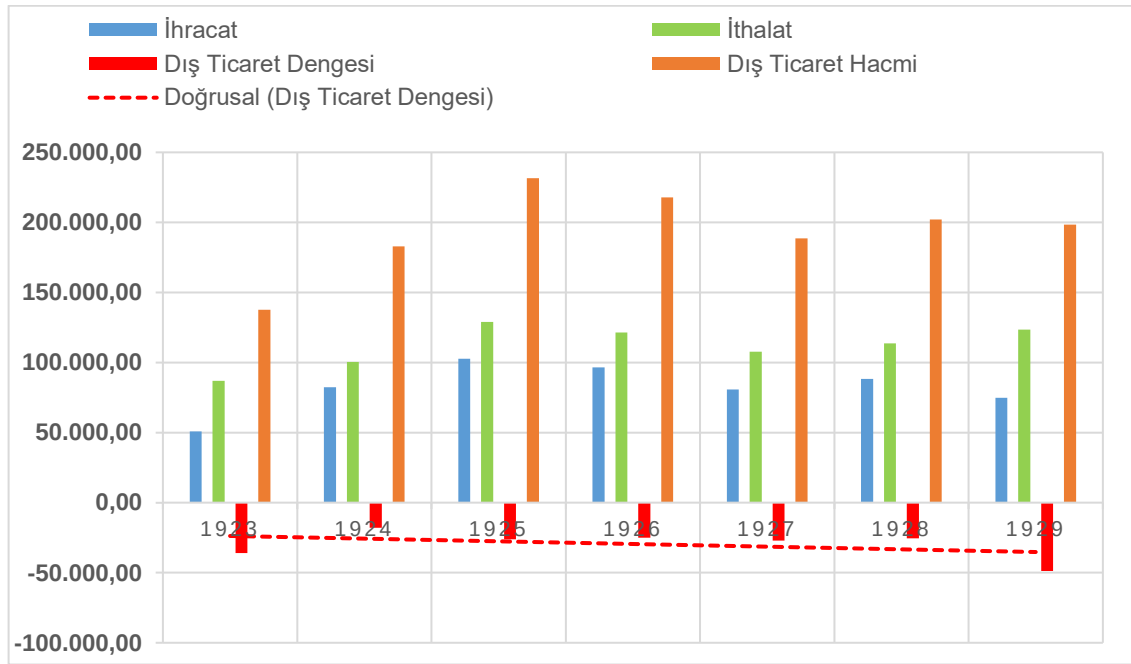
⁶⁹ Varol, s.155.

⁷⁰ Ökçün A. Gündüz; Türkiye İktisat Kongresi 1923- İzmir Haberler- Belgeler-Yorumlar, Sermaye Piyasası Kurulu, Yayın No:59, 4. Baskı, Ankara, 1997, s.210-212.

Tablo 1’de, Türkiye’nin 1923-1929 yılları arasındaki ithalat ve ihracat rakamları verilmiştir. Bu dönemde ithalat ihracattan yüksek olduğu için dış ticaret dengesi sağlanamamış ve açık verilmiştir. Dış ticaret dengesi için oluşan lineer hat ile dış ticaret dengesinde negatif yönlü büyüme olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 1

1923-1929 Yılları Arası Dış Ticaret verileri (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

Liberal ekonomi çabalarından istenen sonuç alınamayınca devlet yerli üretimi arttırmaya yönelik politikalar geliştirmeye başlamış ve daha müdahaleci olan devlet ağırlıklı bir ekonomi politikası benimsenmiştir.⁷¹ 1929 yılında Lozan Anlaşması’nın sona ermesi üzerine, dış ticaretin sıkı denetimler altında alınmaya başlanmış, ithalata kota getirilmiş ve ihracatın denetimi yoğunlaştırılmıştır.⁷² Gümrük tarifeleri değiştirilmiş; ithalattan korunmak istenen yerli ürünler için oldukça yüksek vergiler getirilerek, yurtiçi üretimi olmayan ürünlerin gümrük vergileri düşürülmüştür.⁷³

⁷¹ Özkale, Lerzan, Kayalica, Özgür; “Dış Ticaretin Yapısal Değişimi”, Çeşitli Yönleriyle Cumhuriyetin 85’inci Yılında Türkiye Ekonomisi, Ed. Gülen Elmas Arslan, Ankara, 2008, s.356.

⁷² Palamut, Mehmet; Giray, Filiz; “Cumhuriyetten Günümüze Yaşanan Mali Krizler ve Uygulanan Politikalar”, Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Sayı: 41, 2001, s.23.

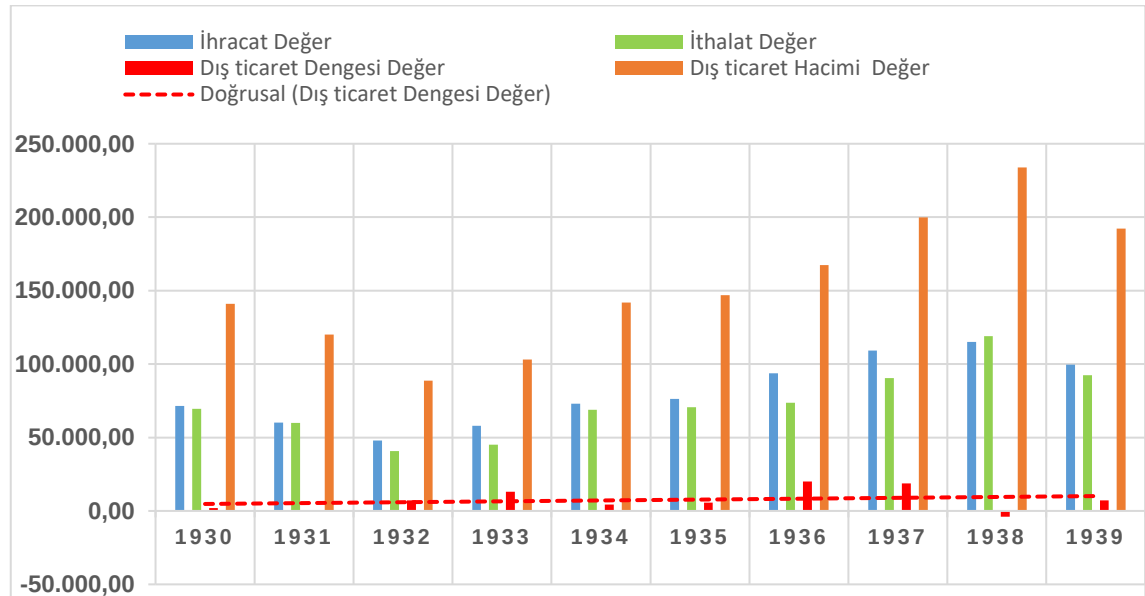
⁷³ Kepenek, Yakup; Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, s.44.

1929 yılında başlayan ekonomi politikalarının etkisi ile 1931’de hükümete ithalatlar üzerinde sınırlandırma yetkisi veren bir kanun yürürlüğe girmiştir.⁷⁴ Yürürlüğe giren kanunun da etkisi ile 1930 ve 1931 yıllarında dış ticaret fazlası gerçekleşmiştir.⁷⁵ Aynı yıl içerisinde ithalatta kota listeleri belirlenmiş, 1930 yılından itibaren dış ticaret politikası kalkınma planının etkisiyle sanayileşme odaklı olduğundan çeşitli önlemler de alınmaya başlamış ve 1930 yılında “Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu” ve ihracatın arttırılması amacı ile “İhracatın Murakabe ve Korunması Kanunu” çıkarılmıştır.⁷⁶

Tablo 2’de 1930-1939 yılları arasındaki dış ticaret rakamları verilmiştir. Bu dönemde genel olarak koruyucu ve devletçi bir politika hâkim olduğu şeklinde nitelendirilmektedir.⁷⁷

Tablo 2

1930-1939 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

⁷⁴ Boratav, Korkut; Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005, 10. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2006, s.67.

⁷⁵ Tesbi, Mehmet Ali; Türk Tarım Resmi Sitesi, <http://www.tarim.gen.tr/tesbi/79.htm> (Erişim Tarihi: 18.06.2019)

⁷⁶ Alkin, Erdoğan; Uluslararası Ekonomik İlişkiler, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1978, s.220.

⁷⁷ Boratav, Korkut; Türkiye’de Devletçilik, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1974, s.

İhracat ve ithalat değerleri dolayısıyla dış ticaret hacmi, 1933 yılına kadar azalmıştır. 1933 yılında yapılan tarife değişikliği ile vergi oranları biraz daha arttırılmışsa da sonrasında diğer ülkelerle ikili ticaret anlaşmaları yapılmaya ve karşılıklı gümrük indirimleri uygulanmaya başlanmıştır.⁷⁸ 1934 yılında dış ticareti teşvik etmek amacı ile “Türk Ofis’in kurulmasından sonra ihracat sürekli artış göstermiştir.⁷⁹ 1937-1939 döneminde, bazı malların ihracatı önceden izne bağlanmış bazılarına ise ihracat yasakları konulmasının etkisi ile 1938’de ithalattaki artış ihracattaki artışı geçerek dış ticaret açığı verilmiştir.⁸⁰

Savaş yıllarının bir gerekliliği olarak devletçilik ekonomide de temel olmuş, 1940 yılında dış ticaret üzerindeki devlet denetimini daha da arttıran “Milli Koruma Kanunu” çıkarılarak, ihracat vergisi yürürlüğe getirilmiştir.⁸¹ İhracattan alınan vergiler sayesinde hazineye yüklü miktarda gelir sağlanmıştır. 1941 yılında dış ticarete çoklu kur sistemine geçilmiştir.⁸²

Tablo 3’te 1940-1950 yılları arasında dış ticaret verileri sunulmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın etkisi olarak dünya genelinde üretim ve tüketimde daralma olmuştur. Savaş ekonomisi altında ülkelerin dış ticaretleri de azalmıştır, savaş bitene kadar Türkiye’de dış ticaret fazlası oluşturmak amacıyla; ithalatın kısıtlanması için hareket edilmiştir.⁸³ Aynı şekilde dünya ekonomisinin olumsuz durumda olmasından faydalanmak istenmiş ve ihracatı arttırmak hedeflenmiştir. Ancak bu dönemde ulusal paranın aşırı değerli olması ve ihracattaki vergilendirmelerden ötürü ihracatta azalma meydana gelmiştir.⁸⁴ İhracattaki azalma, ithalattaki azalmadan fazla olduğu için dış ticaret dengesi pozitifte kalmıştır.⁸⁵

⁷⁸ Savrul; Özel; Kılıç, s.64.

⁷⁹ Bayar, Celal; “Ekonomide Kemalist Rejim”, Türk Ofis Ekonomik Enformasyon Bülteni, Yıl 2, No. 27, 1937, s.8.

⁸⁰ Savrul; Özel; Kılıç, s.63.

⁸¹ Uludağ; Arıcan, 2003, s.14.

⁸² Karluk, Türkiye Ekonomisi, s.446.

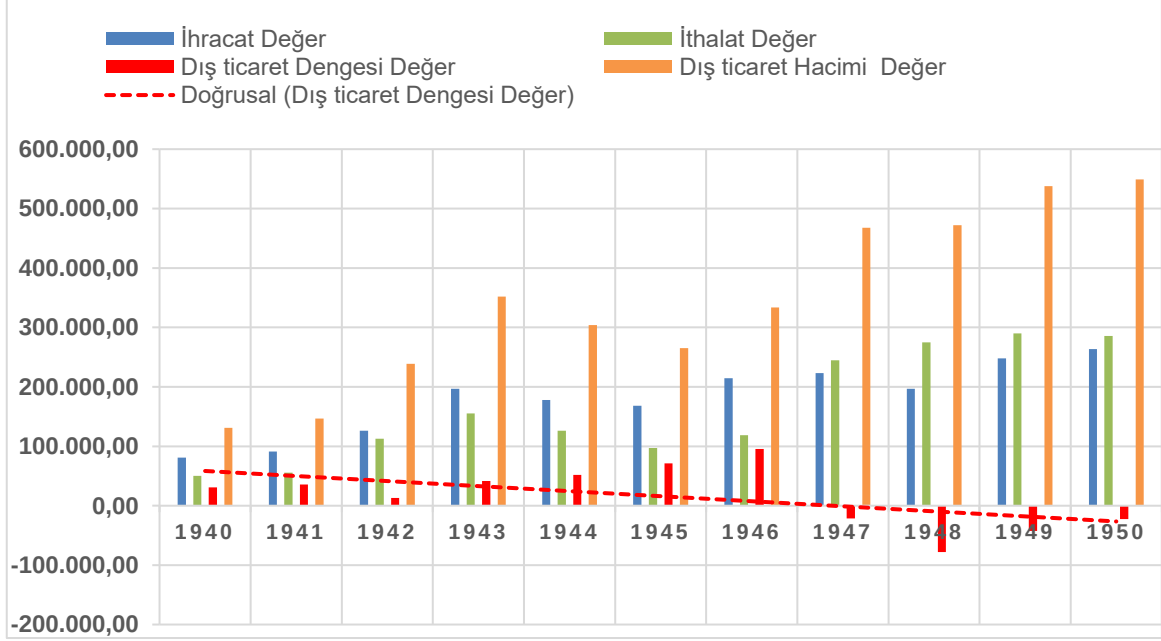
⁸³ Savrul; Özel; Kılıç, s.65.

⁸⁴ Bulut, Cihan; Ekonomik Yapı ve Politika Analizi, Der Yayınları, İstanbul, 2006, s.178.

⁸⁵ Parasız, İlker; Türkiye Ekonomisi 1923’ten Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları Uygulamaları, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 1998, s.65.

Tablo 3

1940-1950 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

Ulusal paranın aşırı değerli olması nedeniyle 1946 yılında devalüasyon yapılmış ve TL'nin değeri düşürülmüştür.⁸⁶ 1 ABD Doları 2,80 TL'de sabitlenmiş ve ihracatın artırılması hedeflenmiştir.⁸⁷ Ancak ithalat üzerindeki kısıtlama ve sınırlandırmaların da azaltılması ve ithalattaki artışın ihracattakinden fazlası olması dış ticaret dengesini olumsuz etkilemiştir.⁸⁸ 1947 yılında ithalat iki katına çıkmışken, ihracatta önemli bir değişim yaşanmamıştır.

Türkiye İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle IMF'ye üye olmuştur. Bu üyelik Türkiye'yi dış ekonomik gelişmelere olan esnekliğini azaltmıştır.⁸⁹

⁸⁶ Alkin, Erdoğan; "Türkiye'de Dış Ticaret ve Kambiyo Rejiminin Kısa Bir Tarihçesi", Gülten Kazgan'a Armağan Türkiye Ekonomisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s.120.

⁸⁷ Kepenek, Yakup; Yentürk, Nurha; Türkiye Ekonomisi, 17.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul,2005, s.118.

⁸⁸ Tezel, Yahya; Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi, 3.Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1994, s184.

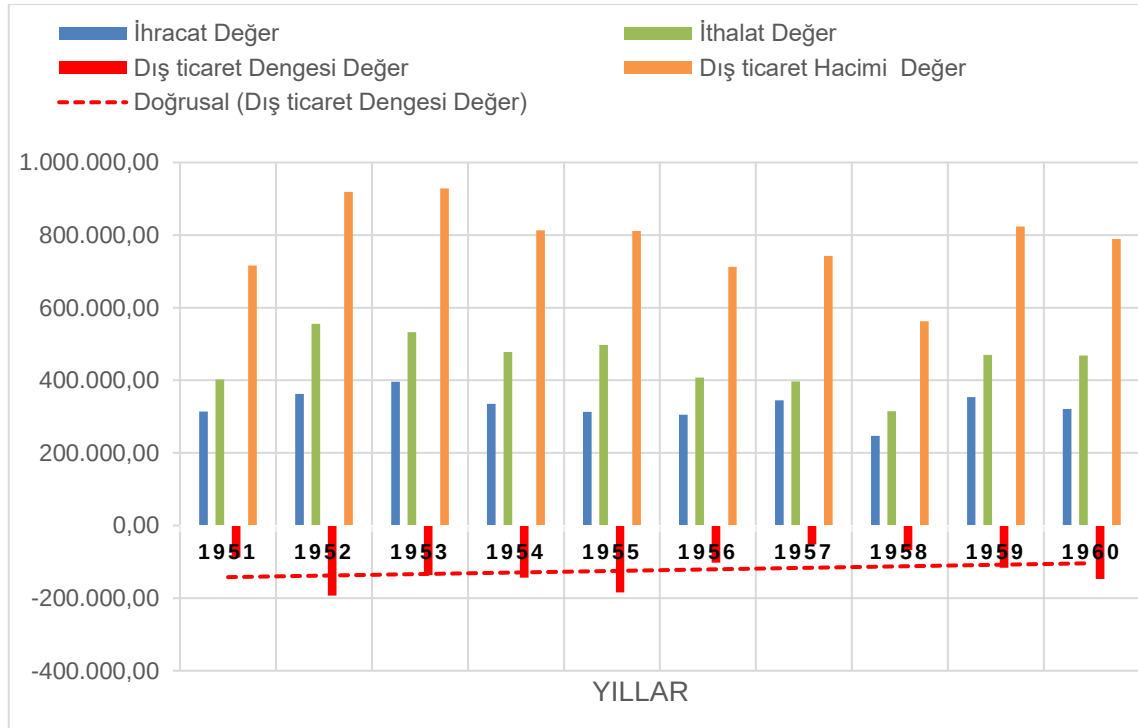
⁸⁹ Altuğ, Sumru; "Türkiye'de Büyüme, Yapısal Dönüşüm ve Dış Ekonomik Gelişmeler", Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları, Sayı:1, 2006, s.4.

Bu dönemde genel olarak, karma ekonomik model içerisinde temel yatırımların devlet eliyle yapıldığı bu dönemde izlenen ekonomi politikaları teşvik politikalarını da etkilemiş ve planlı döneme kadar teşvik politikaları ciddi bir araç olarak kullanılmamıştır.⁹⁰

Tablo 4'te 1951-1960 yılları arasındaki dış ticaret verileri sunulmuştur. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren ülkeye gelmeye başlayan yabancı sermayenin altında yatan sebepler; ithalattaki fiyat ve miktar kısıtlamalarının kaldırılmasıyla ithalatın artması ve ekonomik politikasının temelinde ithal girdinin olmasıdır.⁹¹ İthalattaki bu artış, 1953'te kısıtlama çalışmalarının yeniden başlatılmasına kadar sürmüştür. Dış ticaret dengesini düzeltmek ithalat kısıtlamalarının tekrar yürürlüğe getirilmeye başlaması ile beraber, ithalatta azalma yaşanmış fakat aynı zamanda ihracatında azalması sebebiyle dış ticaret açığı devam etmiştir.⁹²

Tablo 4

1951-1960 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

⁹⁰ Devlet Planlama Teşkilatı, DPT, Yatırımların ve İhracatın Teşviki, s.17.

⁹¹ Kepenek; Yentürk, s.119.

⁹² Özkale; Kayalica, s.360.

1953'ten 1958'e kadar ithalatta uygulanan sınırlandırmalar sürekli artarak devam etmiştir, ithalatta yaşanan azalma ithal girdi ile üretim yapan sanayileri de olumsuz etkilemiş, sanayide de büyük ölçüde daralma yaşanmıştır.⁹³ Ekonomideki istikrarı sağlayabilmek adına, bir dizi kararlar alınmış ve 1958 yılında ikinci devalüasyona gidilmiştir. Devalüasyon ile ithalat engellerinin yumuşatılması, bütçenin ve para arzının daraltılması, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ürün ve hizmet fiyatlarının yükseltilmesi bu dönemde alınmış olan kararlardan bazılarıdır.⁹⁴

1960 ihtilaline kadar geçen zamanda ekonomik liberalizasyon amaçlanmış olsa da, döviz rezervlerinin yetersizliği ile oluşan dış ödeme güçlüğü ve enflasyon nedeniyle başarılı olmamıştır.⁹⁵ Dış borçlanma ve emisyon sonucunda enflasyon, dış ödeme güçlükleri ve işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalan Türkiye'de ekonomik bunalım, siyasi bunalıma dönüşmüştür.⁹⁶ Sonuç olarak 1923-1960 döneminde yapılan ihracat teşvikleri yetersiz kalmış, ihracatın artırılmasından ziyade yerli sanayinin korunması üzerinde durulmuştur.

1.4.2. 1960-1980 Dönemi

Bu dönemde, Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması ile planlı kalkınma dönemi başlamış ve iktisat politikası açısından yeni bir döneme geçilmiştir. 1980 İhtilaline kadar olan zamanda dört tane beşer yıllık kalkınma planı yapılmıştır. Genel olarak dış ticarete ithal ikame strateji benimsenmiş ve ekonomik kalkınma için sanayi geliştirilmeye çalışılmıştır. Tablo 5'te 1960-1980 yılları arasında dış ticaret hacmi verilmiştir, dış ticaret dengesinin ise sürekli negatifte olduğu bu dönemde ithal ikameci strateji ile sanayileşme desteklenmeye çalışılmıştır.

⁹³ Balkanlı, A. Osman: "Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine", Uludağ Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt XXI, Sayı 1, 2002, s.300.

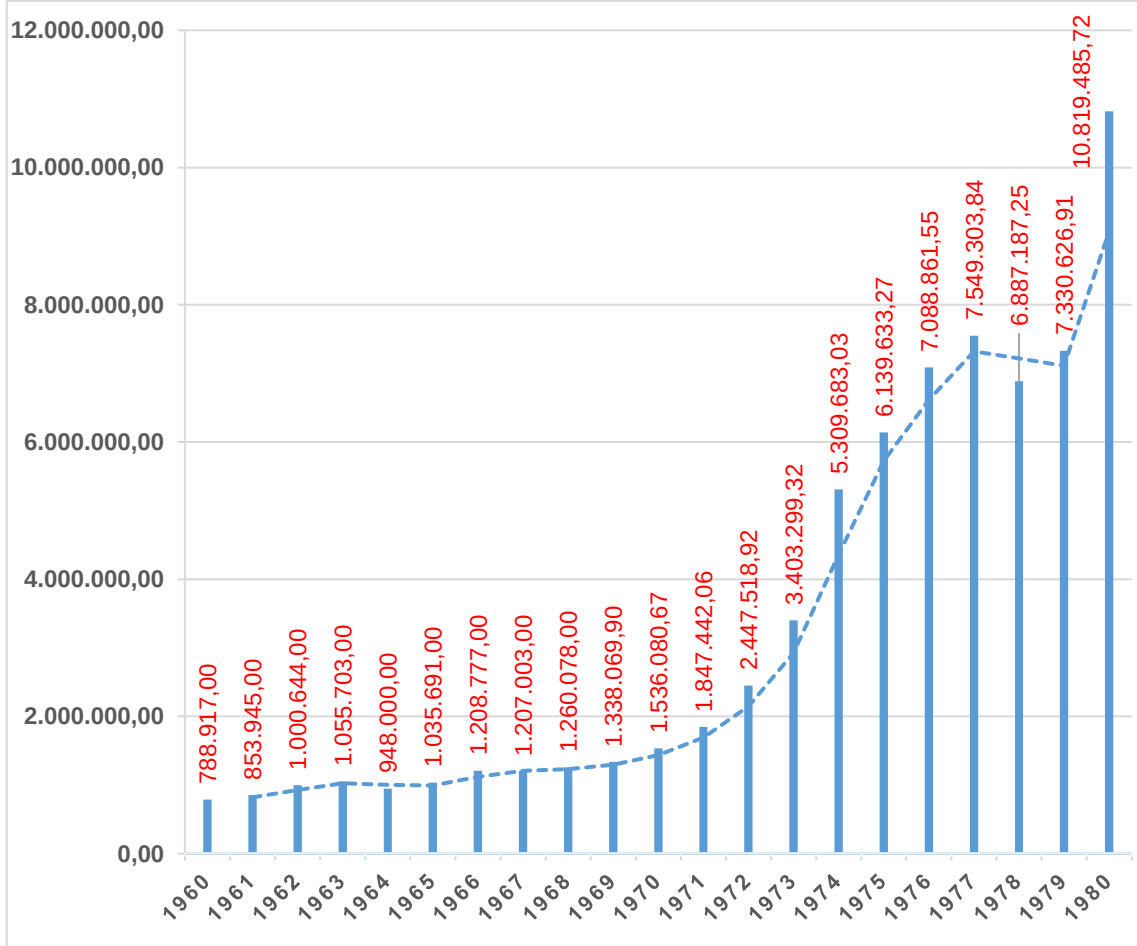
⁹⁴ Kepenek; Yentürk, s.122.

⁹⁵ Karluk, Rıdvan: Türkiye Ekonomisi, Beta Yayınevi, İstanbul, 1999, s.446.

⁹⁶ Kanca, O.C; 1950-1960 Arası Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, Cilt:9, Sayı:19. Hatay, 2012, s.61.

Tablo 5

1960-1980 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

Bu dönemde ithal girdiler ile üretilen ürünlerin ihracattan ziyade ulusal tüketime gitmesi, yabancı sermaye gelişini kısımlış ve sanayinin ihtiyaç duyduğu döviz kazanılamamıştır. Bu durum ödemeler dengesini olumsuz etkilemiştir.

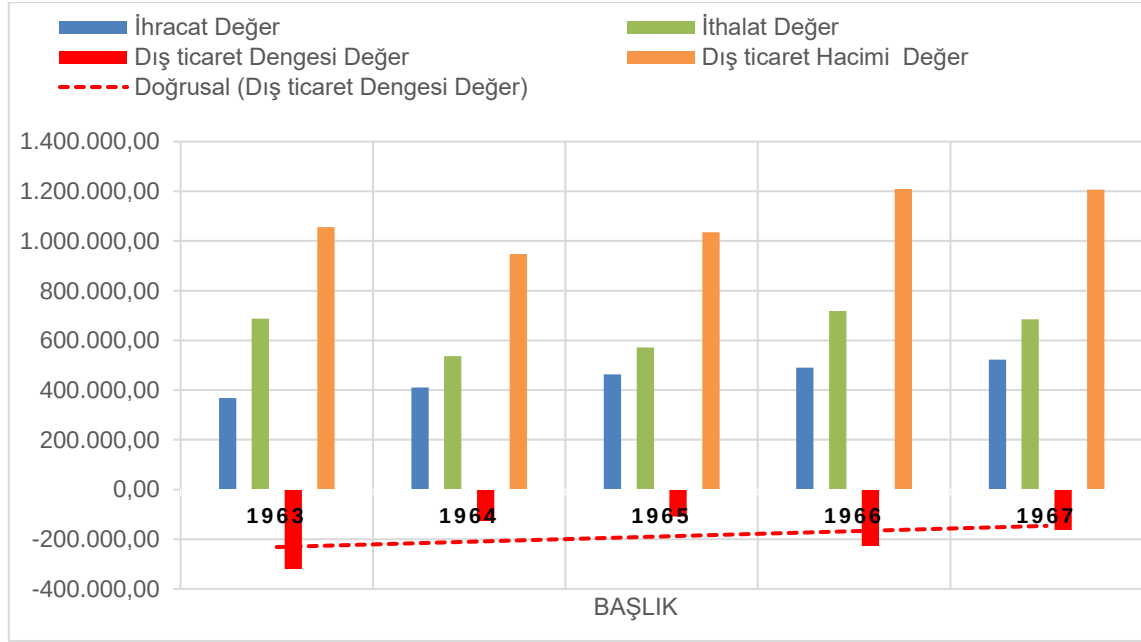
1.4.2.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın kapsadığı dönem içerisinde İthal ikameci dış ticaret politikası benimsenmiş olan bu dönemde sanayi malların ihracatının artırılması hedeflenmiş ve ham madde fiyatları düşürülerek, ihracat mallarının maliyeti azaltılmaya çalışılmıştır.

Tablo 6'da 1963-1967 yılları arasında dış ticaret verileri sunulmuştur. Dış ticaret dengesinin negatifte olduğu bu dönemde ihracatı destekleyen Birinci Beş Yıllık Plan etkisiyle de ihracat sürekli artmıştır.

Tablo 6

1963-1967 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

1927'de çıkarılan Teşvik Kanunu süresinin dolduğu 1942'ye kadar yürürlükte kalmış, fakat Kanun yürürlükten kalktıktan sonra 1963 yılına kadar yeni bir teşvik Kanunu ya da uygulaması yürürlüğe girmemiştir.⁹⁷

Sanayileşmeyi ve geri kalmış bölgelerin kalkınmasını hızlandırmak için teşvikler oluşturulmuş, üretimi teşvik eden sektörlerle kredi kolaylığı sağlanmış ve montaj endüstrisinden üretime geçişi teşvik etmek için İstihsal Vergisi yürürlüğe konulmuştur. Ancak 1963-1966 yılları arasında geri kalmış illere yapılan yatırımların toplam yatırım içindeki payı artmış olsa da ekonomik kalkınma sınırlı kalmıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile sanayi devlet tarafından desteklenmeye başlamış ve fiilen ekonomiye

⁹⁷ İstanbul Ticaret Odası; Türkiye İçin Model Olabilecek Ülkelerde Uygulanan Teşvik Uygulamaları Ve Ülkemize Uygulanabilirliği, Yayın No: 2007 – 51 İstanbul, 2007, s.49.

devlet müdahalesi olmuştur. Ancak, kurulması planlanan organize sanayi bölgeleri hayata geçirilememiştir.⁹⁸

1.4.2.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla tam anlamıyla uygulanamamış olsa da planda, ekonomik kalkınma ve sanayileşme arasındaki sıkı bağ kabul edilmiş ve sanayi sektörüne öncelik verilmiştir. Türkiye'nin sahip olduğu hammadde kaynaklarına bakılarak sanayileşmenin hızla sağlanabileceği düşünülmüştür.

Bu doğrultuda, yatırım teşvikleri uygulamasında 1968 yılında merkezi bir yapılanmaya gidilmiş ve Teşvik Belgesi uygulaması ile bu dönemde yatırım teşvikleri, ithal ikameci sanayileşme hedefiyle ve iç piyasaya yönelik üretimin desteklenmesi amacıyla yatırım indirimi, gümrük muafiyeti ve ihracat kredisi şeklinde kullanılmıştır.⁹⁹ Bu dönemde, teşvik önlemleriyle yatırımların göreceli kârlılığı yüksek tutularak, yatırımların uyarılması amaçlanmış ve bu çerçevede, salt serbest piyasa koşullarıyla sanayileşmenin gerçekleşmeyeceği üstü kapalı bir biçimde de olsa benimsenmiştir.

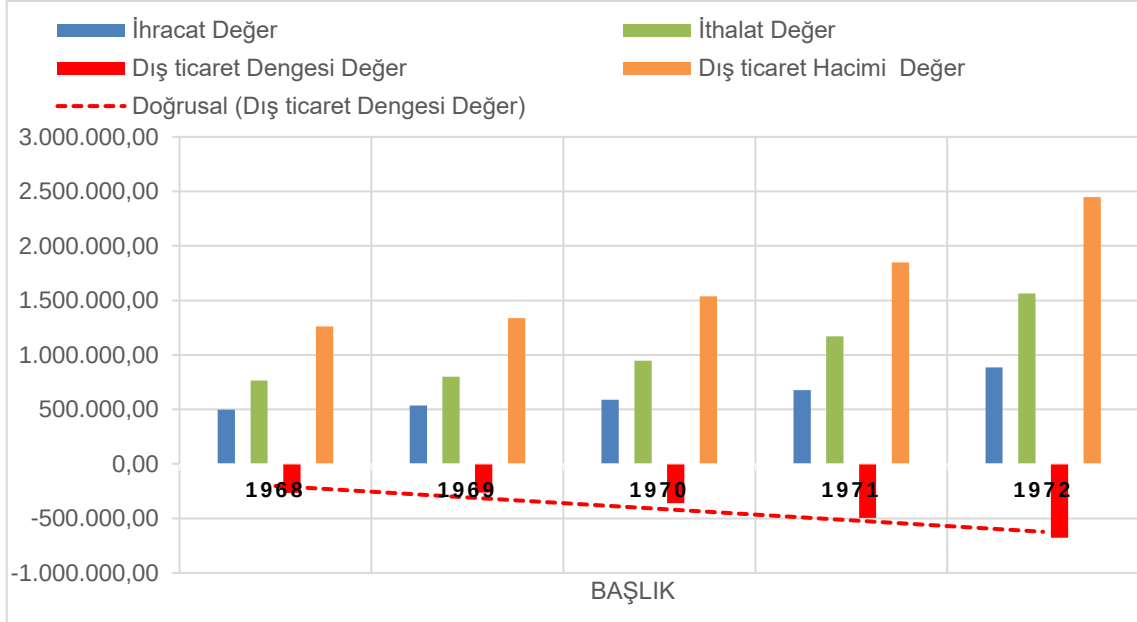
Tablo 7'da 1968-1972 yılları arasındaki dış ticaret verileri sunulmuştur. Dış ticaret hacminin artış gösterdiği bu dönemde, ihracat için sağlanan muafiyet ve ayrıcalıklara rağmen ithalat artışı daha fazla olmuş ve dış ticaret dengesi negatif yönlü artış göstermiştir.

⁹⁸ Narlı, Ayşegül; "İhracatı Teşvik Tedbirlerinin Tarihsel Gelişimi", T.C Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara, 1989, s.44.

⁹⁹ Şenses, Fikret; Taymaz, Erol; "Unutulan Bir Toplumsal Amaç: Sanayileşme Ne Oluyor? Ne Olmalı?", ERC Working Papers in Economics 03/01, 2003, s.3.

Tablo 7

1968-1972 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

Bu plan döneminde, tarımda emek verimliliğinin modern yöntemler kullanılarak artırılması ve böylelikle üretim genel seviyesini de artırması amacıyla hareket edilmiş. Sanayileşmenin artması ile beraber istihdam ve dış ticaretin de artması beklenmiştir. Bunun yanında tarımdaki sanayileşme ile beraber açığa çıkan fazla iş gücünün sanayi sektörüne kayması, bunun üretimi artırıp ithalatı azaltması hedeflenmiştir.¹⁰⁰

1.4.2.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, teşvik sistemi için önemli bir değişiklik olmamıştır ve bu süre zarfında, ithalat ikamesine dayalı tarım, madencilik ve üretim gibi sektörlerde özellikli teşvik yöntemlerine dayalı bir gelişme olması amaçlanmıştır.¹⁰¹

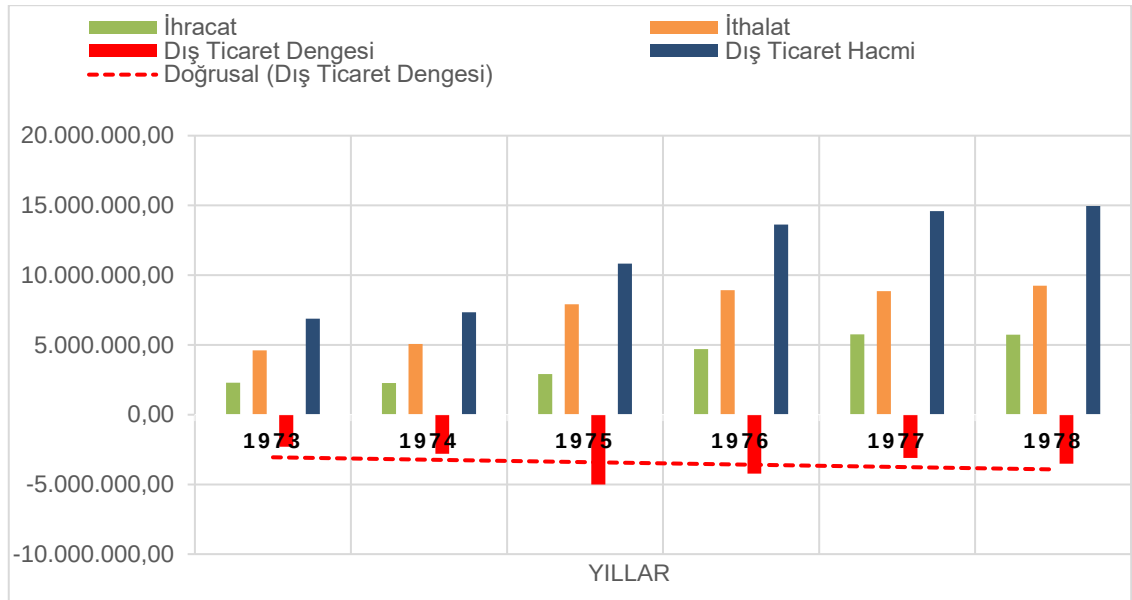
¹⁰⁰ Cevat, Önder; İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planının Genel Yapısı, Ak Yayınları, İstanbul, 1967, s.130-135.

¹⁰¹ Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977; Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, Ocak-1973, s.900.

Tablo 8’de 1973-1978 yılları arasında dış ticaret verileri sunulmuştur. Önceki dönemlerde, ihracat genel seviyesi artmış olmasına rağmen sanayi ihracatı tarım ihracatının önüne geçememiştir. Bu sebeple sanayi ürün ihracatını arttırmak için özendirme şeklinde ihracat kredi ve sigortaları geliştirilmiş, ticaretin mevcut hükümet politikaları tarafından kısıtlanmış olduğu ülkelerde Dış Ticaret Ofisleri kurulmuş ve vergi iadelerine genişletilerek devam edilmiştir.¹⁰² Yine de ihracattaki artış ithalattaki artışın çok altında kalmış, dış ticaret hacmi büyümüş olsa da dış ticaret dengesi negatif olmuştur.

Tablo 8

1973-1978 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

“Dâhilde İşleme Rejimi” teşviki bu dönemde, üretimde kullanılan hammadde ya da yarı mamulleri ithal eden yerli üreticilere gümrük kolaylığı sağlaması amacı ile kullanılmaya başlanmıştır. İhracatçılar dâhilde işleme rejimi kapsamında miktar kısıtlamaları olmadan ve vergilerden muaf şekilde ihracat malı üretiminde kullandıkları ürünleri ithal edebilir olmuşlardır.

¹⁰² Pıçak, Mura; Planlı Kalkınma Dönemi Türkiye İhracat Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme, YIL: 13, SAYI: 148, 2010, www.mevzuatdergisi.com/2010/04a/02.html (Erişim Tarihi: 08.03.2019)

Ancak ilke ve politikaların uygulamaya tam anlamıyla yansıyamaması, teşviklerin yeterince bilinmemesi, tasarruf yetersizliği, yabancı yatırımcıların yeterince ilgi göstermemesi, fiziki altyapı yetersizliğinin yerli ve özellikle de yabancı yatırımcı için yetersiz olması ve teşvik politikalarını destekleyici gerekli tedbirlerin bütünü ile alınamaması başarılı bir sonuca ulaşmayı engellemiştir.¹⁰³

1974 Kıbrıs Çıkartması sonrası Türkiye'ye uygulanan ambargolar ve 1977 İran-Irak Savaşı sonrası yaşanan petrol krizinin de etkileriyle ekonomik istikrarın sağlanmaya çalışılırken daha da kötüleştiği bu dönemde, üretim olumsuz etkilenmiş, arzın azalması ile değişmeyen tüketim seviyesi beraberinde karaborsaların olduğu bir ekonominin yaşanmasına sebep olmuştur.¹⁰⁴ İthal mallara uygulanan kota ve yüksek tarife oranları ile yerli üretimin korunmaya çalışılmış fakat bunun yanında ekonomide 1977'den başlayarak döviz finansman krizine sürüklenmiştir.¹⁰⁵ 1977'nin sonunda ihracatın ithalatı karşılama oranı %30 seviyesine düşmüştür.

1.4.2.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, önceki planlardan farklı teşvik uygulamaları ile ayrılmıştır. Bölgesel farklılıkların ortadan kaldırılması; sanayi yapısının geliştirilmesi ve özellikle ülkenin dış ödeme gücünün artırılması hedeflenmiştir. Döviz krizi sonrasında Türkiye üretim ve ara malları ve temel tüketimde yurt içi ikameye yönelmiş, yüksek vergiler ve ithalat kotaları ile yerli üretim korunmaya çalışılmıştır.

İhracatı yapılan ürün türlerinin çoğaltılması, özellikle hayvancılık, tarım, sanayi ve su ürünleri için yeni pazarlar bulunup, mevcutlarının geliştirilmesi; potansiyel ihracat pazarı olan ülkelerde yatırımların artırılması ve bu yatırımların yabancı sermaye ortaklık ile yapılması halinde kolaylıklar sağlanması için kararlar alınmıştır.

Bu planda, yasaklı mallar dışındaki mallara ihracat özgürlüğü tanınmıştır. Bu, belirtilen süre içerisinde, malın fiili ihracatının gerçekleştiği zamanda şayet kurda bir artış söz konusu ise bu farkın devlet tarafından ihracatçıya verilerek, kurun garantilendiği anlamına gelmektedir.¹⁰⁶ Tablo 9'da 1979-1983 yılları arasındaki ihracat, ithalat, dış ticaret dengesi ve dış ticaret hacmi rakamları ile oluşturulan grafik verilmiştir. Dış ticaret

¹⁰³ Eker, Aytaç; Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Teşvik Sistemleri ve Teşvik Politikaları, Türk-Alman İşadamları Dernekleri Almanya Federasyonu (TİDAF), Ankara, 1995, s.162.

¹⁰⁴ Kazgan, Gülten, s.115.

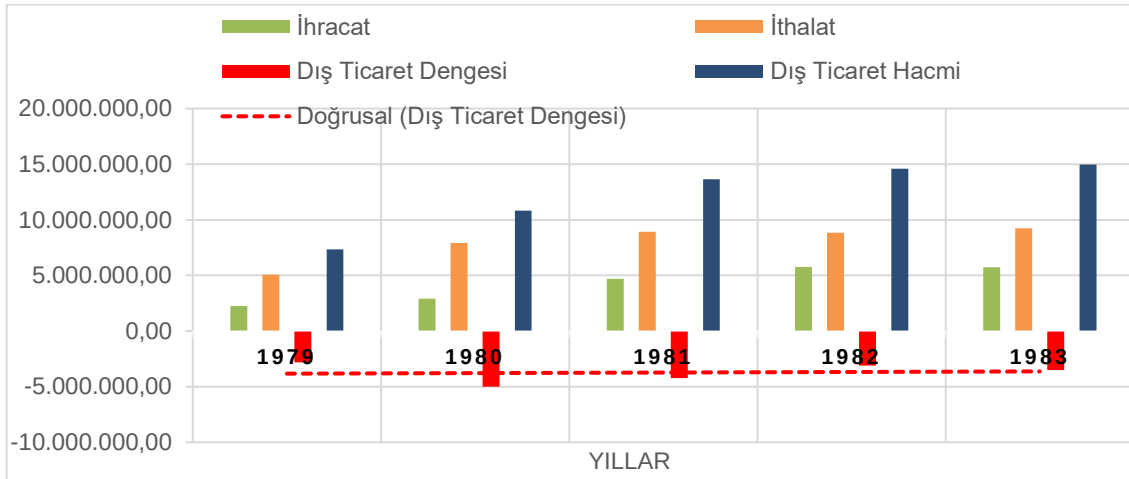
¹⁰⁵ Yeldan, Erinç; Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, Bölüşüm, Birikim ve Büyüme, 11. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s.38.

¹⁰⁶ Narlı, 1989, s.68.

dengeşinin negatifte kaldığı bu dönemde ihracatı destekleri ile oluşturulan plan etkisiyle de ihracat sürekli artış göstermiştir.

Tablo 9

1979-1983 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

Özellikle ihracat için bürokratik engellerin kaldırılması ve ihracat kredi ve sigorta limitlerinin arttırılması, ihracatın hızlandırılması için nakliye ve ardiye imkânlarına öncelik verilmesi ihracatın arttırılması için araç olarak kullanılmıştır.¹⁰⁷

Bu dönemde ihracatta artış yaşanmış, ithalat kotalarına rağmen ithalatın artışından fazla olamamıştır. Plan yürürlüğe girdikten sonra yaşanan askeri darbe sebebi ile plan tamamen uygulanamamış ve teşviklerin çoğu kaldırılmıştır.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Başkaya, Fikret; Devletçilikten 24 Ocak Kararlarına, Maki Basın Yayın, Ankara, 2004, s.123.

¹⁰⁸ Aşıkoğlu, Rıza; Türkiye'de Yatırım Teşvik Tedbirleri, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 278, Kütahya İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No: 2, Eskişehir, 1988, s.34.

1.4.3. 1980-2001 Dönemi

Bu dönemde yaşanmış önemli siyasi gelişmeler, bu dönemi ekonomi ve dış ticaret politikaları açısından bir dönüm noktası yapmaktadır.

Türkiye için 24 Ocak Kararları ile bu zamana kadar uygulanan korumacı ve içe dönük ithal ikamesine dayalı strateji terkedilerek, ihracata dayalı sanayileşme stratejisine geçilmiş ve ekonomik istikrar politikası uygulanmaya başlamıştır.¹⁰⁹

Esnek döviz kuru uygulamaları, ihracat için verilen uzun vadeli ve düşük faizli kredi, gümrük indirimleri ve imtiyazları, döviz edinme hakkının genişletilmesi gibi araçlar kullanılarak ihracat arttırılmaya çalışılmıştır.¹¹⁰ İhracat rejiminde yapılan değişiklikler ile beraber miktar kısıtlamaları yerini tarifeye bırakmış; lisans uygulamaları kaldırılarak ihracat serbestleştirilmiştir.¹¹¹ Yabancı sermayenin teşviki artmış, sübvansiyonlar azaltılarak fiyat kontrolleri kaldırılmıştır. Faiz oranları serbest bırakılmış ve TL üçüncü kez devalüe edilmiştir.¹¹²

Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu öncelikli bölgelerde ve daha önce istenilen başarıya ulaşamayan organize sanayi bölgelerinde, eğitim, sağlık, turizm gibi sektörlerde yatırımların artmasına yol açmıştır.¹¹³ Ek olarak, Merkez Bankası bünyesinde yer alan Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu bazı sanayi mallarının ihracatına destek için kullanılmaya başlanmış ve 1981'de ithalatın serbestleştirilmesi için ithalat programı devreye alınmıştır.¹¹⁴

Tablo 10'da 1980-2001 yılları arasındaki toplam dış ticaret rakamları grafik şeklinde verilmiştir. Bu dönemde, verilen teşvikleri tek elde toplamak ve daha verimli adımlar atabilmek için 25 Mart 1987 tarihinde Türk Eximbank kurulmuş ve Eximbank ile doğrudan ihracat teşvikleri yerine kredi teşviklerine ağırlık verilmeye başlanmıştır.¹¹⁵

¹⁰⁹ Ayhan, E. Haluk; "Geçmişten Günümüze İhracat Teşvikleri İGEME 'den Bakış", Özel Sayı, Ankara, 2000, s.21.

¹¹⁰ Pirtini, Serdar; Melemen Mehmet: İhracat Uygulamaları, Pazarlama Yönlü Bir Yaklaşım, İstanbul, 2004, s.96.

¹¹¹ Varol, s.159.

¹¹² Uludağ, Arıcan, s.48.

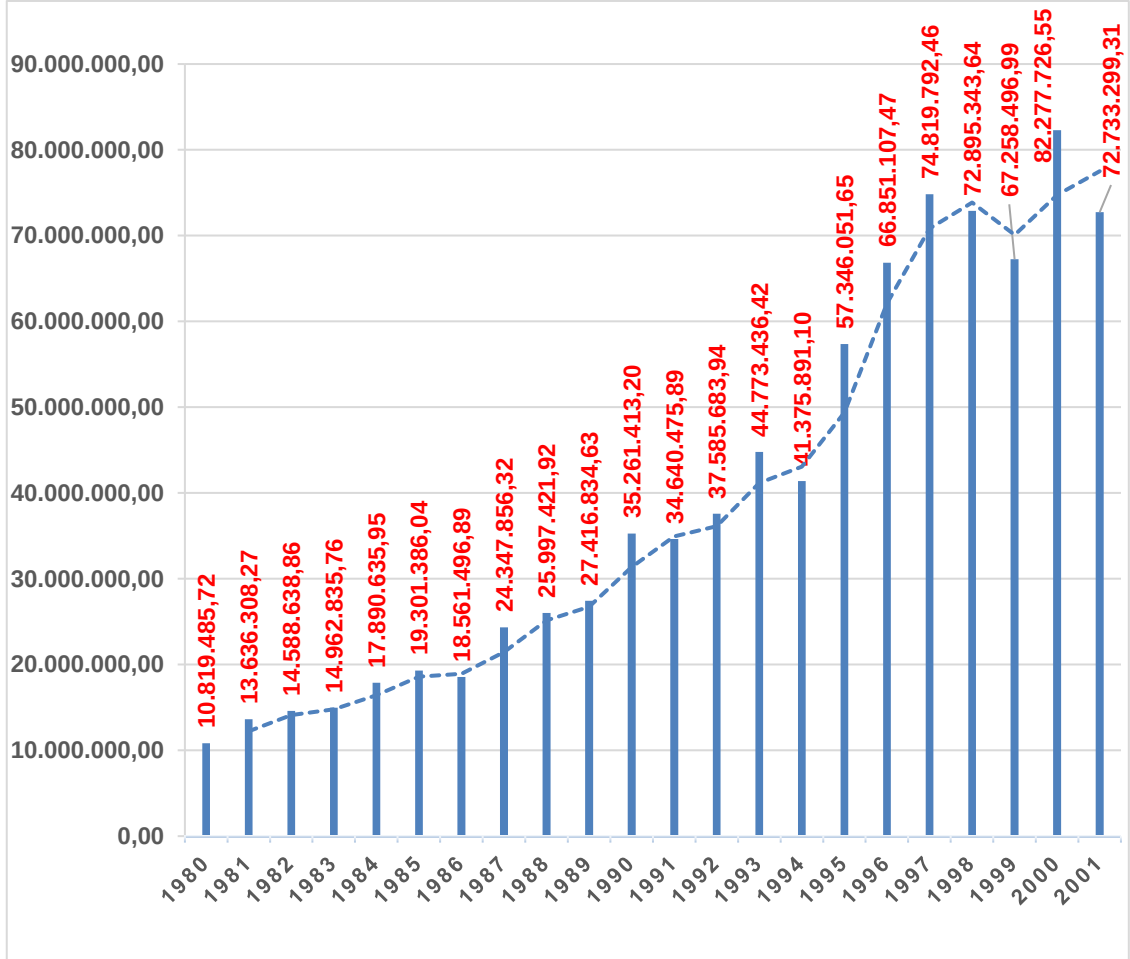
¹¹³ Pıçak, Murat, www.mevzuatdergisi.com/2010/04a/02.html (Erişim Tarihi: 08.03.2019)

¹¹⁴ Karluk, 2002, s.543.

¹¹⁵ Karluk, 1999, s.478.

Tablo 10

1980-2001 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

1980'den itibaren ihracat artışında; ihracatı arttırmak için uygulanan teşvikler ve politikaların yanı sıra, iç talebin daraltılarak üretimin ihracata yönlendirilmesi için maaşların enflasyon altında tutulması etkili olmuştur. Bunun yanı sıra OPEC krizi (1973) sonrasında petrol fiyatlarının artması sonucunda alım gücü yükselen Ortadoğu ülkelerinin talebini, komşu ülkelerle ihracatın artırılması çalışmalarının olumlu sonucu olarak Türkiye'nin karşılaması da etkilidir.¹¹⁶ Ancak ihracat artarken ithalatın da artmış olması sebebiyle dış ticaret açığı daraltılamamıştır.

¹¹⁶ Şahin, s.409-410.

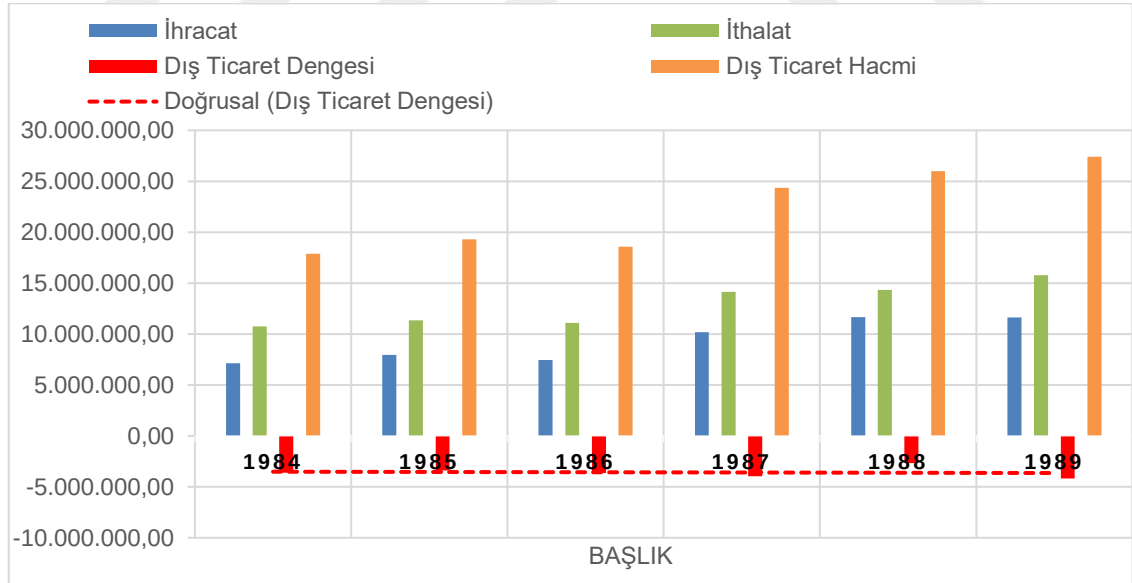
1.4.3.1. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

Bu planda, ihracatın ekonomik kalkınmada önemi belirtilmiş ve bunun için, ihracat teşviklerine gerçekçi döviz kuru politikaları gözetilerek yenileri eklenerek sürdürülmüştür. Bu dönemde mali teşvikler kademeli olarak azaltılmış olup hükümet katı bir liberal politika uygulamıştır.¹¹⁷

Piyasa ekonomisine ağırlık verilerek, özel ve yabancı sermaye teşvik edilmeye çalışılmıştır. İhracatçıyı karşılaştığı engellerden korumak için gerekli önlemler alınmasına ve serbest döviz kur sistemine geçiş hazırlığının bu dönemde yapılmasına karar verilmiştir.¹¹⁸ 1983 ve 1984 yıllarında, 24 Ocak Kararları devamı niteliğinde ekonomik tedbirler uygulanmaya başlanmıştır. Daha serbest bir yaklaşım ile 1984'te ithalat rejiminde önemli değişiklikler yapılmış gümrük vergileri yüzde kırka yakın düşürülmüştür. Tablo 11'de 1984-1989 yılları arasındaki dış ticaret verileri grafik şeklinde verilmiştir. Bu yılları kapsayan Beşinci Kalkınma Planı dönemi içerisinde ithalat ve ihracatta sürekli artmış yaşanmıştır.

Tablo 11

1984-1989 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

¹¹⁷ Başol, s.61.

¹¹⁸ Özkale; Kayalica, s.365.

İhracatı teşvik etmenin temel amacı, ihracat hacmini artırmak, sürekliliği artırmak, ihracat ürünlerini çeşitlendirmek ve sanayi ürünlerinin toplam hacim içindeki payını arttırmak ilk gözetilen haline gelmiş; uzak pazarlar hedeflenmiş, potansiyel pazarların etkin kullanılabilmesi ve ihracat potansiyeli yüksek malların rekabet edebilirliğini arttırmak için ihracatçılara gerekli desteğin sağlanması ile ilgili düzenlemeler getirilmiştir.¹¹⁹ Ek olarak Eximbank'ın ilk adımı niteliğinde; teşvikler ile ilgili mevzuatların tek yasada birleştirilip, birbirini iç ve dış piyasalarda tamamlayan teşvik sistemi haline dönüştürülmesi kararı alınmıştır.¹²⁰

1.4.3.2. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Hızlı, dengeli ve sürekli bir kalkınma için bölgesel farklılıkların azaltılması ve özel teşebbüslerin teşvik edilmesi, gelir dağılımının iyileştirilip, işsizliğin azaltılması bu planın ana hedefleri olarak belirlenmiştir. Altıncı beş yıllık kalkınma planında hedefler doğrultusunda katma değeri yüksek son ürünlerin ihracatı ve satışı için ürünlerin çeşitlendirilmesi, sanayi ürünleri ihracatının artırılmasında süreklilik sağlanması, yeni pazarların teşvik edilmesi ve ihracatçılara bu pazarlardaki fırsatlarla ilgili gerekli bilgi akışını sağlayacak bir sistem kurulması ve her türlü teknik desteğin verilmesi kararları alınmıştır.¹²¹

Doğrudan teşvik uygulamasından, dolaylı teşvik uygulamasına geçilerek; ihracat kredisi, ihracat sigortası ve ihracat kredi sigortası verilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda ihracatçıların kredibilitésinin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmaya başlanması kararı alınmıştır.¹²²

Planlanana uygun olarak döviz yatırımlarını arttırmak ve bölgesel farklılıkların azaltılması teşvik politikalarının temel amacı olduğundan, döviz kuru politikası, diğer ekonomik dengeleri göz önünde bulundurarak, yurt dışında rekabet gücünü koruyacak şekilde yürütölmeye çalışıldığı şeklinde nitelendirilebilir.¹²³

¹¹⁹ Şiriner, İsmail, Doğru, Yılmaz; Türkiye'de Büyümenin Ekonomi Politikası 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme, Dipnot Yayınları, Ankara, 2008, s. 172.

¹²⁰ Strateji Ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, Beşinci Kalkınma Planı, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

¹²¹ Strateji Ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, Altıncı Kalkınma Planı, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

¹²² Boratav, s.173.

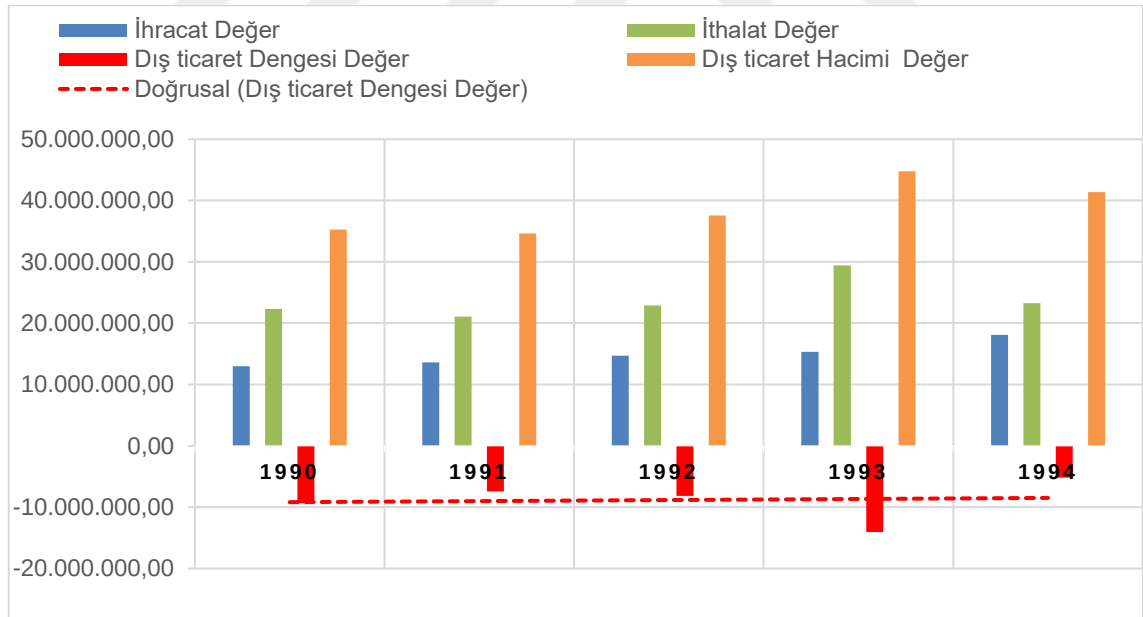
¹²³ Pıçak, Murat, www.mevzuatdergisi.com/2010/04a/02.html (Erişim Tarihi: 08.03.2019)

Beşinci beş yıllık kalkınma planında yapılması kararı alınmış olan yatırım ve döviz kazandırıcı faaliyetlerin teşvikinin tek bir yasada toplanması konusu, prosedürü minimum seviyeye indirerek ilgili mevzuatların birbirlerini tamamlayacak ve pazarların değişen koşullarına esnek olması şeklinde geliştirilmiştir.¹²⁴ Bunun yanında ihracata yönelik sanayinin girdilerinin, uluslararası fiyatlandırmaya uygunluğunun sağlanabilmesi için gerekli koşulların yaratılması, uluslararası pazarlarda rekabet karşıtı uygulamalar yoluyla her türlü destek sağlanması teşvik politikalarının bir parçası olarak gerekli görülmüştür.

Tablo 12’de 1990-1994 yılları arasındaki ihracat ve ithalat rakamları verilmiştir. İthalat kotaları kaldırılmış yerine tarife dışı engellere geçilerek dış ticaret politikası dünya ekonomik sistemine daha uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır. İthalatı yasak malların sayısı düşürülmüş, 1990’a gelindiğinde ithali izne bağlı mal kalmamıştır.¹²⁵

Tablo 12

1990-1994 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

¹²⁴ Serin, Necdet; Dış Ticaret ve Dış Ticaret Politikası, Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz, Ankara, İmaj Yayınevi, 2001, s.311.

¹²⁵ Tomanbay, s.45.

Ancak, Körfez Savaşı'nın başlamasıyla Türk Lirası'nı değersizleştirme politikası sona ermiş ve bunun bir sonucu olarak Türk Lirası aşırı değerlenmiştir. Diğer ülkelerin de ekonomik durgunluk yaşamaya başlaması ile Türkiye'nin ihracatı iyice sekteye uğramıştır. Bu anlamda Körfez Savaşı, ihracatın ekonomik kalkınma açısından öneminin farkında olan Türkiye'de çok büyük bir etkisi olmuştur.¹²⁶

AB'ye tam üyelik konusu hususunda teknolojik yapıda yatırım projelerinin uzun vadede rekabet şansı olacak teknolojik yapıda olması ve mevcut tesislerin Avrupa Birliği'nin standartlarına uygun şekilde modernizasyonu, araştırma ve geliştirme, ileri teknolojiler, kirliliğin önlenmesi, enerji tasarrufu ve doğal kaynakların kullanımının artırılmasına özel önem verilmesi üzerinde durulmuştur.¹²⁷

5 Nisan Kararları olarak bilinen ekonomik istikrar programı 1994'te açıklanmıştır. 1989 ve 1994'te yaşanmış ekonomik sorunlar serbest piyasa ekonomisinin işleyişinin iyileştirilmesine yönelik iktisadi düzenlemeler yapılmıştır. 1995'te Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği anlaşması imzalanmış, 1996 yürürlüğe girmiştir.¹²⁸ 1980 ile başlayan ekonominin liberalleşmesi politikaları için önemli bir adım olan bu anlaşma gereğince taraflar arasında malların serbest dolaşımına izin vermekte ve üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi uygulanmaya başlanmıştır.¹²⁹

1.4.3.3. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Bu kalkınma planı döneminde sanayileşmenin ekonomik gelişmenin en önemli unsuru olduğu vurgulanmış ve yoğun liberalizasyon anlayışı hâkim olmuştur.¹³⁰

Uluslararası pazarda, Türkiye'nin sahip olduğu iş gücü ve hammadde olanakları ihracata dönük politikaların uygulanmasında avantaja sahip olduğu belirtilmiştir. Kalkınma için gerekli olan sanayileşmesinin özel sektör tarafında gerçekleştirilebileceği noktasında uzlaşmış, bu bağlamda, firmaların daha güçlü bir yapıya kavuşturulması için korumacı politikalar yerine ihracatı teşvik edici politikaların özümzenmesi bu kalkınma planının ana amaçları olarak belirlenmiştir.¹³¹

¹²⁶ Ö. Kutlu, İ. Sevinç ve S. Kahraman; KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 20 (34):29-40, 2018, s.33.

¹²⁷ Özdemir, Ünal; Yiğit K. Güzin; Oral Muhammed: Cumhuriyetten Günümüze Ekonomi Politikaları Bağlamında Türk Dış Ticaretinin Gelişimi, Doğu Coğrafya Dergisi-35, 2016, s.163-163.

¹²⁸ Tonus, Özgür; "Gümrük Birliği Sonrasında Türkiye'de Dışa Açıklık ve Sanayileşme", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 17, 2007, s.214.

¹²⁹ Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi; <https://www.ab.gov.tr> (Erişim Tarihi: 14.07.2019)

¹³⁰ Strateji Ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, Yedinci Kalkınma Planı, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

¹³¹ Pıçak, Murat, www.mevzuatdergisi.com/2010/04a/02.html, (Erişim Tarihi: 08.03.2019)

Dış ticarete ilişkin düzenlemelerde, üretim ve ihracata yönelik desteklerin belirlenmesinde, uluslararası gerekliliklerin dikkate alınmasına karar verilmiştir. Yüksek katma değerli bir üretim yapısına ulaşılması hedefi ile etkin bir gelişme ortamı sağlanması, rekabete açık ve uluslararası pazarlarda yer edinebilecek güçlü işletmelerin ve gümrük birliği sürecinde ortaya çıkabilecek uyum güçlükleri göz önüne alınarak oluşturulan özel bir programla, ekonomik değişikliklere uyum sağlama ihracat teşvikleri için öncelik olmuştur. Ek olarak, ihracatın sürekli büyümesini sağlamak için, ihracat için yüksek kaliteli ve çevreye duyarlı malların üretilmesi, dış ihracat talebinin yapısına uygun ürünler geliştirilmesi ve çeşitliliğin artırılması ve yeni pazarlarda verimlilik sağlanması için kapasitenin artırılması, serbest bölge fırsatlarının kullanılması, mevcut serbest bölgelerin altyapısı geliştirilerek serbest bölgelerin ihtisaslaştırılması üzerinde kararlar alınmıştır.¹³²

Bir önceki plan kararları ışığında, rekabeti desteklemek için gerçekçi bir kur politikası uygulanacak ve Eximbank'a ihracat finansmanını kolaylaştırmak için vereceği kredi ve sigorta destekleri için yeterli kaynak sağlanmasına karar verilmiştir. Teşvik sisteminin etkinliğini artırmak için, teşviklere tahsis edilen kaynaklar önceden belirlenecek ve teşvik politikaları özellikle yeni istihdam olanakları geliştirmek, küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklemek, çevreyi korumak ve gümrük birliğinin gerektirdiği yapısal uyumu sağlamak amacıyla belirlenmesi için anlaşılmıştır.¹³³

Tablo 13'te 1995-2000 yılları arasındaki ihracat ve ithalat rakamları verilmiştir. AB üyeliğinin bir sonucu olarak ihracat teşviklerinin bu denli çeşitlendirildiği bu dönem içinde AB ürünlerinin ülkeye girişi serbest olduğundan dış ticaret açığı artmıştır.¹³⁴Türkiye'nin dış ticaret hacmi dönem itibarıyla artış sağlamış olsa da ithalatın ihracatı karşılama oranlarından, bu gelişimin ithalata bağlı olarak gelişen bir ticaret hacmi olduğu ifade edilmektedir.¹³⁵

¹³² Strateji Ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, Yedinci Kalkınma Planı, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

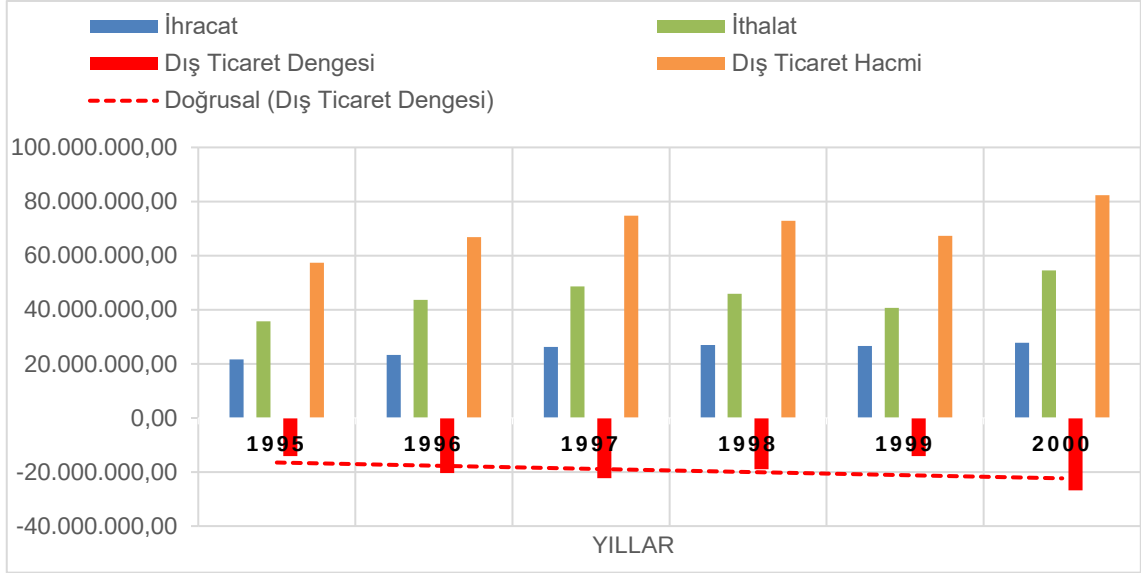
¹³³ TÜİK; Dış Ticaret İstatistikleri, TÜİK Yayını, Ankara, 2013, s.475-478.

¹³⁴ DTM; Avrupa Birliği ve Türkiye, DTM Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara, 2007, s.314.

¹³⁵ Özdemir; Yiğit; Oral, s.165.

Tablo 13

1995-2000 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

1.4.4. 2001 ve Sonrası

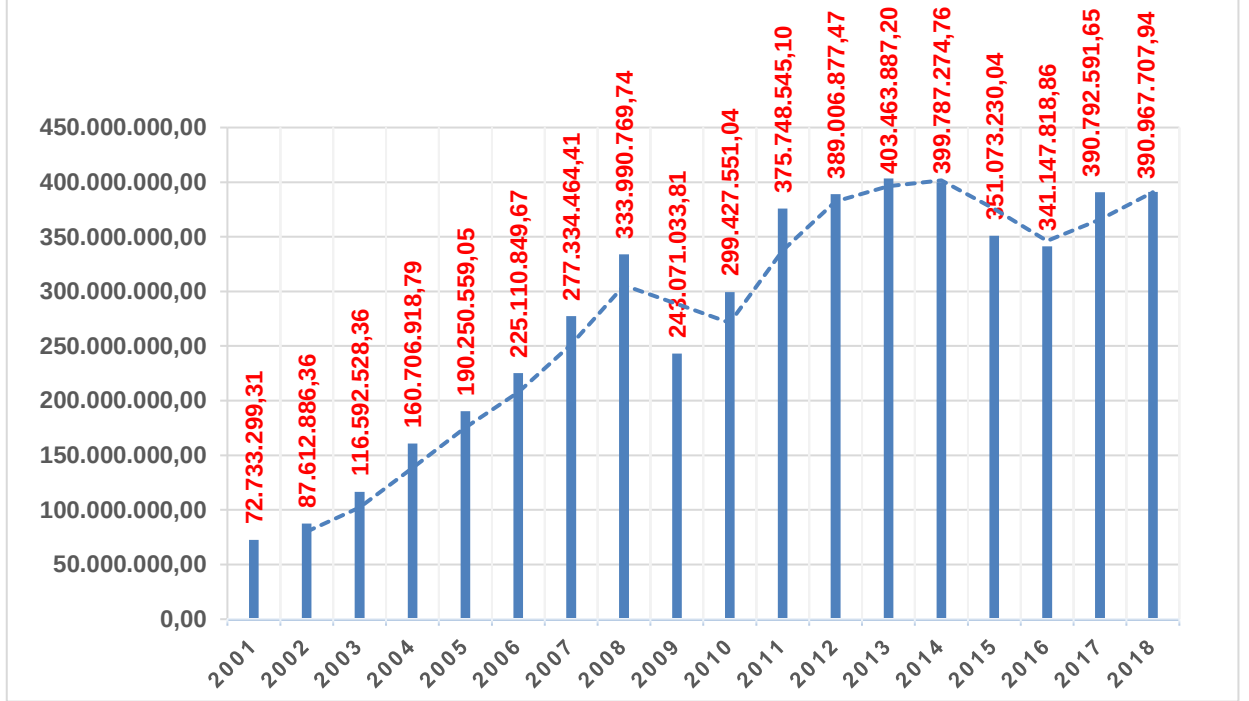
Türkiye’de 2000 ve 2001’de yaşanan siyasi krizler ekonomiye de etkilemiştir. Dünya ekonomisinin de ticarete yavaşlama eğiliminde olması, Türkiye’de hissedilen ekonomik krizin etkisini arttırmıştır.¹³⁶ Serbest dalgalanmaya bırakılan döviz kuru, faiz oranları ile beraber yüksek oranlı artışa geçmiş, sonucunda tüketim, üretim ve yatırım hacimleri daralmıştır. İç talepte yaşanan daralma ile Türk Lirası reel olarak değer kaybetmeye başlamıştır.¹³⁷ Tablo 14’te 2001-2018 yılları arasında gerçekleşen dış ticaret hacimlerine ilişkin rakamlar verilmiştir. Bu dönemde uzun vadeli planlar geliştirilmeye başlamış. Dış ticaret destekleri ve uygulanan ekonomi politikaları beraberinde 2008 yılına kadar dış ticaret hacmi genişlemiş ancak dış ticaret dengesi negatif yönlü büyümüştür. 2008 küresel krizi sonrasında dış ticaret hacmi %40 küçülmüştür.

¹³⁶ Pıçak, Murat, www.mevzuatdergisi.com/2010/04a/02.html (Erişim Tarihi: 08.03.2019)

¹³⁷ TCMB, Para Politikası Raporu, 2013, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/c4b9a920-1ddb-415a-b217-fff7d5bf9418/ppr-nisan03.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-c4b9a920-1ddb-415a-b217-fff7d5bf9418-m3fBatd> (Erişim Tarihi: 17.02.2019)

Tablo 14

2001-2018 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

Kriz sonrası dünya ekonomisi genel olarak olumlu yönde gelişim göstermiştir. Türkiye açısından 2019 yılına kadar ithalat kimi zaman azalsa da ihracat sürekli artış seyrinde olmuştur ancak ihracatın ithalatı karşılama oranı ise %75'in üzerine çıkamamıştır.

1.4.4.1. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Bu kalkınma planında uluslararası standartlara uygun, doğal kaynakları kullanan, katma değeri ve teknolojisi yüksek ihracat dönük bir üretim ve sanayi yapısına ulaşmak amaçlanmıştır. İhracat pazarlarının payını arttırmak için yoğun hammadde ve iş gücü kullanarak tüketim malları üreten sanayi yapısından, bilgi-teknolojik bir sanayi yapısına geçişi sağlayacak politikaların önemi ve yeni teknolojiler yaratmanın gerekliliği noktasında anlaşılmıştır. Yurtdışı pazarlarda Türk markasının kullanımının ve tanıtımın teşvik edilmesi ve ihracat destek ve teşviklerinde sık sık yapılan değişiklikler en aza

indirilmesi ve bu destek ve teşviklerde imalatçı-ihracatçıların planlama ve ödemeler açısından karşılaştıkları sorunların giderilmesi hedeflenmiştir.¹³⁸

Artan üretimin ihraç mallarına yönlendirilmesi ve ülke kaynaklarının daha verimli değerlendirilmesi noktasında Dâhilde işleme rejimi kapsamındaki üretimlerde yerel stokların kullanılmasına karar verilmiştir.¹³⁹ Mevcut Gümrüklerin Modernizasyonu Projesine, bürokratik işlemlerin azaltılması ve hızlı veri üretimi için dış ticaret işlemlerine yabancı olmayan ve veri üreten ihracatçı birliklerinin dâhil edilmesi üzerinde anlaşılmıştır. Ülke genelinde elektronik ticaretin yaygınlaştırılması ve AB'ye geçişte uyum süreci esneklikleri ve yasaklı olmayan sübvansiyonlar çerçevesinde uygulanabilecek araştırma ve geliştirme, çevre koruma ve bölgesel kalkınma araçlarının DTÖ anlaşmalarına uygun olarak etkin kullanımının sağlanması üzerinde durulmuştur.

AB dışındaki bölgesel entegrasyonlarda ise hedeflenene ulaşılabilmesi için tercihli bir tarife sisteminin oluşturulmasına karar verilmiştir. Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu ülkeleriyle ticari bağların geliştirilmesi ve yurtdışına doğrudan yatırımların uzun vadeli krediler, teminat ve sigorta programları ile desteklenmesinin tüm riskleri kapsayacak şekilde üstlenilmesi için kaynak ayrılmıştır.¹⁴⁰

İhracat kapsamına giren yurtiçi teslim ve satışların Eximbank araçlarından yararlandırılması ve bu araçların artan oranda uluslararası projelerin finansmanına yönlendirilmesi için gerekli çalışmaların yapılmasına karar verilmiş ve rekabet gücünün artırılmasına önem verilmesi üzerinde durulmuştur. İhracatçıların, kolaylıkla erişebilecekleri; sektörler, ürünler, bulunduğu ve girmek istedikleri pazarların uluslararası ticaret ve rekabet koşulları hakkında araştırma yapılarak bir veri tabanı oluşturulması fikri ortaya çıkarılmıştır. Sektöre özgü dış ticaret şirketleri modelinin, uluslararası pazarlarda KOBİ'lerin rekabet koşullarına uyum sağlaması ve uluslararası pazarlama ve tanıtım alandaki eksikliklerinin üstesinden gelebilmeleri için teşvik edilmeye devam edilmesine karar verilmiştir. Tablo 15'te 2001-2005 yılları arasında gerçekleşen ithalat ve ihracat rakamları beraberinde dış ticaret verileri verilmiştir.

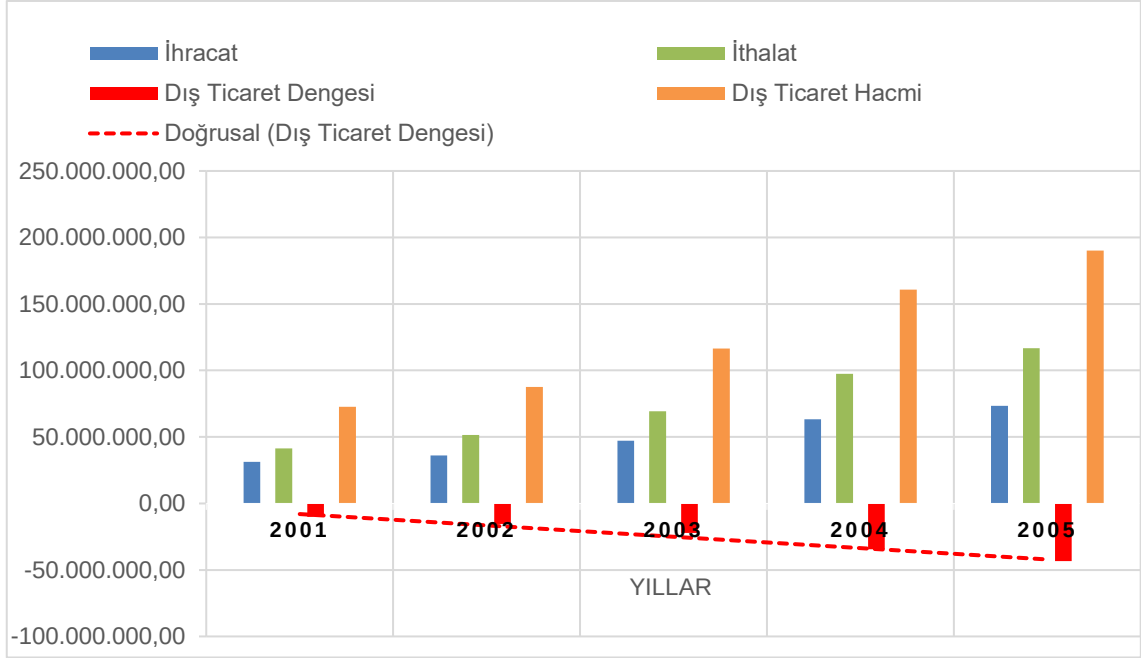
¹³⁸ Strateji Ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, Sekizinci Kalkınma Planı, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

¹³⁹ Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061220-23.htm> (Erişim Tarihi: 10.07.2019)

¹⁴⁰ Strateji Ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, Sekizinci Kalkınma Planı, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

Tablo 15

2001-2005 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

Sekizinci Kalkınma Planı ile beraber alının aksiyonlar sayesinde, 2008 yılına kadar ihracat ve ithalat sürekli artmış, 2001 yılında düşüş yaşayan dış ticaret hacmi de genişlemiştir. Dış ticaret hacmi artış göstermesine rağmen ithalatın ihracattan fazla olması dış ticaret dengesinin negatifte artmasına sebep olmuştur.

Türkiye ekonomisi 2002'den itibaren hızlı bir büyüme eğilimine girmiş; 2002–2007 yılları arasında yıllık ortalama %6,8 büyüyen Türkiye, 2007'de ABD'de meydana gelen ekonomik krizin bütün dünyaya yayılmasından olumsuz şekilde etkilenmiştir.¹⁴¹

1.4.4.2. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)

Dokuzuncu Kalkınma Planı, ekonominin rekabetçiliğini artırarak ve katma değeri yüksek bir üretim yapısına geçerek sürdürülebilir ihracat artışı sağlamayı amaçlamıştır.¹⁴²

¹⁴¹ DTM; Dış Ticaretin Görünümü 2008, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009, s.6.

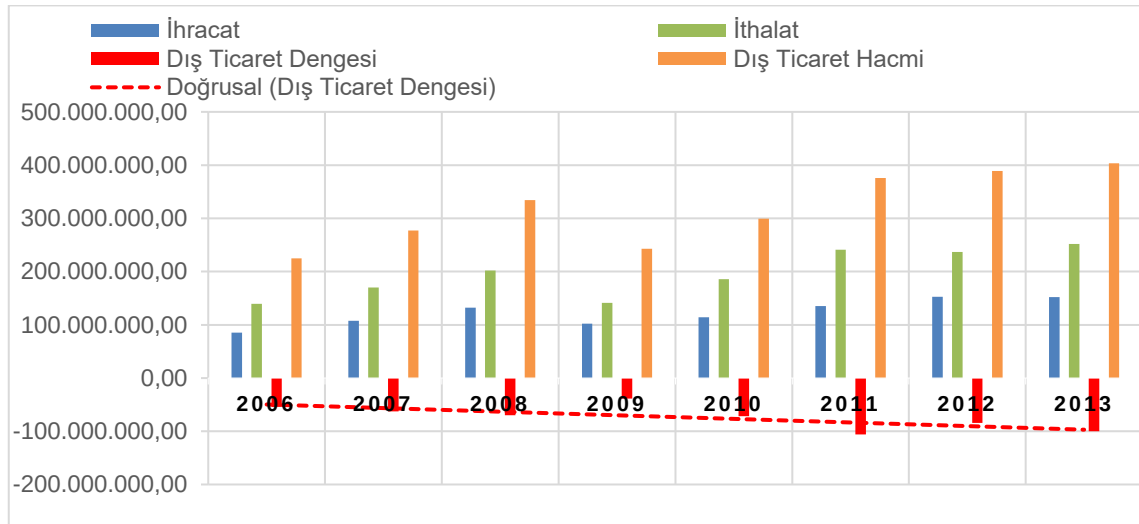
¹⁴² Pıçak, Murat, www.mevzuatdergisi.com/2010/04a/02.html Erişim Tarihi: 08.03.2019

Küresel krizin hissedilmesine kadar dünya genelinde, uluslararası ticaretin serbestleşmesi hızlanmış, teknoloji yoğun ülkelerden yapılan ihracatın artması; emek yoğun sanayi ülkelerinin sanayi mamul üretimine geçmelerini zorunlu hale getirmiştir. Türkiye’de bu kalkınma planında tarımsal ürünlerinin ihracatında rekabet üstünlüğü sağlayabilmesi için teşviklerine devam etmiştir. Yatırım malları üreten sektörlerin desteklenmesi için Eximbank kaynakları arttırılmıştır.¹⁴³

Tablo 16’da 2006-2013 yılları arasında gerçekleşen ithalat ve ihracat rakamları beraberinde dış ticaret verileri verilmiştir. 2008’de yaşanan küresel kriz ile beraber Türkiye’nin dış ticaretinde belirgin bir daralma meydana gelmiştir. Sürekli artışta olan ihracat ve ithalat hacimleri kriz sonrasında düşmeye başlamıştır, 2009’da yaşanan azalmanın sebebi küresel kriz olarak düşünülebilir.

Tablo 16

2006-2013 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

2010 yılında ihracat ve ithalat buna bağlı olarak dış ticaret hacmi genişlemiş, ithalattaki artışın ihracattaki artıştan fazla olması nedeni ile dış ticaret dengesi negatifte büyümeye devam etmiştir. 2012 yılında dış ticaret dengesinde azalma olsa da 2013

¹⁴³ Strateji Ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, Dokuzuncu Kalkınma Planı, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

yılında ihracatın azalması ve ithalatın artması ile beraber negatif yönde büyüme gerçekleşmiştir.

Küresel Kriz sonrasında, sanayi sektöründe sürdürülebilir rekabet gücü olan, AR-GE yetenekleri gelişmiş katma değeri yüksek bir yapı yaratmanın gerekliliği anlaşılmıştır. Bu sebeple, özgün tasarımlar geliştirmeye yönelik faaliyetlerin teşvik edilmesi, uluslararası markaların yaratılmasının desteklenmesi, orta ve yüksek teknoloji ürünlerinin ihracatının artırılması için teşvikler geliştirilmeye başlanmıştır. İhracatçıların ihtiyaçlarına uygun reklam ve pazarlama faaliyetlerini geliştirilmesine; ekonomide giderek önem kazanan ve itici güç haline gelen hizmet sektörü ihracatını teşvik etmek için karşılıklı yatırım koruma anlaşmaları yapılmasına ve kredi garanti araçlarının kullanılmasına karar verilmiştir.

Bunlara ek olarak, Türki Cumhuriyetleri ve Orta Doğu, Afrika, AB dışındaki Avrupa ülkeleri ihracat için öncelikli hedef pazarlar olmuştur. Bu bağlamda, bu ülkelere verilecek kredilerde sanayi ürünlerinin ithalatının Türkiye'den temin edilmesi şartı getirilmiştir.¹⁴⁴

2012-2017 yılları arasında ithalat ve ihracat değişimleri çok olmamakla beraber, son 6 yıl olarak değerlendirildiğinde, izlenen ekonomi politikaları ve ihracatın teşviki ile dış ticaret dengesi hala negatifte olsa azalmaktadır.

1.4.4.3. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)

Onuncu kalkınma planı, daha önceden belirlenmiş 2023 hedefleri gözetilerek, bir sonraki kalkınma planı doğrultusunda geliştirilmiştir. Temel amaçları, sürdürülebilir büyüme yapısına ulaşmak, yüksek gelir grubu ülkelerin arasında girmek, toplumsal refahı yaygınlaştırmak, daha erişilebilir ve nitelikli kamu hizmetleri sağlamak, bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak ve yaşam kalitesi yüksek kentler oluşturmak olarak belirtilmiştir. Bu dönemde ihracat için 277 milyar dolar; büyüme oranı için yıllık ortalama %5,5 hedef koyulmuş, bu hedefler doğrultusunda; bilgi toplumuna dönüşümün hızlandırılması için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaştırılması, gerekli görülmüştür.¹⁴⁵

2014 Sanayileşme ve sermaye birikiminin hızlandırılması, ülke kaynaklarının üretim alanlarında kullanılması, cari açığın azaltılarak, kalıcı olarak kabul edilebilir

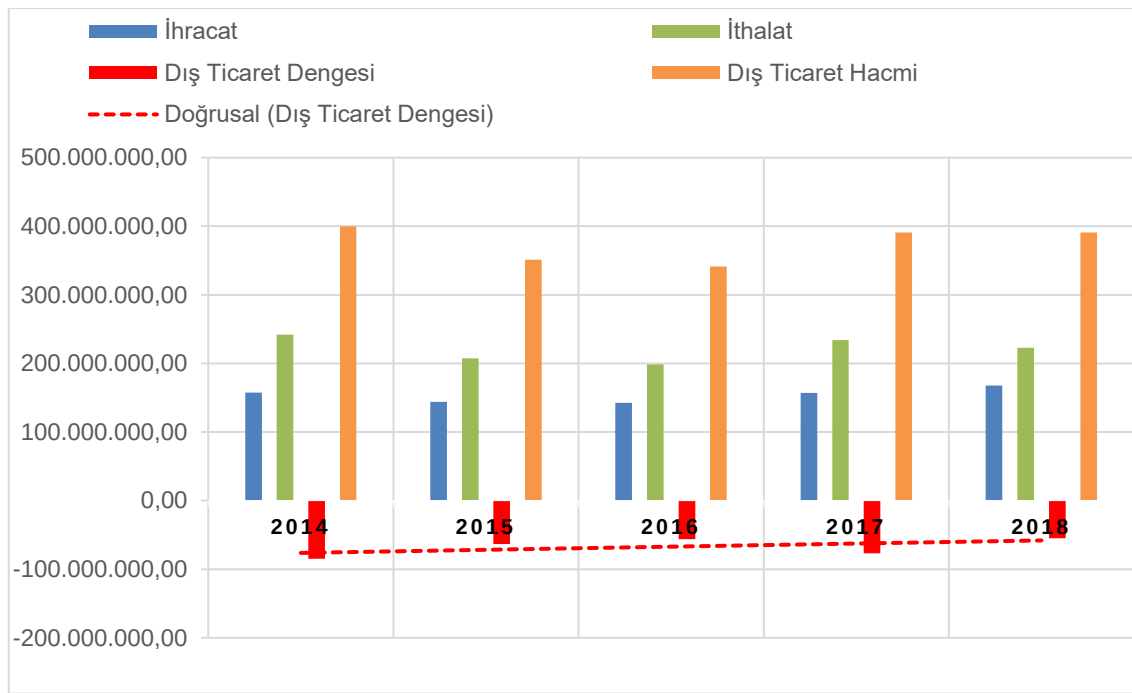
¹⁴⁴ Strateji Ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, Dokuzuncu Kalkınma Planı, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

¹⁴⁵ Strateji Ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, Onuncu Kalkınma Planı, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

seviyeye getirilmesi; üstün ve ileri teknoloji sektörlerinin ve imalatın ihracattaki payının artırılmasına karar verilmiştir. Tablo 17’de 2014-2018 arası dış ticaret rakamları verilmiştir. 2017 yılında neredeyse 2014 yılındaki dış ticaret açığına gelinmiştir, ancak 2018 yılında ihracatın artarken ithalatın azalması dış ticaret açığının bu yıllar arasındaki en düşük seviyeye gerilmesine sebep olmuştur.

Tablo 17

2014-2018 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri (Değer: Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2019, Yıllara Göre Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi, 05.05.2019)

1.4.4.4. On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023)

On birinci kalkınma planında, ihracat değerinin yüzde 35, ortalama yıllık değerinin yüzde 6 artarak 226,6 milyar dolar olması hedeflenmiştir. On Birinci Kalkınma Planı’nda dış ticaret açısından;

- AB ile Gümrük Birliği’ni yenileme çalışmalarının devam edilmesine,
- Ortadoğu ülkeleriyle olan mevcut diplomatik, ekonomik, ticari ve kültürel ilişkilerin dış ticareti artırmak amacı ile güçlendirilmesine,

- Afrika açılımı çerçevesinde, Afrika ülkeleri ile olan dış ticaret hacminin artırılmasına, yüksek katma değerli ürünlerin ve yüksek teknoloji ürünlerinin ihracattaki payının artırılmasına,
- Türkiye markası için, farklı fonlardan yapılan harcamalar birleştirilerek yeni bir tanıtım stratejisinin belirlenmesine ve rekabet gücünü hızlı tedarik kapasitesi ile arttırmak için Türkiye Ticaret Merkezlerinin bütünleşik bir yapıya kavuşturulmasına,
- İhracatçıların küresel ticaret verilerinden, potansiyel ürün, pazar ve alıcı ülke hakkındaki bilgilerden, güncel devlet teşviklerinden ve ticaret heyetleri detaylarından kolay ve hızlı haberdar olabilmeleri için kapsamlı verileri içeren dijital 'Kolay İhracat Platformu' kurulmasına,
- Yeni serbest ticaret anlaşmaları tamamlanmasına ve mevcut anlaşmaların kapsamını genişletmek için çaba gösterilmesine,
- Şirketlerin küresel değer zincirlerinde katma değer yaratma entegrasyonlarını desteklemesi için hedef pazar ve ürün odaklı yaklaşıma sahip bir yol haritası ihracat ana planına bağlı kalınarak hazırlanmasına,
- Şirketlerin tasarım, ürün geliştirme ve markalaşma alanındaki faaliyetlerinin desteklenerek, ihraç edilen mal ve hizmetlerin katma değeri ve rekabetçiliğinin artırılmasına ve ihracatçılar için piyasaya girme eylem planları oluşturulmasına ve pazara giriş engellerinin çözüme kavuşturabilmek için çalışılmasına,
- Mevcut ihracat destek yapısında da iyileştirmelerin yapılması; bu amaçla Türk ihracat ürünlerinin standardizasyonlarının belgelendirmesini yapan ulusal kuruluşların uluslararası bir konuma ulaşmalarının desteklenmesine;
- Eximbank'ın sanayi programları güçlendirilmesine; öz sermayesinin 10 milyar TL artırılmasına ve ek olarak ihracatçı şirketlerin ihracat alacakları ve ülkemizde üretilmeyen kaynakları için kullanacakları vadeli işlemleri desteklemek için bir program geliştirilmesine; öncelikli sektörlerin ihracat olanakları geliştirilmesine,
- Kredilere ek olarak, özellikle sigorta / garanti programlarının özendirilmesi için çeşitlendirilmesi yoluyla ihracat desteğinin artırılmasına karar verilmiştir¹⁴⁶.

¹⁴⁶ Strateji Ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, On Birinci Kalkınma Planı, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

2. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE EXIMBANK VE 1999-2018 YILLARI ARASINDA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ FAALİYETLER

Bu bölümde Türk Eximbank'ın tarihçesi, kuruluş amaçları ve ürünleri detaylı olarak ele alınarak, verilerle Türkiye ihracatına etkilerine dair inceleme yapılacaktır.

2.1. TÜRK EXIMBANK'IN KURULUŞU ve AMAÇLARI

Türkiye 1980 yılından itibaren ithal ikameci politikaları bırakıp, daha dışa dönük ihracatı arttırmaya yönelik çalışmalara başlamıştır. Bu hedef doğrultusunda, 1987 yılında ihracatın ve ihraç edilen ürünlerinin geliştirilmesi ve aynı zamanda çeşitlendirilmesi, ihracat yapan firmaları dış satıma yönelik üretimde bulunan üreticileri ve yurtdışında iş yapan müteahhit ve girişimcileri desteklemek için anonim bir kamu bankası olarak Türk Eximbank kurulmuş ve 1988 yılında resmi olarak desteklenen bir finansman şirketi olarak faaliyete geçmiştir.¹⁴⁷

Türk Eximbank, ekonomideki gelişmelere göre, ihracat sektörünün finansman ihtiyaçlarını karşılamak için uygun maliyetlerde kredi finansmanı sağlamak, ticari ve politik riskleri sigortalamak için kredi sigortası da yapabilmektedir. Bunun yanı sıra diğer ülkeler ve Türkiye arasında politik ve ekonomik ilişkileri geliştirerek ihracatı desteklemek için "Uluslararası Kredi ve Garanti Programları" da bulunmaktadır.

Türk Eximbank, kuruluşundan bu yana, ihracat sektörünün gereksinimlerini ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak mevcut programlarını bu yönde geliştirmekte ve yeni enstrümanlar ile sektörün finansal ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır.¹⁴⁸

2.1.1. Türk Eximbank'ın Tarihçesi

Türk Eximbank'ın temelleri, Devlet Yatırım Bankası'na dayanmaktadır. 1964 yılında Amortisman ve Kredi Sandığı, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yapacağı yatırımlar için kredi sağlayan ve garanti veren Devlet Yatırım Bankası'na dönüştürülmüştür.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Duramaz, Selim; Gemi İnşa Sanayi'nin Gelişiminde Eximbank Kredileri: Çin ve Türkiye'ye Yönelik Bir Karşılaştırma: Maliye ve Finans Yazıları, 109, 2018, s156.

¹⁴⁸ Türk Eximbank, Hakkımızda, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/bankamiz-hakkinda> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁴⁹ Türk Eximbank, Hakkımızda, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/bankamiz-hakkinda> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

24 Ocak 1980'de alınan kararlarının ardından liberal bir ekonomi politikası izlenmeye başlamış ve bu yönde dışa açık bir kalkınma modeli uygulamaya geçirilmiştir. Uygulamaya geçirilen bu yeni modelin bir sonu olarak ihracatta büyük gelişmeler yaşanmış ve bunu sürekli kılmak için bir finansman kurumunun ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacı karşılayabilmek adına 1986 yılının sonlarında başlatılan çalışmalar neticesinde, KİT'lerin finansmanında Devlet Yatırım Bankası'nın devre dışı kalmasıyla beraber Devlet Yatırım Bankası 21.08.1987 tarihinde Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. / Türk Eximbank olarak yeniden düzenlenmiştir.¹⁵⁰

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1988 yılında GATT kapsamında imzaladığı anlaşmaya göre, ihracatın doğrudan teşvikinin araçlarından biri olan vergi iadesi kaldırılmış ve doğrudan teşvikler yerine dolaylı teşvik uygulamaları ön plana alınmıştır.¹⁵¹ Bu kapsamda Türk Eximbank, ihracat kredisi programları, teminatlar ve sigorta destekleri ile dolaylı ihracat teşvikleri şeklinde ihracatı desteklemek üzere çalışması hedeflenmiştir.

1989 yılında ihracatın yaklaşık yüzde yirmisini finansal olarak dolaylı destekleyen Türk Eximbank, İstanbul'da bir iletişim ofisi açılmış ve Türkiye dış ticaretinde ağırlığını arttıran bir kurum olmaya başlamıştır. Türk Lirasının değer kazandığı bu yıllarda, önceki bölümlerde değinilen ihracat değerinin azalmamasında çok büyük faydası olduğu düşünülen, ihracatçıları üretim aşamasından destekleyen Sevk Öncesi İhracat Kredi Programı oluşturulmuştur.¹⁵²

Uluslararası finans dünyasında söz sahibi olan kuruluş Euromoney tarafından çıkarılan "Trade Finance" dergisi tarafından 1990 yılında ekonomik bunalımın küresel olduğu dönemde göstermiş olduğu başarı için Türk Eximbank, "Yılın Eximbank'ı" seçmiştir. Aynı yıl içerisinde Türk Eximbank, İhracat Kredi Sigortası ve Yatırım Sigortası Kurumları'nın uluslararası birliği olan BERN UNION'a üyelik başvurusu yapılmıştır. 1991 yılından kabul edilen üyelik başvurusu sonrasında, birlik Türk Eximbank'a devlet hazinesinin garantisi olmaksızın yüz elli milyon dolar değerinde sendika kredi vermiştir.¹⁵³

¹⁵⁰ Resmi Gazete, Devlet Yatırım Bankası'nın Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Adıyla Yeniden

Düzenlenmesine Dair Esaslar, Bakanlar Kurulu'nun 87/11914 sayılı kararı, 21 Ağustos 1987

¹⁵¹ Gelir İdaresi Başkanlığı, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararasi_mevzuat/gatt95.pdf s.9. (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2019)

¹⁵² Kılıçoğlu, Ahmet; "İhracat Nereye Gidiyor?", Ekonomik Forum, Sayı: 5, Mayıs 2000, s.13.

¹⁵³ Türk Eximbank, Hakkımızda, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/bankamiz-hakkinda> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

İhracat desteğinin tabana yayılmasını sağlama amacı ile 1992 yılında küçük ve orta ölçekteki ihracatçı firmalara da kredi verilmeye başlanmıştır.¹⁵⁴ Türk Eximbank Proje kredileriyle, ihracatçıların ve yurtdışında faaliyette bulunan müteahhitlerin rekabet edebilirliğini artırmak için gerekli altyapı oluşturularak öncelikli sektörlerle, özellikli teşvikler ile küresel olarak ihracat destekleri şekillendirilmiştir.

1994 yılında Türkiye ekonomisinin yeni bir yapılanma sürecine girmesi ile Türk Eximbank'ın Kalkınmada Öncelikli Yörelere İhracat Kredisi ve İlk Adım İhracat Kredisi ve Performans Döviz Kredisi Programları uygulamaya geçirilmiştir. Türkiye ve Avrupa Birliği arasında tamamlanan Gümrük Birliği anlaşmasının gereklilikleri kapsamında, Türk Eximbank uluslararası bankacılık düzenlemelerine de uymakla sorumlu tutulmuştur. Türk Eximbank, kuruluşunun onuncu yılının ardından Uzakdoğu'da başlayarak küreselleşen ekonomik krizin etkileri ile uluslararası ticaret hacminin daraldığı bu dönemde aktif sermayesinin yüzde doksan birini kredi olarak kullanarak gerekli desteği piyasaya sunmuştur.¹⁵⁵

2000'li yıllarda Türkiye ekonomisinde yaşanan sıkıntılardan ihracatın fazla etkilenmemesi için Eximbank esnek faiz politikası uygulamaya getirmiş ve kredi vadeleri konusunda esneklik sağlamıştır. Yine Eximbank, Türkiye ekonomisinin en büyük krizlerinden olan 2002 krizinde bile ihracata beş milyar dolar değerinde destek sağlamıştır.¹⁵⁶ Krizin etkilerini azaltmak amacı ile ülkeye döviz girişinin arttırılması için Türk Eximbank Uluslararası Nakliyat Pazarlama Kredisi, Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kredisi, Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetlerine Yönelik Teminat Mektubu programlarını devreye koymuştur.¹⁵⁷

Krizin etkilerinin azalması ve ekonominin rahatlaması ile beraber ihracatta artış göstermiş, bu artışı destekleyen Türk Eximbank'ın Türkiye genelinde birçok irtibat bürosu faaliyete açılmıştır. Sürdürülebilir ihracat artışını sağlama yolunda ihracatçılara uygun maliyetli finansman desteği sağlanması amacı ile ekonomideki gelişmeler paralelinde ihracat kredi faiz oranlarını düşürmeye ve vadeleri uzatmaya devam etmiştir.¹⁵⁸

¹⁵⁴ Akgemici, Tahir; KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler, KOSGEB, <http://www.kobider.org.tr> (Erişim Tarihi: 23 Ekim 2019)

¹⁵⁵ Devlet Yardımlarını Değerlendirme Raporu, Özel İhtisas Komisyonu Devlet Planlama Teşkilatı; İktisadi Sektörel ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 2004, s.265.

¹⁵⁶ Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2002, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/33b1eeb9-cc86-4e00-bc2d-cef0a2503f52/eximbank-faaliyetraporu-2002> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁵⁷ Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2003, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/38346ae4-43a0-4bf4-83e4-09500fde0d59/eximbank-faaliyetraporu-2003> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁵⁸ Türk Eximbank, Hakkımızda, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/bankamiz-hakkinda> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

2005 yılında Türk Eximbank ihracat sektörüne nakdi ve gayri nakdi olmak üzere yaklaşık sekiz milyar dolar destek sağlamıştır. Zaman içerisinde ihracatın uğradığı yapısal dönüşüm ile Türk Eximbank, orta ve uzun dönemli finansmana ve ağırlıklı olarak da ihracat kredi sigortası ve garanti desteklerine ağırlık vermeye başlamıştır.¹⁵⁹ Bunun yanı sıra, emek yoğun sektörlerden, teknoloji yoğun ve rekabetçi sektörlerle yönelim başlamış ve sektör/bölge bazlı stratejiler azaltılarak, ihracat ürünlerinde çeşitlilik ve ihracat pazarlarında artış sağlanması hedeflenmiştir. 2008 Küresel Krizi sonrasında, Türk Eximbank ihracat sektörüne yaklaşık on milyar dolar destek sağlamış ve 2009 yılında Berne Union'un Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmiştir.¹⁶⁰

Türk Eximbank, pazarlama ve ürün faaliyetlerine hız vermiş, ihtiyaç doğrultusunda programlar oluşturabilmek adına firma ziyaretleri arttırılmaya başlamıştır.¹⁶¹ Bunun yanı sıra 2011 yılında, kredi kullanmak için bankaya verilen evrakların yeni kredi taleplerinde de kullanılması imkânı getirilerek, prosedürler gereği ihracat desteklerinden yararlanmayan kitlenin teşvik edilmesi amaçlanmıştır.

Türk Eximbank'ın Genel Müdürlüğü 2012 yılında İstanbul'a taşınmış, 2013 yılında ise Türk Eximbank Avrupa Yakası İrtibat Bürosu hizmete açılmıştır. 2014 yılında da ihracatçıyı koruyarak etkinliğini artıran Eximbank, 2015 yılında İhracat Kredi Sigortası ve Garanti Uygulamaları ile ihracatçılara risksiz bir ortamda iş yapma ve yeni pazarlara girme olanağı sunmaya başlamış, ihracatçıları markalaşmayı ve ihracata yönelik üretim kapasitesini artırmayı sağlayacak yatırımlar orta-uzun vadeli kredi programları ile desteklemiştir. 2016 yılında ihracatçılar için önemli bir finansman kaynağı olan Reeskont Kredileri uygulamaya getirilmiştir.¹⁶²

2017 yılında Hazine Garantili Kredi Garanti Fonu-Portföy Garanti Sistemine (KGF-PGS) dahil olmuştur. Türk Eximbank 2018 yılından itibaren banka teminatı mektubu dışındaki teminatlar da başvuru sahibi firmanın performansına bağlı olarak

¹⁵⁹ Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2005, <https://eximbank.gov.tr/content/files/a0b1d00c-579b-40b1-8c04-1b7b7b393327/eximbank-faaliyetraporu-2005> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁶⁰ Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2009, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/37771417-1a3b-4afa-b1b8-726ceaf55778/eximbank-faaliyetraporu-2009> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁶¹ Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2011, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/a5e074b5-5d4c-4d3c-b65a-1d99bbf44985/eximbank-faaliyetraporu-2011> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁶² Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2016, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/8dcb2172-ceba-4873-a8a3-6d330ced48e1/eximbank-faaliyetraporu-2016> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

kabul etmeye başlamıştır.¹⁶³ İhracatı daha etkin şekilde desteklemek ve ihracatçılarla doğrudan çalışabilmek için organizasyon yapısında değişiklik yapılan Türk Eximbank aynı zamanda daha fazla ihracatçıya yerinde hizmet sunabilmek için şubeleşerek daha önceki yıllarda açılan irtibat ofislerini de şubeye dönüştürmüştür. 2019 itibariyle, Genel Müdürlüğü İstanbul'da bulunan Türk Eximbank'ın; Ankara ve Ege Bölge Müdürlükleri ile 16 farklı birimi ve 14 adet irtibat noktası bulunmaktadır.¹⁶⁴

Türk Eximbank, faaliyete başladığı yıldan itibaren ihracata dayalı büyüme politikaları kapsamında ihracat yoluyla dış pazarlara yönelen Türk firmalarına önemli destekler sağlamıştır.¹⁶⁵

2.1.2. Türk Eximbank'ın Amaçları ve Faaliyetleri

Türk Eximbank'ın esas olarak amacı Türk ihracatında kurumsallaşmayı destekleyici bir rol oynayarak ihracatı arttırmak ve bu artışı sürdürülebilir kılmak olduğu şeklinde nitelendirilebilir.

Bu çerçevede Türk Eximbank'ın amaçları resmi gazetede yayınlandığı şekli ile ihracatın gelişmesi, mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, yeni pazarların geliştirilmesi, ihracatçıların uluslararası ticaretteki payının artırılması için gerekli olan desteğin sağlanması, yurtdışında faaliyet gösteren tüzel ve gerçek kişilere destek verilmesi ve yatırım mallarının üretimini ve satışını teşvik edilmesidir.¹⁶⁶

Türk Eximbank, bu amaçları doğrultusunda uluslararası rekabet edebilir bir ihracat politikasının izlenmesine katkıda bulunmak için temelde üç farklı şekilde ihracatçılara, ihracata yönelik üreticilere, yabancı müteahhitlere ve girişimcilere destek vermektedir. Bunlar, ihtiyaçları karşılamak ve rekabet gücü kazandırmak için kredi desteği sağlamak, yerli ve yabancı finansal kuruluşların bu faaliyetleri finanse etmelerine katılımını artırmak ve bu kurumların finansmanında aktif rol oynamalarını sağlamak için garanti vermek ve mal ve hizmet ihracatından kaynaklanabilecek ticari ve politik risklere karşı sigorta yapmak şeklinde özetlenebilir. Türk Eximbank'ın vizyon ve misyonu

¹⁶³ Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2017, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/f25e242f-2ac6-427e-97e1-7cee4f29ffac/eximbank-faaliyetraporu-2017> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁶⁴ Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2018, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/c1180b82-9cdc-466d-acc4-1f102991ecd6/eximbank-faaliyetraporu-2018> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁶⁵ Türk Eximbank, Hakkımızda, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/bankamiz-hakkinda> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁶⁶ Resmi Gazete, Devlet Yatırım Bankası'nın Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Adıyla Yeniden Düzenlenmesine Dair Esaslar, Bakanlar Kurulu'nun 87/11914 sayılı kararı, 21 Ağustos 1987

doğrultusunda aşağıdaki faaliyetleri yapabileceği resmi sitesinde aşağıdaki maddeler ile açıklanmıştır.¹⁶⁷

- a) Sevk öncesi ve sonrasında, mal ve hizmetlerin ihracatı ile döviz kazandırıcı işlemler için alıcı ve / veya satıcıya kısa vadeli, orta ve uzun vadeli krediler vermek,
- b) İhracatı finanse etmek amacıyla yerli ve yabancı bankalardan ve finans kurumlarından ihracatçıların talep edeceği krediler için teminatlar sağlamak,
- c) Uluslararası müteahhitlik hizmetleri ile yabancı yatırımın geliştirilmesi için kredi vermek, sigorta ve teminat sağlamak,
- ç) İhracatçıların ticari ve politik riskler sonucu doğabilecek zararlarını karşılama suretiyle teminat altına almak için, ihracat kredilerine sigorta sağlamak,
- d) İhracat için yerli ve yabancı bankalar ile finans kuruluşlarına kredi ve teminat vermek,
- e) İhracatçıların yurtiçi satışlarını potansiyel zararlardan korumak için yurtiçi kredi sigortası sağlamak,
- f) İhracatçıların yurtdışında doğrudan veya dolaylı olarak en az yüzde elli sermayesine sahip oldukları firmalar tarafından üretilen ve o ülke içerisinde veya o ülkeden Türkiye dışındaki diğer ülkelere yapılan satışları teminat altına almak amacıyla kredi sigortası yapmak,
- g) Reasürans imkanlarını kullanmak ve reasürans imkânları sağlamak,
- ğ) Yurtdışına yapılan finansal kiralama işlemlerini kredilendirmek ve güvence altına almak,
- h) İhracat ya da döviz kazandırıcı faaliyetlere yönelik yerli yatırım mallarının üretim ve satışını kredilendirmek,
- ı) Yerli ve yabancı finansal kuruluşlar ile para ve sermaye piyasalarından finansman sağlamak,
- i) Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kanunu hükümlerine uygun hareket etmek ve sorumluluklarını ilgili mevzuata uygun olarak yerine getirmek,
- j) Sigorta acenteliği yapmak,
- k) Destek verdiği her türlü gerçek ve tüzel kişi, kurum ve kuruluşlarından faaliyetleri ile ilgili her türlü belge ve bilgiyi istemek; tüm müşterilerinin uygulamalarını takip ve kontrol etmek,

¹⁶⁷ Türk Eximbank, Hakkımızda, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/bankamiz-hakkinda> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

- l) Kendi ihtiyaçları için taşınmaz kiralamak, satın almak, satmak ve tasarruf etmek; açılan kredi ve verilen garantiler karşılığında her türlü teminatı almak,
- m) Döviz pozisyonu tutmak, döviz fonuna sahip olmak, her türlü döviz alım satım ve türev finansal işlemleri yapmak, sermaye piyasası araçlarını kullanmak,
- o) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan reeskont kredisi almak ve menkul kıymet ihracı yapmak,
- o) Amaçları doğrultusunda, yerli ve yabancı bağlı ortaklıkları oluşturmak veya kurulmuş ortaklıklara katılmak,
- ) Araştırma, geliştirme ve teknik eğitim yapmak ve yaptırmak, teknik yardım sağlamak,
- p) İhracata yönelik marka, patent, bilgi / teknolojinin transferi ve teknik işbirliği tedarikini kredilendirmek,
- r) Amaçlar doğrultusunda yardımcı olacak diğer işleri ve işlemleri yapmak ve yaptırmak.

2.2. TÜRK EXIMBANK ÜRÜNLERİ: KREDİ, SİGORTA VE GARANTİ PROGRAMLARI

Türk Eximbank amaçları ve faaliyetleri doğrultusunda Türkiye Ekonomisini ve ihracatını; Kredi Programları, Alıcı Kredileri; Ülke Kredi ve Garantileri ve Sigorta Programları olarak 3 farklı ürün çerçevesinde finansal olarak desteklemektedir.¹⁶⁸

Aşağıdaki tabloda 1999-2018 yılları arasında Türk Eximbank'ın yıllara göre vermiş olduğu toplam kredi ve toplam sigorta tutarları verilmiştir.

Tablo 18

**1999-2018 Yılları Kullanılan Toplam Kredi ve Sigorta Tutarları
(Değer: Milyon ABD Doları)**

YILLAR	KREDİ	ALICI KREDİLERİ	SİGORTA
1999	3.604,62	197	3.018,50
2000	3.484,13	52	2.952,00
2001	2.688,58	22	2.811,00
2002	2.297,35	21	2.706,00
2003	3.223,68	34	3.056,00
2004	3.378,64	4	3.553,00
2005	3.537,00	8	4.173,00
2006	3.525,80	22	4.253,00
2007	3.736,30	17	4.683,00
2008	4.279,70	2	5.081,10
2009	4.867,70	27	4.524,00
2010	3.893,70	7	5.012,50
2011	6.672,40	37	5.752,00
2012	15.132,10	39	6.923,00
2013	19.731,40	3	8.375,60
2014	20.103,00	98	11.003,00
2015	20.197,00	137	10.072,00
2016	21.950,00	272	11.038,00
2017	24.108,00	184	15.226,00
2018	27.251,00	311	16.901,00

Kaynak: EXIMBANK, 2019, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi, 05.06.2019)

¹⁶⁸ Türk Eximbank, Hakkımızda, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/bankamiz-hakkinda> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

Bu bölümde Türk Eximbank ürünleri. Yıllara göre kullandırılan tutarları ile birlikte detaylı olarak ele alınacaktır.

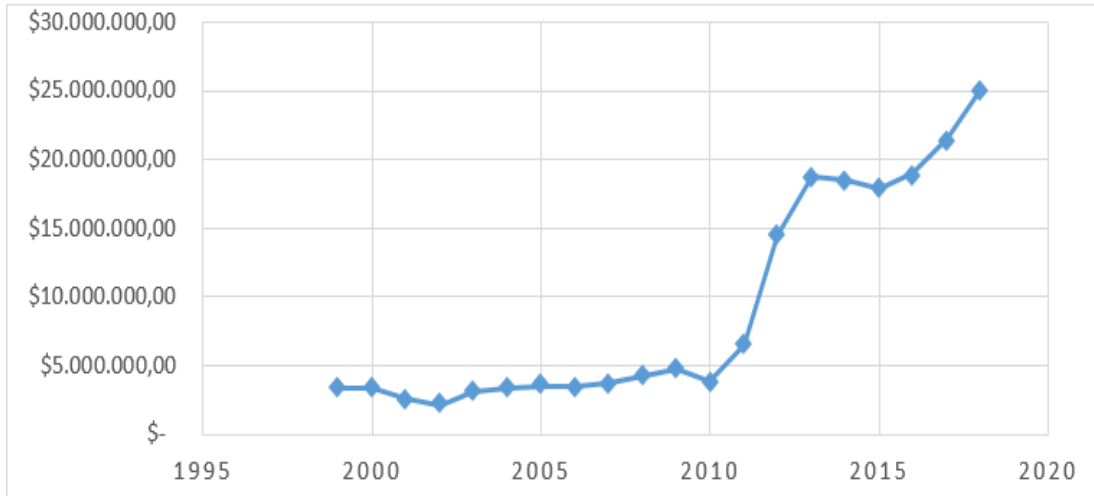
2.2.1. Kredi Programları

Türk Eximbank'ın kredi programı kapsamında sunduğu ürünler; Kısa Vadeli İhracat Kredileri, Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredileri, Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamındaki Krediler ve KGF/EDK (Kredi Garanti Fonu/ olarak 4 gruba ayrılmıştır. Alıcı Kredileri kapsamı ve kullanıcısı bakımından farklı olduğundan ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.¹⁶⁹

Aşağıdaki tabloda 1999-2018 yılları arasında kullandırılan toplam kredi tutarlarının yıllara göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 19

**1999-2018 Yılları Arası Kullandırılan Toplam Kredi Tutarları Dağılımları
(Değer: Milyar ABD Doları)**

Kaynak: EXIMBANK, 2019, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi, 05.06.2019)

¹⁶⁹Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

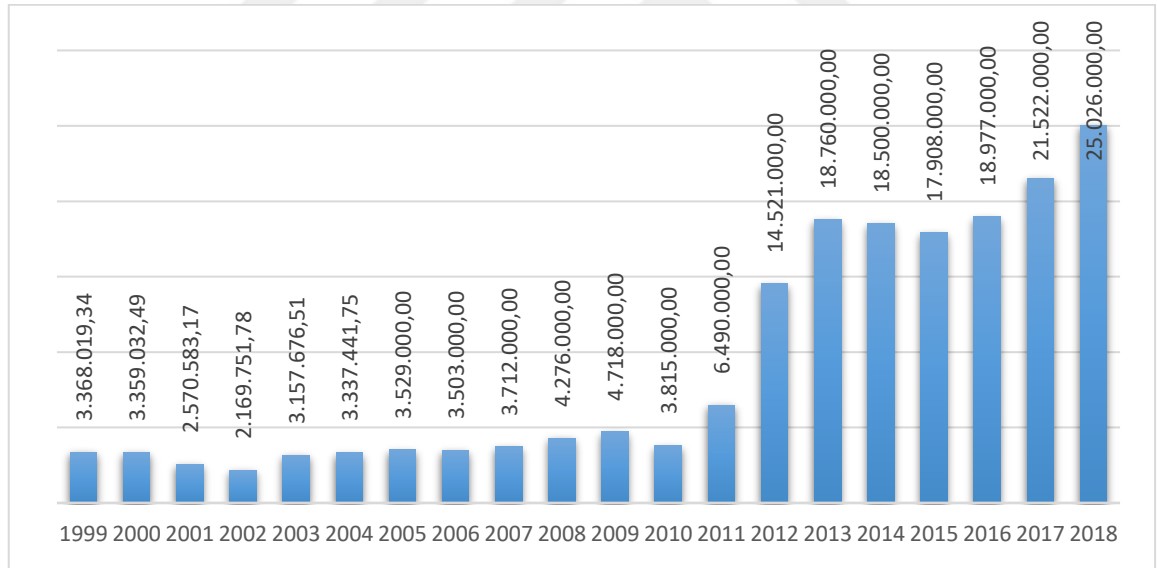
2.2.1.1. Kısa Vadeli İhracat Kredileri

Kısa Vadeli İhracat Kredileri kapsamında; Reeskont Kredisi, Sevk Öncesi İhracat Kredileri(SÖİK), İhracata Hazırlık Kredileri(İHK), Dış Ticaret Şirketleri(DTŞ) İhracat Kredisi, KOBİ İhracata Hazırlık Kredileri, Sevk Sonrası Reeskont Kredisi(SSRK) programları bulunmaktadır.¹⁷⁰ Kısa Vadeli İhracat Kredi programında ihracat öncesi ve sonrası dönemde ihracat yapan ve ihracata bağlı üretim yapan firmaların finansman ihtiyaçları karşılanması üzere kısa vadeli krediler sunulmaktadır. 2001-2018 yılları arasında Türk Eximbank, Kısa Vadeli İhracat Kredileri kapsamında 155,8 Milyar USD finansman desteği sağlamıştır.

Aşağıdaki tabloda 1999-2018 yılları arasında kullanılan toplam kısa vadeli kredi tutarları verilmiştir.

Tablo 20

**1999-2018 Yılları Arası Kullanılan Toplam Kısa Vadeli Kredi Tutarları
(Değer: Milyar ABD Doları)**

Kaynak: EXIMBANK, 2019, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi, 05.06.2019)

¹⁷⁰ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

2.2.1.1.1 Reeskont Kredisi

Reeskont Kredisi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın nakdi kaynaklarının Türk Eximbank aracılığı ile Dış Ticaret Sermaye Şirketleri'ne, Dış Ticaret Şirketleri'ne, ihracat amacı ile imalat yapan ve hizmet/mal ihracatı yapan firmalara düşük maliyetli finansman sağlama amacıyla oluşturulan temel kredi programıdır.

Eximbank'a tanınan 5,5 milyar ABD Doları limiti içerisinde belirtilen firmalara ihracata hazırlık döneminde sevk öncesi destek niteliğinde ihracat taahhüdü karşılığında maksimum 360 gün vadeli kısa vadeli kredi imkânı sunulmaktadır.

Reeskont Kredisi işlem alt limiti KOBİ'ler için 50 Bin ABD Doları, diğer tüm firmalar için 100 Bin ABD Doları'dır. Üst limit için ise Dış Ticaret Sermaye Şirketleri'ne 400 Milyon ABD Doları, diğer tüm firmalar için 350 Milyon ABD Doları'dır.¹⁷¹

2.2.1.1.2 Sevk Öncesi İhracat Kredileri (SÖİK)

1989 yılında Eximbank'ın sunduğu ürünler içine alınan Sevk Öncesi İhracat Kredileri, bankanın dolaylı şekilde kullandığı kredi programıdır. Program, Türk Eximbank finansal kaynağının aracı bir bankaya aktırır, bu aracı banka ise Eximbank'tan aktarılan bu kaynağı ihtiyacı olan ihracatçıya sunması şeklinde işlemektedir. Dış Ticaret Sermaye ve Sektörel Dış Ticaret Şirketleri hariç tüm şirketlerin ihracatın imalat aşamasından başlanarak desteklenmesi amacıyla oluşturulmuş kısa vadeli kredi programı olan SÖİK'in, riskin aracı banka üzerinde kalmasından ötürü Eximbank için daha güvenilir bir kredi programı olduğu şeklinde nitelendirilebilir.

Maksimum vadesi 720 gün olan bu kredi programı, Türk Lirası ve döviz şeklinde kullanılmaktadır. SÖİK limitlerinde aracı bankaların yapısına göre farklılık olmaktadır. Kullanılan kredi limiti mevduat bankaları için maksimum 25 milyon Amerikan Doları, katılım bankalarında 15 milyon ABD Doları ve SÖİK KKTC (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) TL kredileri ise 5 milyon TL ile sınırlandırılmıştır.¹⁷²

Kredi programının amacı ihracatın gelişimini desteklemek, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesini sağlamak, yeni pazarların geliştirilmesin yardımcı olmak, yatırım mallarının üretimini ve satışını kolaylaştırmaktır. Bunun yanında kredi

¹⁷¹ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Kısa Vadeli İhracat Kredileri, Reeskont Kredisi, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/kisa-vadeli-ihracat-kredileri/reeskont-kredisi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁷² Türk Eximbank, Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Kısa Vadeli İhracat Kredileri, Sevk Öncesi Reeskont Kredisi, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/kisa-vadeli-ihracat-kredileri/sevk-oncesi-ihracat-kredisi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

programları sayesinde finansman maliyetlerini azaltarak, firmalara dış piyasada rekabet güçlerini arttırmaktır.

2.2.1.1.3 İhracata Hazırlık Kredileri (İHK)

2003 yılından önce Performans Kredisi olarak uygulanmakta olan bu kredi programı yapılan düzenlemeler ve değişiklikler İhracata Hazırlık Kredisi olarak devam etmektedir. Bu kredi programından KOBİ statüsünü aşmış olan DTŞ'ler hariç olmak üzere tüm firmalar faydalanabilmektedir.

Kredinin amacı bu programdan yararlanabilmeye uygun olan firmaların dış piyasalarda rekabet güçlerini arttırmasına yardımcı olmak ve özellikle ihracat projelerini destekleyerek ihracatı teşvik etmektir.

Kredi kapsamında işlem alt limiti bulunmamakta, üst limit ise 25 milyon ABD Doları olarak belirlenmiştir. Uygulanan kredi faiz oranları, vade seçenekleri, kar payları başvuru niteliğine göre değişmektedir.¹⁷³

2.2.1.1.4 Dış Ticaret Şirketleri İhracat Kredisi (DTŞ)

Dış Ticaret Sermaye Şirketleri ve Sektörel Dış Ticaret Şirketleri'nin ihracata hazırlık dönemlerinde ve öncesinde finansman ihtiyacının karşılanması amacı ile oluşturulmuş özellikli bir kredi programıdır. T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından unvan verilmiş firmaların, banka tarafından kredilendirmeye uygun bulunması gerekmektedir. Kredi alt limiti bulunmayan bu kredi programının vadesi 720 gün olup faiz ve kar payı oranları vade yapısına göre değişiklik göstermektedir. Kredi programının amacı diğer programlarda olduğu gibi, ihracatın gelişimini desteklemek ve ihracat performansını arttırmaktır.

2.2.1.1.5 KOBİ İhracata Hazırlık Kredileri

KOBİ İhracata Hazırlık Kredisi Programı 2003 tarihinde özellikli olarak KOBİ'lere teminat ve finansman ihtiyaçlarına yürürlüğe girmiştir.¹⁷⁴ Yürürlüğe girdiği

¹⁷³ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Kısa Vadeli İhracat Kredileri, İhracata Hazırlık Kredisi, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/kisa-vadeli-ihracat-kredileri/ihracata-hazirlik-kredisi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁷⁴ Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2003, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/38346ae4-43a0-4bf4-83e4-09500fde0d59/eximbank-faaliyetraporu-2003> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

tarihte toplam 9,9 milyon ABD Doları kredi kullanılmış olan bu program TL krediler için 360 gün vadeli, döviz krediler için 720 gün vadelidir.

Eximbank politikaları gereğince diğer programlar oranla kredi faiz oranı daha düşüktür. Firma limiti 5 milyon ABD Doları'dır. İhracat teminat ve malların serbest dövizle ihraç edilmesi koşulu ile kredilendirilen KOBİ'ler için sunulan ayrıcalıklı bir kredi programıdır.¹⁷⁵

2.2.1.1.6 Sevk Sonrası Reeskont Kredisi (SSRK)

Sevk Sonrası Reeskont Kredisi kapsamında, Türk menşeli malların ihracatından sonra doğan alacaklarının iskonto edilmektedir. Bu şekilde ülke riskinden arındırılmış olarak ihracatçıya sevk sonrası dönemlerde de finansman desteği sağlanmaktadır.

Diğer kredi programlarında olduğu gibi, Sevk Sonrası Reeskont Kredisi'nden ihracatçı, imalatçı, ihracatçı imalatçı ve ihracata yönelik mal üretimi yapan firmalar yararlanabilmektedir. Vadeli satışlardan kaynaklanan alacaklar, poliçe ya da bağlı kabul kredili ihracat işlemlerinden doğan alacaklar ve vadeli ihracat akreditiflerine dayalı alacaklar döviz üzerinden düzenlenen senet veya belgeler karşılığında sevk sonrası alacaklar iskonto edilmektedir.

Sevk Sonrası Reeskont Kredisi'nde firma limitleri Dış Ticaret Sermaye Şirketleri için 400 milyon ABD Doları, diğer tüm firmalar için 300 milyon ABD Doları'dır. Başvuru için alt limit 1000 USD, vade ise 360 gün ile sınırlanmıştır.

2.2.1.2. Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredileri

Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredileri programı, Kısa Vadeli İhracat Kredi programlarının dışında kalan ve bunları tamamlayıcı nitelikte proje bazında finansman sağlamayı amaçlayan kredi programlarıdır.

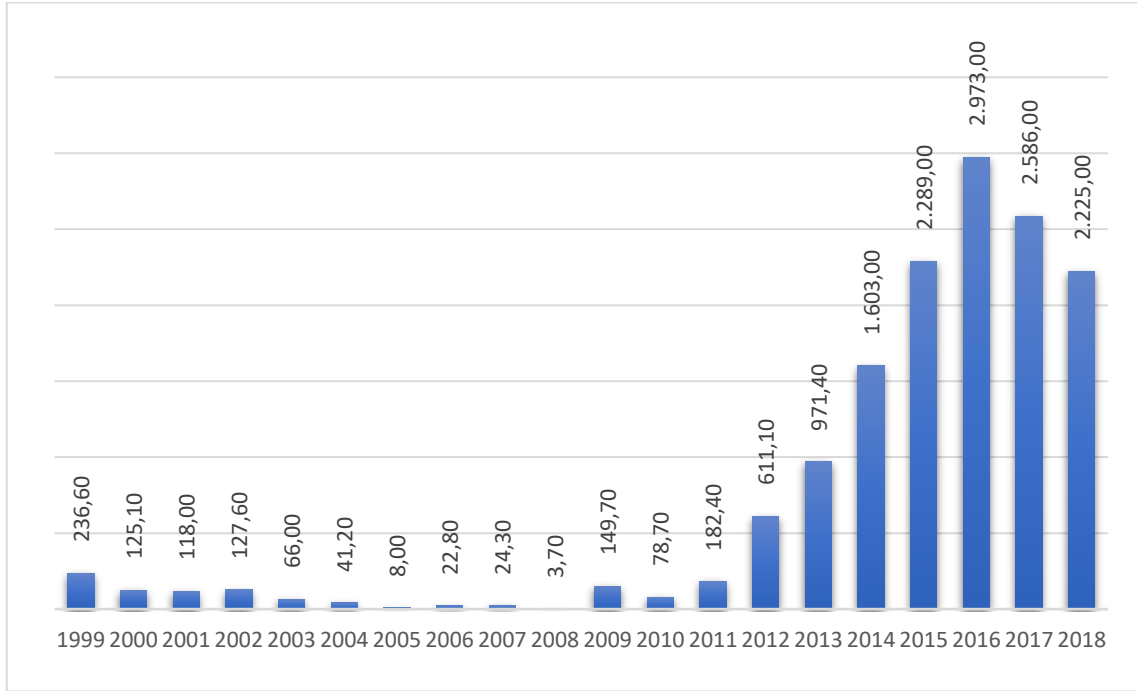
Bu kredi programları ile ihracat amacı ile imalat yapan, hizmet/mal ihracatı yapan firmalar ve ülke dışında faaliyet gösteren girişimciler nakdi ve gayri nakdi olarak

¹⁷⁵Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Kısa Vadeli İhracat Kredileri, KOBİ İhracata Hazırlık Kredisi, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/kisa-vadeli-ihracat-kredileri/kobi-ihracata-hazirlik-kredisi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

desteklenmektedir. Kredilerin vadesi 12 aydan daha uzun olmakla beraber sağlanan krediler döviz cinsindendir.¹⁷⁶

Tablo 21

1999-2018 Yılları Arası Kullanılan Toplam Orta ve Uzun Vadeli Kredi Tutarları (Değer: Milyon ABD Doları)

Kaynak: EXIMBANK, 2019, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi, 05.06.2019)

Orta ve Uzun Vadeli Krediler için oluşturulmuş 9 farklı kredi programı vardır. Bunlar, İhracat Yönelik Yatırım Kredisi, İhracata Yönelik İşletme Sermaye Kredisi, İhracat Alacakları İskonto Programı, Marka Kredisi, Avrupa Yatırım Bankası Kredisi, Gemi İnşa ve İhracatı Finansman Programı, Yurtdışı Mağazalar Yatırım Kredisi, Özellikle İhracat Kredisi, Finansal Kiralama Şirketlerine Yönelik Kredi Programı'dır. Bu bölümde bu kredi programları detaylı olarak incelenecektir.

¹⁷⁶ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredileri, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler#orta-uzun-vadeli-ihracat-kredileri> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

2.2.1.2.1 İhracata Yönelik Yatırım Kredisi

İhracata Yönelik Yatırım Kredisi, Türk Eximbank'ın ihracata yönelik üretim yapan, ihracatçı imalatçı, ihracatçı ve serbest bölgelerde üretim ve satışa izni olan firmaları uzun süreli kullanma özelliği olan yurtiçi demirbaş ve aksam harcamalarını katma değer vergisi muaf tutulmak suretiyle kredi vererek finanse ettiği programdır.

Program kapsamında geçmişe yönelik harcamalar maksimum 180 güne kadar olan harcamalar için kredi sağlanabilmektedir. Alım planı yapılmış olan harcamalar için hazırlatılan bir liste müşavir tarafından onaylanması suretiyle krediden faydalandırılabilir. ¹⁷⁷

Eximbank ve İslam Kalkınma Bankası bünyesinde bulunan kaynakların birleştirilmesine yönelik 2009'da yapılan anlaşma çerçevesinde, kredi programının üst limiti 50 milyon ABD Doları olarak belirlenmiştir ve alt limiti yoktur. Uygulanan kredi faiz oranları, vade seçenekleri ve kar payları başvuru niteliğine göre değişmektedir.

2.2.1.2.2 İhracata Yönelik İşletme Sermayesi Kredisi

İhracata Yönelik İşletme Sermayesi Kredisi, Türk Eximbank'ın ihracata yönelik üretim yapan, ihracatçı imalatçı, ihracatçı ve serbest bölgelerde üretim ve satışa izni olan firmaların işletme sermayesi ihtiyaçlarını finanse edebilmek için oluşturulan bir kredi programıdır.

İşletmelerin krediye başvuru tarihinden geriye dönük 180 güne kadar olan üretim için alınmış ürünlerin ve son 1 aylık dönem için şirket genel giderlerinin katma değer vergisi hariç kısmının kredilendirilebilmektedir. ¹⁷⁸

Bu kredi programının üst limiti 50 milyon ABD Doları olarak belirlenmiştir ve alt limiti yoktur. Uygulanan kredi faiz oranları, vade seçenekleri ve kar payları başvuru niteliğine göre değişmektedir.

2.2.1.2.3 İhracat Alacakları İskonto Programı

İhracat Alacakları İskonto Programı Kapsamında ticari ve politik risklere karşı sigortalanan ihracat işlemlerinden gelen vadeli ihracat alacakları sevk sonrasında

¹⁷⁷ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredileri, İhracat Yönelik Yatırım Kredisi, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/orta-uzun-vadeli-ihracat-kredileri/ihracata-yonelik-yatirim-kredisi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁷⁸ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredileri, İhracat Yönelik İşletme Sermayesi Kredisi, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/orta-uzun-vadeli-ihracat-kredileri/ihracata-yonelik-isletme-sermayesi-kredisi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

iskonto edilmektedir. Sevk sonrası nitelikte olan bu kredi programında amaç ülke risklerini azaltarak ihracatın geliştirilmesini ve ihracat için yeni pazarlara girilmesini sağlamaktır.¹⁷⁹

İhracatçılardan gelen talepler doğrultusunda bu kredi programı 2015 yılında revize edilerek herhangi bir ödeme aracına bağlanmamış alacakları da iskonto edebilecek daha esnek bir yapıya kavuşturulmuştur.¹⁸⁰

2.2.1.2.4 Marka Kredisi

Turquality kapsamında Marka Kredisi ile yurtdışı markaları ve yurtdışı marka yatırımlarını geliştirmek amacıyla Türk markasına sahip olan firmalara uzun vadeli finansman sağlanması amaçlanmıştır.

Bu kredi programı kapsamında geçmişe yönelik maksimum 1 yıla kadar, geleceğe yönelik ise harcama taahhüdü karşılığında desteklenmektedir. Kredi programı yurtdışında yerleşik marka satın alınması, bu marka veya şirket ile ilgili mağaza, tesis satın alınması, Türk malı/markası imajının geliştirilmesi ile moda yaratmaya veya Türk markasını yerleştirmeye yönelik yurt dışına açılma ve yerleşme faaliyetlerini kapsamaktadır.

Programın üst ve alt limiti bulunmamaktadır. Kredi tutarı ve niteliği markalaşma harcamaları veya sözleşme tutarlarına göre hesaplanmaktadır.

2.2.1.2.5 Avrupa Yatırım Bankası (AYB) Kapsamındaki Krediler

2008 yılında devreye alınmış olan Avrupa Yatırım Bankası Kapsamındaki Kredi programı, özellikle bu yıllarda yaşanan küresel krizin de etkisi ile azalan kredi olanaklarını ve sıkılaşan kredi şartlarını rahatlatmak amacı ile Avrupa Yatırım Bankası ile yapılan bir anlaşma neticesinde oluşturulmuştur.¹⁸¹

Bu kredi programı ile özellikle imalat, turizm ve lojistik sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin ihracatı ve döviz kazandırıcı hizmetlerine yönelik yerli yatırım

¹⁷⁹ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredileri, İhracat Alacakları İskonto Programı, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/orta-uzun-vadeli-ihracat-kredileri/ihracat-alacaklari-iskonto-programi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁸⁰ Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2005, <https://eximbank.gov.tr/content/files/a0b1d00c-579b-40b1-8c04-1b7b7b393327/eximbank-faaliyetraporu-2005> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁸¹ Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2008, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/7919a274-8abf-4e9a-811e-ba13575e8084/eximbank-faaliyetraporu-2008> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

projeleri ile işletme sermayesi ihtiyaçları için harcama belgelerine dayalı finansman desteği sağlanmaktadır.¹⁸²

Krediye ilişkin esaslar 2009 yılında yürürlüğe girmiş ve programın yürürlüğe girdiği bu yıl içerisinde 2,3 milyar ABD Doları kredi kullanılmıştır.

2.2.1.2.6 Gemi İnşa ve İhracatı Finansman Programı

Gemi İnşa ve İhracatı Finansman Programı, yerli gemi inşa sektörünün finansal olarak desteklenerek yurtdışı Pazar paylarını arttırmak amacı ile oluşturulmuştur. Ek olarak bu programdan yararlanan firmaların yurtdışındaki piyasalarda ve kredi kurumlarındaki görünüşleri iyileştirilmektedir.

Kullandırılan krediler ile alıcı firma ile yapılan anlaşma kapsamında inşa aşamasındaki harcamalar proje olarak finanse edilmektedir.

Gemi İnşa Firmaları için oluşturulan bu kredi programının vadesi maksimum 360 gün olup işlem için alt limit bulunmamaktadır. Üst limit 25 milyon ABD Doları olmakla beraber, kontratın %85'ine kadar kredi ve teminat mektubu verilebilmektedir.

Programı diğer ürünlerden ayıran özelliği firmaların isteğine göre teminat mektubu olarak da kullanılabilmesidir. Program kapsamında düzenlenen teminat mektupları ile alıcı firma ve ilişkili diğer kurumlardan gelen avanslar ve üretim için gerekli olan tedarik işlemlerinin ödemeleri garanti kapsamına alınmaktadır.

2.2.1.2.7 Yurtdışı Mağazalar Yatırım Kredisi

Yurtdışı Mağazalar Yatırım Kredisi, Eximbank'ın uzun vadeli krediler kapsamında sunduğu bir kredi programıdır. Programın amacı Türk meşeli her ürünün doğrudan yurtdışında satışının yapılabilmesi için kurulması planlı mağaza ya da alışveriş yapılacak yerin kurulmasını sağlamak amacıyla yapılan yatırımların finanse edilmesidir.¹⁸³

Yurtdışı pazarlarda kalıcı olunmasını ve Türk malı imajının oluşturulmasını sağlamak için geliştirilen bu kredi programı net döviz girdisinin artırılmasını teminen destek vermektedir. Yurtdışı mağaza projesinin uygunluğu Eximbank tarafından

¹⁸² Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredileri, AYB Kapsamındaki Krediler, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/orta-uzun-vadeli-ihracat-kredileri/avrupa-yatirim-bankasi-ayb-kredisi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁸³ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredileri, Yurtdışı Mağazalar Yatırım Kredisi, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/orta-uzun-vadeli-ihracat-kredileri/yurt-disi-magazalar-yatirim-kredisi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

değerlendirilmektedir. Kredi için alt limit yoktur, üst limit 25 milyon ABD Doları ve maksimum vadesi 5 yıldır.

2.2.1.2.8 Özellikli İhracat Kredisi

Özellikli İhracat Kredisi programı mevcut kredi programları içerisinde değerlendirilmeyen finansman ihtiyaçlarına destek sağlayabilmek için oluşturulmuş bir kredi programıdır.

1997 yılında uygulamaya konulan kredi programı orta vadeli olup, vadeler banka tarafından proje bazında belirlenmektedir. Alt limiti yoktur ve üst limitte vade süresi gibi banka tarafından proje bazında değerlendirilmektedir.¹⁸⁴

2.2.1.2.9 Finansal Kiralama Şirketlerine Yönelik Kredi Programı

Finansal Kiralama Şirketlerine Yönelik Kredi programından ihracata yönelik üretim yapan, ihracatçı imalatçı, ihracatçı ve serbest bölgelerde üretim ve satışa izni olan firmalar yararlanabilmektedir.

Bu firmalara finansal kiralama yoluyla yapacakları yatırımların, ihracat ya da döviz kazandırıcı hizmet taahhüdü karşılığında finansal kiralama şirketleri aracılığıyla kredi kullanılmaktadır. Programın alt limiti yoktur ve vadesi proje bazında banka tarafından belirlenmektedir. Üst limit 25 milyon ABD Doları olarak belirlenmiştir.¹⁸⁵

2.2.1.3. Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamında Krediler

Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamındaki Krediler, Türk Eximbank'ın bir diğer kredi programıdır.

Bu kredi ürünleri ile Türk firmaların yurtdışında ya da yurtdışına yaptığı döviz kazandırıcı hizmetlerin proje bazında finansman ihtiyaçlarının karşılanarak rekabet güçlerinin yükseltilmesi ve ülkeye döviz girdisinin artırılması amaçlanmıştır. Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamında; Turizm Kredisi, Uluslararası Nakliyat Pazarlama Kredisi, Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kredisi, Yurtdışı Fuar Katılım Kredisi, Yurtdışı

¹⁸⁴ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredileri, Özellikli İhracat Kredisi, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/orta-uzun-vadeli-ihracat-kredileri/finansal-kiralama-sirketlerine-yonelik-krediler> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁸⁵ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredileri, Finansal Kiralama Şirketlerine Yönelik Kredi Programı, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/orta-uzun-vadeli-ihracat-kredileri/finansal-kiralama-sirketlerine-yonelik-krediler> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

Müteahhitlik Hizmetleri Köprü Kredisi verilmektedir. Buna ek olarak bu kredi grubunda Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektubu Programı ile firmalar gayri nakdi olarak desteklenmektedir.¹⁸⁶

2.2.1.3.1 Turizm Kredisi

Turizm Kredisi programı, Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamındaki Krediler Bakanlar Kurulu'nun tavsiyesi ile oluşturulmuştur. Bu kredi programı ile turizm döviz girdilerinin arttırılmak suretiyle ödemeler dengesine pozitif etki yaratılması amaçlanmıştır.

Turizm işletmelerinin, tur ve seyahat acentalarının ve uluslararası yolcu taşımacılığı yapan özel havayolu firmalarının finansal ihtiyaçları karşılanmaktadır. 2010 yılında yapılan düzenleme ile hali hazırda Turizm Pazarlama Kredisi olarak uygulanmakta olan programın kapsamı genişletilerek Turizm Kredisi olarak uygulanmaya başlamıştır.¹⁸⁷

Program üst limiti 25 milyon ABD Doları ve alt limiti bulunmamaktadır. Vade seçenekleri ve faiz kar payı oranları dönemsel olarak Eximbank'ın resmi sitesinde yayınlanmaktadır. Krediler firmalara turizm hizmetleri bedeli olarak yurtdışından getirilmeyi taahhüt ettikleri döviz karşılığında verilmektedir.¹⁸⁸

2.2.1.3.2 Uluslararası Nakliyat Pazarlama Kredisi

Uluslararası Nakliyat Pazarlama Kredisi Eximbank tarafından doğrudan kullanılmak üzere 2001 yılında oluşturulmuş bir kredi programıdır.¹⁸⁹ Bu kredi programından ülkede yerleşik uluslararası nakliyat, uluslararası lojistik işletmeciliği yapan ve uluslararası taşıma organizatörlüğü yapan firmalar faydalanabilmektedir.

Krediler firmalara, kullanmış oldukları kredinin vadesi süresince taşımacılık hizmet bedeli karşılığında ülkeye getirmeyi taahhüt ettikleri döviz girdileri karşılığında

¹⁸⁶ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamında Krediler, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler#doviz-kazandirici-hizmetler-kapsam%C4%B1ndaki-krediler> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁸⁷ Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2010, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/6182a001-2e6a-4e86-b499-bdd037a1d822/eximbank-faaliyetraporu-2010> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁸⁸ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamında Krediler, Turizm Kredisi, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/doviz-kazandirici-hizmetler-kapsamindaki-krediler/turizm-kredisi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁸⁹ Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2001, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/789a6c23-a7cd-45f0-9d36-019c87f1669d/eximbank-faaliyetraporu-2001> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

verilmektedir. Program üst limiti döviz ve ulusal para kredilerinin toplamı 25 milyon ABD Doları tutarındadır ve işlem bazından alt limit bulunmamaktadır.¹⁹⁰ Vade seçenekleri ve faiz kar payı oranları dönemsel olarak Eximbank'ın resmi sitesinde yayınlanmaktadır.

2.2.1.3.3 Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kredisi

Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kredisi programı 2002 yılında Türk firmalarının yurtdışına vermiş oldukları hizmetlerin finansal olarak desteklenmesi için yürürlüğe konulmuştur.¹⁹¹

Bu hizmetler kapsamında; müşavirlik, müteahhitlik, bilişim hizmetleri, yabancı hava, deniz ve kara taşıtlarının bakımı ve onarımı, ülke içinde yabancılara yönelik verilen sağlık hizmetleri, yabancı yayın organlarına haber satışları gibi nitelikteki projeler yer almaktadır.

Program üst limiti döviz ve ulusal para kredilerinin toplamı 25 milyon ABD Doları tutarındadır ve işlem bazından alt limit bulunmamaktadır. Vade seçenekleri ve faiz kar payı oranları dönemsel olarak Eximbank'ın resmi sitesinde yayınlanmaktadır.

2.2.1.3.4 Yurtdışı Fuar Katılım Kredisi

Yurtdışı Fuar Katılım Kredisi Eximbank'ın dolaylı olarak finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere 2009 yılında yürürlüğe almış bir diğer kredi programıdır. Programın amacı yurtdışında gerçekleştirilen fuarlara katılımı teşvik etmek suretiyle Türk firmalarının pazarlama faaliyetlerine dolaylı olarak destek vermektir. Bu pazarlama faaliyetlerinin sonucunda yurtdışı Pazar paylarının artırılması, yeni pazarlara ulaşılması, güncel teknoloji ve mevcut rakip firmalar hakkında bilgi sağlanması hedeflenmektedir.

Bu kredi programından, yurtdışı fuar organizasyonu yapan firmalar, bu firmalar tarafından organize edilen yurtdışı fuarlara stant olarak ya da ziyaret amacıyla katılacak firmalar yararlanabilmektedir. Programın yürürlüğe girdiği tarihte 1,2 milyon ABD Doları tutarında kredi kullanılmıştır. Vade seçenekleri ve faiz kar payı oranları kullanılan kredinin niteliğine göre belirlenmektedir. 360 güne kadar vadelendirme yapılabilmektedir.

¹⁹⁰Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamında Krediler, Uluslararası Nakliyat Pazarlama Kredisi, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/doviz-kazandirici-hizmetler-kapsamindaki-krediler/uluslararasi-nakliyat-pazarlama-kredisi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁹¹Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2002, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/33b1eeb9-cc86-4e00-bc2d-cef0a2503f52/eximbank-faaliyetraporu-2002> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

Kredi programı kapsamında organizatörler için 2 milyon TL'ye, milli ve bireysel katılımcılar için 200 bin TL'ye kadar kredi verilebilmektedir.¹⁹²

2.2.1.3.5 Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Köprü Kredis

Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Köprü Kredis Programı küresel krizin müteahhitlik sektörü üzerindeki etkilerinin minimize edilmesini sağlamak amacıyla 2009 yılında yürürlüğe konulmuştur. Yerli ve yabancı firmalardan müteahhitlik ve inşaat işleri almış olup ya da projeleri onaylandığı halde alacaklarını alamayan firmalara kredi kullandırılmak suretiyle finansal olarak desteklenerek mevcut olan işlerinin korunmasını ve devamlılığının sağlanması esasına dayalıdır.¹⁹³

Programın yürürlüğe girdiği tarihte 89 milyon ABD Doları tutarında kredi kullandırılmış olup, kredi kullandırılmaya devam edilmektedir. Ancak yapılan düzenleme sonrasında program kapsamında 25 milyon ABD Dolarına kadar kredi kullandırılmaktadır ve işlem bazında alt limit bulunmamaktadır. Vade seçenekleri ve faiz kar payı oranları dönemsel olarak Eximbank'ın resmi sitesinde yayınlanmaktadır.

2.2.1.3.6 Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektubu Programı

Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektubu Programı müteahhitlik yapan firmaların yurtdışı projelerinin Eximbank tarafından düzenlenen teminat ile desteklenmesi amacıyla 2002 yılında yürürlüğe getirilmiştir. Mevcut pazarların korunması ve yenilerinin geliştirilmesi hedeflenen bu program kapsamından yararlanmak isteyen firmalara katılacakları yabancı ihaleler için geçici ve kesin teminat mektubu verilmektedir.

Program kapsamında işlem bazında alt limit koyulamamıştır, düzenlenecek teminat mektubunun niteliği proje ve firma limitlerine bağlı olacak şekilde ihale ya da sözleşme metnine göre Eximbank tarafından belirlenmektedir. Kredi için belirlenen üst limit bankaya düzenlenen kontrgaranti tutarını aşmayacak şekilde belirlenmektedir.¹⁹⁴

¹⁹² Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamında Krediler, Yurtdışı Fuar Katılım Kredisi, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/doviz-kazandirici-hizmetler-kapsamindaki-krediler/yurt-disi-fuar-katilim-kredisi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁹³ Türk Eximbank, Faaliyet Raporları, 2009, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/37771417-1a3b-4afa-b1b8-726ceaf55778/eximbank-faaliyetraporu-2009> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁹⁴ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamında Krediler, Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektubu Programı, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun->

2.2.1.4. PGS - (KGF)/ EDK)

PGS(Portföy Garanti Sistemi) programı ile KGF(Kredi Garanti Fonu) kapsamında ihracatçılara ve ihracata yönelik mal üreten imalatçı firmalara kredi kullanırılması suretiyle finansman ihtiyaçlarını karşılamak ve alternatif teminat sunabilmeleri amaçlanmıştır.

2017 yılında hazine destek fonu sayesinde daha önceleri sadece banka teminat mektubu ile kullanılan kredilere ek olarak bu program kapsamında diğerk maddi teminatları ile de kredi kullanırılmaya başlanmıştır.

KOBİ'ler için maksimum garanti riski 25 milyon TL, diğerk işletmeler için PGS kapsamında 75 milyon TL ve PLS (Portföy Limit Sistemi) kapsamında 125 milyon TL tutarında belirlenmiştir. İşlem alt limiti ise banka tarafında belirlenmekte olup vade seçenekleri 36 ve 48 aydır.¹⁹⁵

2.2.2. Alıcı Kredi Programları – Ülke Kredi ve Garantileri

1989 yılında EXİMBANK tarafından oluşturulan Alıcı Kredileri programı gelen talepler doğrultusunda mevcut ürünlerin ve uygulama niteliklerinin değıştirilmesi ile kapsamlı bir şekilde revize edilmiş ve işlevsel olarak ayrıma gidilerek 2014 yılında revize edilmiştir.¹⁹⁶

Alıcı kredisi niteliğindeki Uluslararası Krediler Programları geliştirilen ve revize edilmiş kapsamıyla yabancı alıcılara sunulan esneklik ve alıcıların dağılmış olduğı bölgelerin çeşitli olması sebebiyle Eximbank'ın hizmet kalitesi ve ürünleri diğerk uluslararası kredi kuruluşları ile rekabet edebilir seviyeye gelmiştir.

[ve-hizmetlerimiz/krediler/doviz-kazandirici-hizmetler-kapsamindaki-krediler/yurtdisi-muteahhitlik-hizmetleri-teminat-mektubu-programi](http://www.eximbank.gov.tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/kzf-pgs) (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁹⁵ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler, KGF/EDK, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler/kzf-pgs> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁹⁶ Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, 2014, <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/0c8f599c-669d-4d3f-b560-51125c1e232b/eximbank-faaliyetraporu-2014> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

Uluslararası Krediler Programları kapsamında stratejik önem taşıyan, siyasi-ekonomik ilişkilere katkı sağlayabilecek projelere ve sermaye mal ve hizmetlerin ihracatına yönelik borçlu ülkelerin önceliklerine bağlı olarak destek verilmektedir.¹⁹⁷ Kafkasya, Balkanlar, orta ve Doğu Avrupa, Orta ve Güney Asya ile Afrika ülkeleri öncelikli olarak belirlenmiş bölgelerdir.

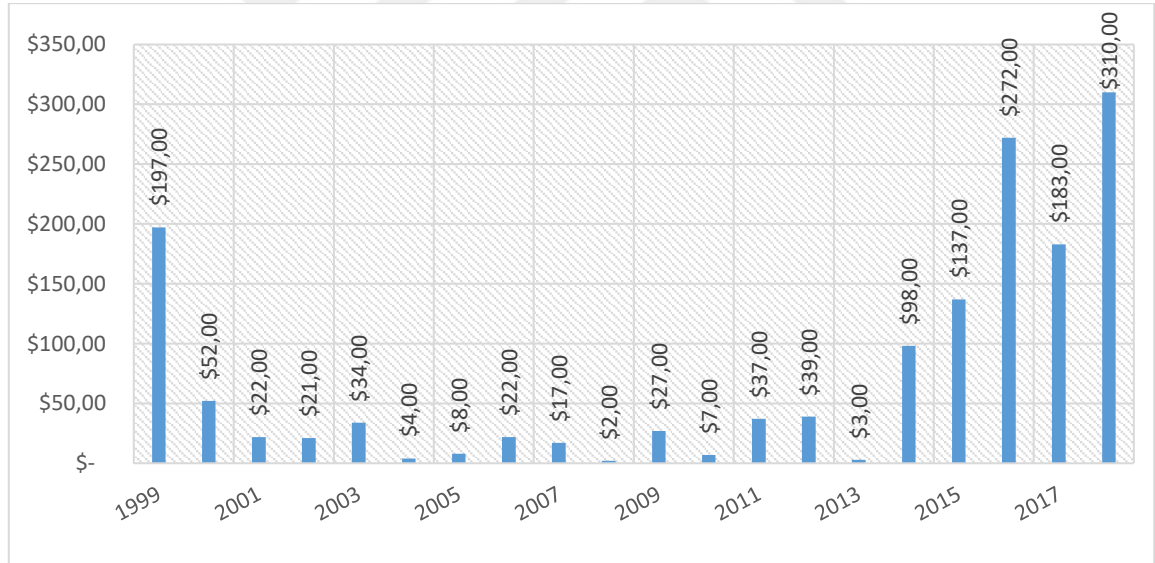
Projelere verilen kredi ve faiz ödemelerinin teminat için banka garantisi istendiği gibi projenin yürütüleceği ülke hükümetinden de "Devlet Garanti Mektubu" olarak teminat alınabilmektedir.

Aşağıdaki tabloda 1999-2018 yılları arasında kullandırılan toplam alıcı kredileri tutarları verilmiştir.

Tablo 22

1999-2018 Yılları Arası Kullandırılan Toplam Alıcı Kredi Tutarları

(Değer: Milyon ABD Doları)

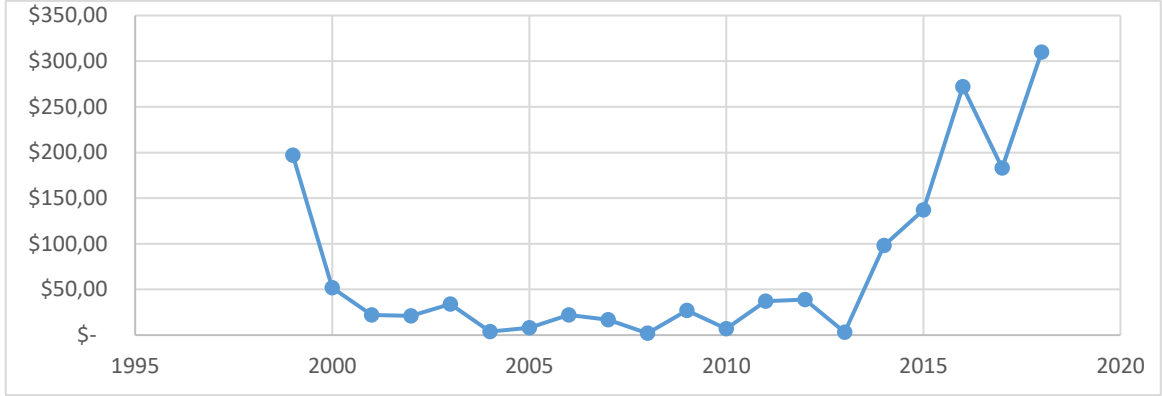
Kaynak: EXIMBANK, 2019, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi, 05.06.2019)

¹⁹⁷ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Alıcı Kredileri, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alici-kredileri> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

Aşağıdaki tabloda 1999-2018 yılları arasında kullanılan toplam alıcı kredi tutarlarının yıllara göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 23

**1999-2018 Yılları Arası Kullanılan Toplam Alıcı Kredi Tutarları Dağılımları
(Değer: Milyon ABD Doları)**

Kaynak: EXIMBANK, 2019, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi, 05.06.2019)

Alt başlıklarda Uluslararası Krediler çatısı altında yeniden yapılandırılmış olan Uluslararası Ticaretin Finansmanı ve Uluslararası Proje Kredileri olarak sunulan programlar detaylı olarak ele alınacaktır.

2.2.2.1. Uluslararası Proje Kredileri

Uluslararası Proje Kredileri kapsamında yerli gemi inşa ve müteahhitlik firmalarının yurtdışı alıcılarına kredi sağlanması suretiyle finansman desteği vermek üzere oluşturulmuş bir kredi programıdır.

Proje ve firmalar için limit şartı olmaksızın Ermenistan, Kıbrıs Rum Kesimi ve Kuzey Kore dışındaki tüm ülkelere finansman sağlanmaktadır. Proje için üst limit Türkiye'den ithal edilecek mal ve hizmet bedelinin %85 i olarak belirlenmiştir. Üçüncü ülkelerden yapılacak olan ihracat finansman konusu olmamakla birlikte Türkiye ve diğer

üçüncü dünya ülkelerinden yapılacak ihracatın %85'ini geçmedi takdirde Türk meşeli mal ve hizmetin tamamına finansman sağlanabilmektedir.¹⁹⁸

Bu program kapsamında, gemi inşa ve inşaat sektöründe faaliyet gösteren yerli firmaların alacakları banka tarafından ödenmesi yoluyla yabancı alıcılara finansman desteği sağlanmakta ve yerli ihracatçının alacakları teminat altına alınmaktadır. Böylelikle yerli firmalar alacak kaygısı yaşamadan teminat altına alınmış ticaret yapabilmektedirler.

2.2.2.2. Uluslararası Ticaretin Finansmanı

Uluslararası Ticaretin Finansmanı programı Alıcı Kredisi niteliğinde, Türkiye'den ithalat yapmak isteyen yabancı alıcılara ve Türk firmaların yurtdışında aldığı projelerin sahiplerine finansman sağlamak suretiyle uygulanmakta olan bir diğer kredi programıdır.¹⁹⁹

Bu kredi programı kapsamında Yurtiçi Bankalar Alıcı Kredileri, Yurtdışı Bankalar Alıcı Kredileri ve Devlet Garantili Alıcı Kredileri olmak üzere üç farklı kredi bulunmaktadır. Alt başlıklarda bu programlar detaylı olarak ele alınacaktır.

2.2.2.2.1. Yurtiçi Bankalar Alıcı Kredileri

Yurtiçi Bankalar Alıcı Kredileri programı kapsamında yurtdışı ağı bulunan yurtiçi yerleşik bankaların aracılığı ile Türkiye'den mal ithal etmek isteyen yabancı alıcılara finansman ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlanmaktadır.²⁰⁰

Bu finansman desteği yurtdışında faaliyette bulunan şube, iştirakçi ve muhabir bankalar aracılığı ile sağlanmaktadır. Yabancı alıcılara finansman sağlanması ihracat hacminin arttırılabilmesine olanak sağlanmaktadır. Böylelikle, ihracatçılar Eximbank tarafında dolaylı olarak desteklenmektedir

¹⁹⁸ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Alıcı Kredileri, Uluslararası Proje Kredileri, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alici-kredileri/uluslararasi-proje-kredileri> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

¹⁹⁹ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Alıcı Kredileri, Uluslararası Ticaretin Finansmanı, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alici-kredileri/uluslararasi-ticaretin-finansmani> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

²⁰⁰ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Alıcı Kredileri, Uluslararası Ticaretin Finansmanı, Yurtiçi Bankalar Alıcı Kredileri, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alici-kredileri/uluslararasi-ticaretin-finansmani/yurtici-bankalar-alici-kredileri> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

2.2.2.2.2. Yurtdışı Bankalar Alıcı Kredileri

Yurtdışı Bankalar Alıcı Kredileri programı kapsamında kredi tahsis edilmiş yurtdışında yerleşik bankalar aracılığı ile Türkiye’den mal ithal etmek isteyen yabancı alıcılara kredi verilmesi suretiyle finansman desteği sağlanmaktadır. İhracatçıların potansiyel müşterilerine vadeli ve düşük faizli finansman desteği sağlanması ile ihracat hacminin artırılması hedeflenmiş olan bu program kapsamında aranan şart ithalata konu olacak malın Türk meşeli olması ve Eximbank tarafından bu borçlandırmaya olumlu bakılmasının gerekliliğidir.²⁰¹

2.2.2.2.3. Devlet Garantili Alıcı Kredileri

Devlet Garantili Alıcı Kredileri programı kapsamında yabancı devlet dairelerine ve kamu kuruluşlarına Türkiye’den yapacakları ithalat için devlet garantisi altında kredi verilmesi suretiyle finansman desteği sağlanmaktadır.

Türkiye’den gerçekleşen bu ihracat için program kapsamında aranan şart ithalata konu olacak tüketim veya sermaye malının Türk meşeli olmasıdır. Borçlanma tutarına bağlı olarak faiz, risk primi ve komisyon ücreti değişiklik göstermektedir. Finansmandan faydalanmak isteyen yabancı devletlere kısa, orta ve uzun vadeli olmak üzere farklı vade seçenekleri ile finansman sağlanabilmektedir. Finansman üst limiti olarak 24 aydan kısa vadeli kredilerde Türkiye’den ihraç edilecek Türk meşeli mal tutarının %100’üne, 24 aydan daha uzun vadeli kredilerde ise %85’i olacak şekilde belirlenmiş olup, üçüncü dünya ülkelerinden yapılacak olan ihracat Eximbank’ın bu kredi programı kapsamında finansmana konu edilmemektedir.²⁰²

2.2.3. Alacak Sigortası Programları

Türk Eximbank’ın amaç ve faaliyetleri doğrultusunda Türkiye dış ticaretini desteklemek ve ihracatı teşvik etmek üzere geliştirip, hizmete sunmuş olduğu diğer ürün gurubu Alacak Sigortası Programlarıdır.²⁰³

²⁰¹ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Alıcı Kredileri, Uluslararası Ticaretin Finansmanı, Yurtdışı Bankalar Alıcı Kredileri, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alici-kredileri/ulusarasi-ticaretin-finansmani/yurtdisi-bankalar-alici-kredileri> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

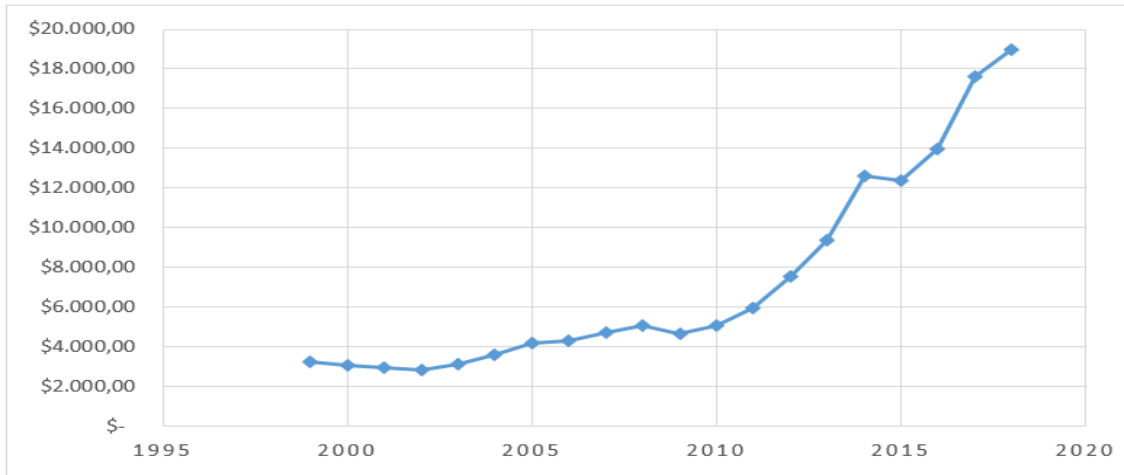
²⁰² Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Alıcı Kredileri, Uluslararası Ticaretin Finansmanı, Devlet Garantili Alıcı Kredileri, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alici-kredileri/ulusarasi-ticaretin-finansmani/devlet-garantili-alici-kredileri> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

²⁰³ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Alacak Sigortası, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alacak-sigortasi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

Aşağıdaki tabloda 1999-2018 yılları arasında kullandırılan toplam alıcı sigortası tutarlarının yıllara göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 24

1999-2018 Yılları Arası Kullandırılan Toplam Sigorta Tutarları Dağılımları
(Değer: Milyon ABD Doları)

Kaynak: EXIMBANK, 2019, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi, 05.06.2019)

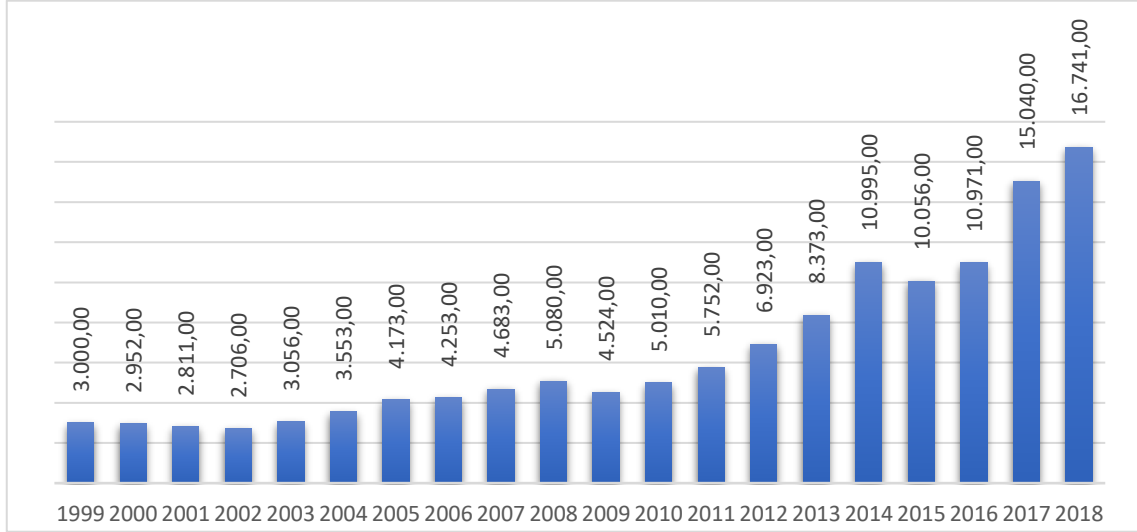
İhracatçıların, imalatçı ihracatçıların ve ihracata yönelik üretim yapan imalatçıların ihracat alacaklarını ticari, politik ve diğer risklere karşı poliçe karşılığında teminat altına alınması ve bu poliçelerin ayrı finansman sağlayıcı kuruluşlara teminat olarak kullanılabilmesi için yürürlüğe alınan bu kredi programı vade bazında ikiye ayrılmıştır. Bu bölümde bu farklı vade türüne sahip Kısa Vadeli Alacak Sigortası ve Uzun Vadeli Alacak Sigortası detaylı olarak ele alınacaktır.

2.2.3.1. Kısa Vadeli Alacak Sigortası

1989 yılında Eximbank tarafından yurtdışı alacaklarının güvence altına alınabilmesi için oluşturulan alacak sigortası programı ile güven ortamı yaratılarak ihracat hacminin genişletilmesi hedeflenmiştir. Aşağıdaki tabloda 1999-2018 Yılları Arası Kullandırılan Kısa Vadeli İhracat Sigorta tutarları verilmiştir.

Tablo 25

**1999-2018 Yılları Arası Kullandırılan Toplam Kısa Vadeli İhracat Sigorta Tutarları
(Değer: Milyon ABD Doları)**

Kaynak: EXIMBANK, 2019, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi, 05.06.2019)

Kısa Vadeli Alacak Sigortası kapsamında ihracatçıların yurtdışı satışlarından doğan 360 güne kadar olan vadeli alacakları; ticari, politik ve diğer risklere karşı poliçe karşılığında teminat altına alınması ve bu poliçelerin ayrı finansman sağlayıcı kuruluşlara teminat olarak kullanılabilmesi esasına dayalı olarak sigortalanmaktadır.²⁰⁴ Program için üst limit bulunmamaktadır. Teminat altına alınan sevkiyatlar ve alacaklar için vade, prim oranları ve ödeme şekli alıcının niteliğine göre özel olarak hesaplanmaktadır.

2.2.3.2. Orta ve Uzun Vadeli Alacak Sigortası

Orta ve Uzun Vadeli Alacak Sigortası programı kapsamında 360 günden daha uzun olan vadeli satışların teminat alınarak ihracatın ve ihracatçının desteklenmesi amaçlanmıştır.²⁰⁵

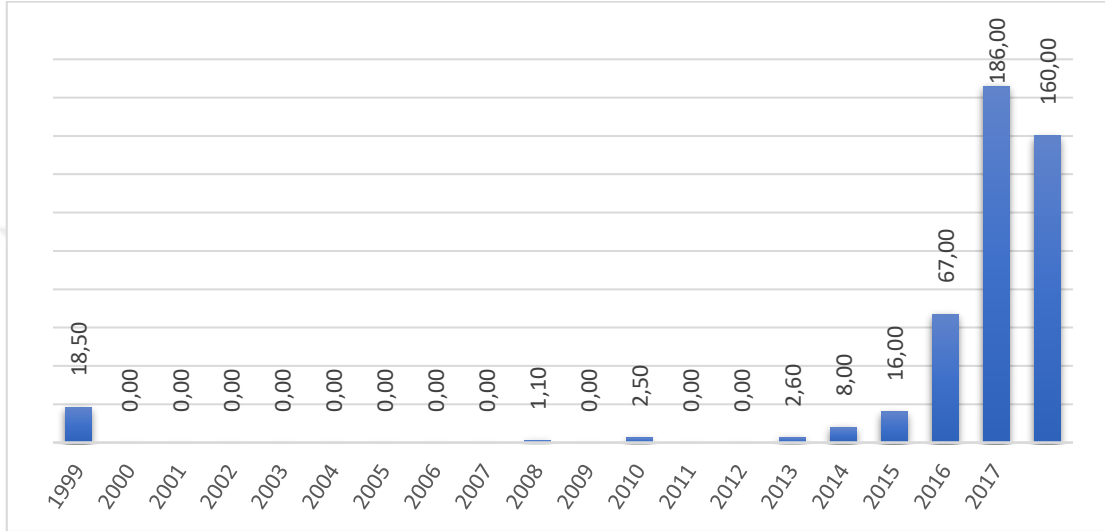
²⁰⁴ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Alacak Sigortası, Kısa Vadeli Alacak Sigortası, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alacak-sigortasi/kisa-vadeli-alacak-sigortasi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

²⁰⁵ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Alacak Sigortası, Orta ve Uzun Vadeli Alacak Sigortası, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alacak-sigortasi/orta-ve-uzun-vadeli-alacak-sigortasi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

Aşağıdaki tabloda 1999-2018 Yılları Arası Kullanılan Toplam Orta-Uzun Vadeli İhracat Sigorta tutarları verilmiştir.

Tablo 26

1999-2018 Yılları Arası Kullanılan Toplam Orta-Uzun Vadeli İhracat Sigorta Tutarları (Değer: Milyon ABD Doları)

Kaynak: EXIMBANK, 2019, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi, 05.06.2019)

Bu kredi grubu kapsamında Spesifik İhracat Kredi Sigortası Sevk Sonrası Risk Programı ve Sevk Öncesi İhracat Kredi Sigortası olarak 2 farklı ürün sunulmaktadır. Alt başlıklarda bu ürünlere detaylı olarak yer verilecektir.

2.2.3.2.1 Spesifik İhracat Kredi Sigortası Sevk Sonrası Risk Programı

Spesifik İhracat Kredi Sigortası Sevk Sonrası Risk Programı'nın amacı tek bir satış sözleşmesine bağlı olarak maksimum vadesi Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün mevzuatına uygun şekilde olan ihracat alacaklarının ticari, politik ve diğer risklere karşı teminat altına almaktır. Buna ek olarak Spesifik İhracat Kredi Sigortası Sevk Sonrası Risk Programı kapsamında teminat altına alınmış olan bu ihracat işlemi için, ihracatçılar daha önceki bölümlerde bahsedilen İhracat Alacakları İskonto Programı ile Eximbank ve diğer ticari bankalardan finansman ihtiyaçlarını giderebilmelerine olanak

tanınmaktadır.²⁰⁶ Bu program kapsamında özellikli durumlarda vadesi 1 yıldan az olan ihracat alacakları da sigorta edilebilmektedir ve sermaye malı niteliğindeki ürünlerin satışından doğan alacakları da kapsamaktadır. Sigortalanacak vadeli alacak için üst limit ve alt limit bulunmamaktadır.

2.2.3.2.2 Sevk Öncesi İhracat Kredi Sigortası

Sevk Öncesi İhracat Kredi Sigortası Programı 2004 tarihinde Kısa Vadeli Kredi Sigortası Programı içerisinde sevk öncesi döneme ait ticari, politik ve diğer risklerin sigortalanabilmesi için yürürlüğe getirilmiştir.

Program üretim döneminde ve üretim için yapılan harcamaları bunun yanında ithalatçının siparişi iptal etmesi riskini de kapsamaktadır. Sevk Öncesi İhracat Kredi Sigortası Programı kapsamında alt ve üst limit bulunmamakla beraber Eximbank üretim süresinin 180 günden fazla olmamasını beklemektedir.²⁰⁷

2.2.3.2.3 Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektuplarının Haksız Nakite Çevrilme Sigortası

Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektuplarının Haksız Nakde Çevrilmesi Sigortası programı 2004 yılında uygulamaya koyulmuştur. Bu program kapsamında müteahhitlik sektöründe bulunan firmaların yabancı ülkelerde üstlendikleri projeler için sunulmuş teminat mektupları sigortalanmakta ve sigortalanmış teminatların haklı olmayan sebeplerle nakde çevrilmesi durumunda yurtdışında proje üstlenmiş olan bu firmaların zararları karşılanmaktadır.

Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektuplarının Haksız Nakde Çevrilmesi Sigortası programı kapsamında ihracatçılara yönelik üst ve alt sınır bulunmamaktadır. İşleme için vade, prim oranları ve ödeme şekli alıcının ve ülkesinin niteliğine göre özel olarak hesaplanmaktadır.²⁰⁸

²⁰⁶ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Alacak Sigortası, Orta ve Uzun Vadeli Alacak Sigortası, Spesifik İhracat Kredi Sigortası Sevk Sonrası Programı, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alacak-sigortasi/orta-ve-uzun-vadeli-alacak-sigortasi/spesifik-ihracat-kredi-sigortasi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

²⁰⁷ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Alacak Sigortası, Orta ve Uzun Vadeli Alacak Sigortası, Sevk Öncesi İhracat Kredi Sigortası, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alacak-sigortasi/orta-ve-uzun-vadeli-alacak-sigortasi/sevk-oncesi-ihracat-kredi-sigortasi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

²⁰⁸ Türk Eximbank, Ürün ve Hizmetlerimiz, Alacak Sigortası, Orta ve Uzun Vadeli Alacak Sigortası, Teminat Mektuplarının Haksız Nakde Çevrilme Sigortası, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alacak-sigortasi/orta-ve-uzun-vadeli-alacak-sigortasi/teminat-mektuplarinin-haksiz-nakde-cevirilme-sigortasi> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

3. BÖLÜM

2000-2018 YILLARI ARASINDA EXİMBANK ÜRÜNLERİ İLE DIŞ TİCARET ARASINDAKİ İLİŞKİ

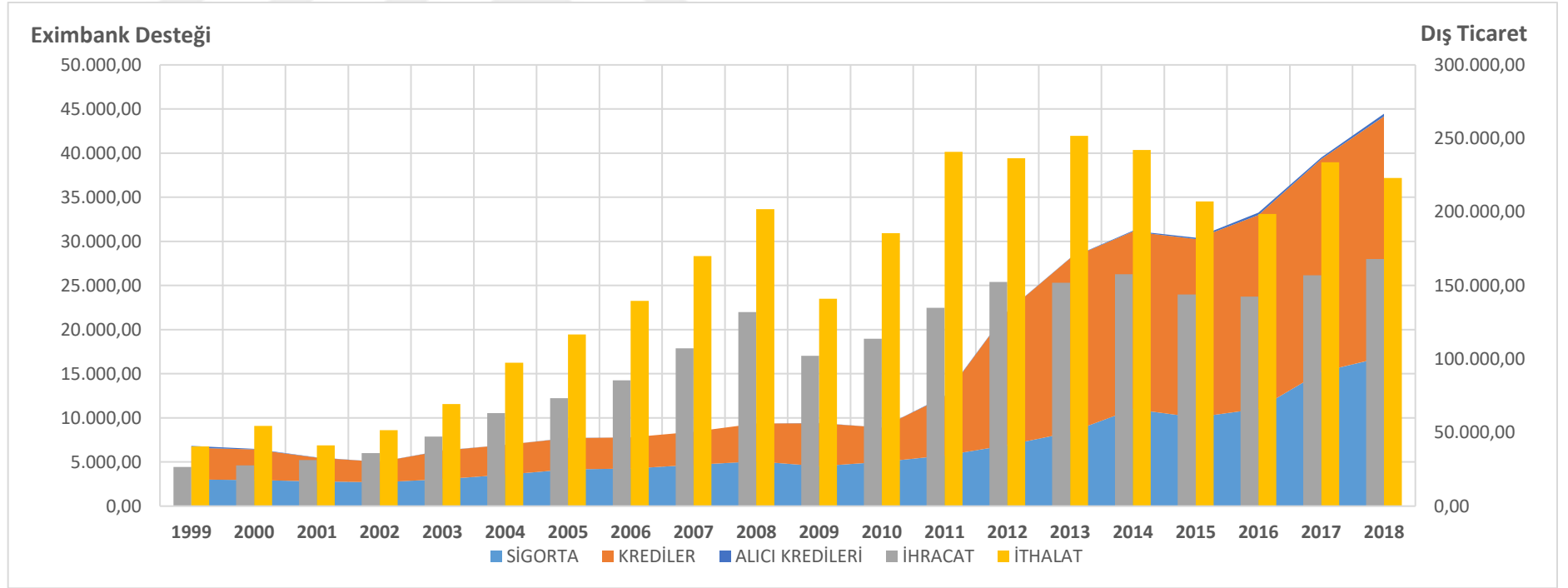
Bu bölümde 2000-2018 yılları arasında dış ticaret rakamları, Eximbank ürünleri kullandırım tutarları ile birlikte incelenmiş sonrasında bu veriler arasındaki ilişkinin varlığı istatistiki testler ile hesaplanmış, bağımlı değişken olarak Eximbank kredileri ve bağımsız değişken olarak dış ticaret rakamları alınmış olup ilişkinin var olup olmadığı ve yönü saptanmıştır. Bunun için Granger nedensellik testi kullanılmış, yapısal kırılma olup olmadığı Chow testi ile incelenmiştir. Makro kırılımların tespit edildiği yıllar iktisadi olarak büyük etki yaratan nitelikte olduğundan Eximbank ürünleri ve dış ticaret arasındaki ilişkiyi incelerken hatalı yönlendirebileceğinde yok sayılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1. 2000-2018 YILLARI ARASINDA EXİMBANK ÜRÜNLERİ VE DIŞ TİCARETİN İNCELENMESİ

24 Ocak 1980 Kararları sonrasında Türkiye ihracata dayalı sanayileşme stratejisini benimsemiş ve dışa açık politikalar sergilemeye başlamıştır. Önceki bölümlerde detaylı olarak açıklanan birtakım geliştirmeler ve düzenlemeler ile ekonomide ve özellikle dış ticarete serbestleşmeye gidilerek kalkınma hedeflenmiştir.

Bu hedefler doğrultusunda, İthalat rejimleri, ihracat teşvikleri, esnek kur ve kambiyo politikaları, istisnalar ve destekleyici finansmanlar sıklıkla başvurulmuş araçlar olmuştur. Bu çalışmanın konusu olan Eximbank ve ürünleri, resmi olarak destekleyici finansmanlardandır. Aşağıdaki tabloda 1999-2018 yılları arasında Türk Eximbank desteği ve toplam dış ticaret hacmi aynı grafik üzerinde verilmiştir.

Tablo 27
1999-2018 Yılları Arasında Dış Ticaret ve Eximbank Desteği
(Değer: Milyar ABD Doları)

Kaynak: Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019); TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

Türkiye ihracatı, 1995 yılında Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne üyeliği sonrasında 1997 yılında sırasıyla yaşanan Uzakdoğu, Rusya ve Brezilya ekonomik krizleri sebebiyle Türkiye'nin dış ticareti de olumsuz etkilenmiş 2000 yılına kadar geçen sürede 22-26 milyar ABD Doları bandı arasında kalmıştır. 1997 kriz yılında Türkiye'nin dış ticareti hacmi 74,8 milyar ABD Doları iken dış ticaret açığı 22,35 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı 1998 yılında %58,4, 1999 yılında ise %65,37'ye çıkmıştır. 1999 senesinde Eximbank tarafından 6,8 milyar ABD Doları destek verilirken bunun 3,6 milyar ABD Doları kredilerden. 3 milyar ABD Doları ise sigortalardan oluşmuştur. 67,2 milyar ABD Doları gerçekleşen dış ticaretin %10'luk bir oranını Eximbank finanse etmiştir. 2000 yılına kadar Eximbank tarafından Ülke Kredi/Programları kapsamında 22 ülkeye toplamda 2,1 milyar ABD Doları yakın finansman sağlanmıştır.

2000 yılında toplam dış ticaret hacmi 82 milyar ABD Doları'na ulaşmış, ihracat 27,78 milyar ABD Doları iken; ithalat 54,5 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Bu sene içerisinde toplam 6,49 milyar ABD Doları destek Eximbank tarafından verilmiştir. Verilen destek toplam dış ticaretin %8'ini oluştururken, kullanılan kredi ve sigortalar ihracatın %23'ünü finanse etmiştir.

2001 yılında Amerika'da yaşanan terörist saldırı küresel ekonomiyi belirsizliğe sürüklemiş, ekonominin bu çalkantılı döneminde Türkiye ihracatı döngüsünü kırarak 2001 yılında 30 milyar ABD Doları üzerine çıkmıştır. Bu sene içerisinde ihracatın ithalatı karşılama oranı %76,2 ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Eximbank bu ihracatın toplam %18'ine destek verilmiştir. 2001'den 2012 yılına kadar Eximbank'ın ihracata vermiş olduğu destek yüzde olarak azalırken, hacimsel olarak genel olarak artmıştır.

2002 yılında ihracat 36 milyar ABD Dolar'a, ithalat ise 10 milyar ABD Doları artarak 51,5 milyar ABD Dolar'a ulaşmıştır. Eximbank 2002 senesinde toplam 2,3 milyar ABD Doları kredi vermiş ve 2,7 milyar ABD Doları sigorta yapmıştır. Verilen toplam destek ihracatın %14'ünü, dış ticaretin ise %6'sını finanse etmiştir.

2003 yılında ihracattaki artış diğer yıllara görece daha fazla olmuş ve 47 milyar ABD Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu sene ihracatın ithalatı karşılama oranı %68'dir. Eximbank kullanırmış olduğu ülke kredi ve garantileri 34 milyon ABD Dolar, vermiş olduğu krediler bir önceki yıla göre 1 milyar ABD Doları artarak 3,2 milyar ABD Doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Eximbank'ın 2003 senesi içerisinde vermiş olduğu toplam finansman desteği bir önceki yıla göre %26 artmıştır. Bu sene için faiz oranları incelendiğinde, Eximbank'ın faiz oranlarında büyük bir indirim yaptığı görülmüştür.

Türkiye 2004 yılında %9,9 büyüme ile OECD ülkeleri içerisinde birinci olmuştur. Bu sene içinde gerçekleşen ihracat bir önceki yıla göre %33 artarak 63 milyar ABD Doları geçmiştir. İhracattaki bu artışta Eximbank'ın bu sene içerisinde uygulamaya aldığı birçok yeni programın katkısı olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Ancak ithalatta 28 milyar ABD Doları artarak 70 milyar dolara yaklaşmıştır. Böylelikle ihracatın ithalatı karşılama oranı azalarak %68,9 olmuştur. Türk Eximbank 2004 senesi içerisinde 6 milyar ABD Doları'nı geçen kredi ve sigorta ile finansal destek sağlamıştır.

2005 yılında 190,25 milyar ABD Doları gerçekleşen dış ticaretin, 73,4 milyar ABD Doları ihracattan ve 116,7 milyar ABD Doları ithalattan meydana gelmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı %63,1 gerçekleşen bu sene içerisinde, Eximbank desteği bir önceki yıla göre %11 artarak 7,72 milyar ABD Doları olmuştur. Bu desteğin 7,7 milyar ABD Doları kredi ve sigorta desteği ile ihracatın %10'u finanse edilmiştir. 2005 yılında, ulusal para birimi Türk Lirası'ndan altı sıfır atılarak Yeni Türk Lirası uygulamasına geçilmiştir. Türkiye'nin önemli alt yapı yatırımlarından olan Marmaray'ın temelleri atılmıştır. Bu sene içindeki bir diğer önemli gelişme AB'ye üyelik için görüşmelerin başlaması ve IMF ile yapılan Stand-By ile 10 milyar ABD Doları destek alınmıştır.

Türk Eximbank 2006 yılında 3,52 milyar ABD Doları ihracat kredisi ve 4,25 milyar ABD Dolar ihracat kredi sigortası olmak üzere ihracat sektörüne toplam ülke kredi ve garantileri ile beraber 7,8 milyar ABD Dolar destek sağlamıştır. Bu destek 225 milyar ABD Doları gerçekleşen toplam dış ticaretin %3 üne denk gelirken, 85,5 milyar ABD Doları tutarında gerçekleşen ihracatın %9'unu finanse etmiştir.

2007 senesinde Türk Eximbank 102,2 milyar ABD Dolar olarak gerçekleşen toplam ihracatın %8'ine finansman desteği sağlamıştır. Toplam ihracatın bir önceki seneye göre 22 milyar ABD Dolar, toplam dış ticaretin ise bir önceki seneye göre 50 milyar ABD Dolar arttığı bir yıl içerisinde Eximbank'ın ihracat için vermiş olduğu toplam destek 600 milyon ABD Dolar artmıştır.

Türk Eximbank 2008 senesinde 4,28 milyar ABD Doları tutarında ihracat kredisi ve 5 milyar ABD Dolar tutarında ihracat kredi sigortası olmak üzere ihracata toplam 9,36 milyar ABD Doları tutarında nakdi destek sağlamıştır. 132 milyar ABD Doları gerçekleşen ihracatın %7'sini, 334 milyar ABD Doları gerçekleşen toplam dış ticaretin ise %3'ünü finanse etmiştir.

2009 yılında küresel olarak hissedilmeye başlayan Mortgage krizinin etkisiyle beraber dış ticaret 100 milyar ABD Doları'na yakın azalmıştır. Bu dönemde Türk Eximbank ihracat sektörüne 4,8 milyar ABD Dolar ihracat kredi desteği ve 4,5 milyar ABD

Doları ihracat sigortası olmak üzere toplam 9,3 milyar ABD Dolar destek sağlamıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı bu sene yükselerek %73,4 olarak gerçekleşmiştir.

2010 yılında ihracat %11'i geçen bir artışla 113,8 milyar ABD Doları'na yükselmiştir. Eximbank tarafından bu sene içerisinde ihracatın %8'ine finansman desteği sağlanmış, toplam 8,91 milyar ABD Doları nakdi destek verilmiştir. Bir önceki seneye göre Eximbank kredileri %5 gerilemiş, bir önceki sene toplam dış ticaretin %4'ünü finanse etmişken; 2010 senesinde toplam dış ticaretin %3'ünü finanse etmiştir. 3,8 milyar ABD Doları kredi, 5 milyar ABD Doları sigorta yapılmış ve 7 milyon ABD Doları yabancı alıcılara Türkiye'den ithalat yapmalarında kullanılması üzere kredi verilmiştir.

Türk Eximbank, 2011 senesinde bir önceki seneye göre vermiş olduğu toplam finansmanı %40 oranında arttırmış ve yaklaşık 12,5 milyar ABD Doları destek sağlamıştır. Bu yıl içerisinde Eximbank'ın doğrudan ihracata vermiş olduğu destek toplam ihracatın %9'unu finanse etmiştir. Toplam dış ticaret hacminin 375 milyar ABD Doları olarak gerçekleştiği bu sene içerisinde, dış ticaret açığı 105,9 milyar ABD Doları'na çıkmıştır. Bir önceki yıl ülke kredi ve garantileri kapsamında 7 milyon ABD Doları kredi verilmişken, 2011 senesinde bu segmentte verilen kredi tutarı 37 milyar ABD Doları olmuştur.

2012 yılında Türk Eximbank'ın vermiş olduğu toplam destek %77 artarak 22 milyar ABD Doları'na yükselmiştir. Bu sene Türkiye'nin toplam dış ticareti 389 milyar ABD Doları'nı geçmiş, bunun 152 milyar ABD Doları ihracat, 236 milyar ABD Doları ithalat olmuştur. Dış ticaret açığı ithalattaki artışın ihracattaki artıştan düşük olması sebebiyle gerileyerek 84,1 milyar ABD Doları olmuştur. Türk Eximbank'ın bu sene vermiş olduğu destek toplam dış ticaretin %6'sını, toplam ihracat desteği ise ihracatın %14'ünü finanse etmiştir.

Türk Eximbank, 2013 senesinde dış ticarete %7, ihracat sektörüne ise %19 finansman sağlamıştır. Bu sene içerisinde ihracat 152 milyar ABD Doları, ithalat ise 251 milyar ABD Doları seviyelerinde gerçekleşmiş, toplam dış ticaret açığı 99,1 milyar ABD Doları'na yükselmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı 2000 yılından sonra en düşük seviye gelerek, %60,5 olmuştur. Eximbank tarafından verilen krediler %31 artarak 19,7 milyar ABD Doları'na çıkmıştır, yine de bu sene ihracat bir önceki yıla göre 1 milyar ABD Doları azalmıştır.

2014 yılında Türk Eximbank tarafından sağlanan kredi desteği 20 milyar ABD Doları, yapılan sigorta 11 milyar ABD Doları, ülke kredi ve garantileri kapsamında ise 98 milyon ABD Doları seviyesinde gerçekleşerek, toplam finansman desteği %11 artmıştır. Eximbank tarafından verilen ihracat desteği toplam ihracatın %20'sini finanse etmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı 5 puan artarak %65,2 olmuştur. Bu sene ihracat 6 milyar ABD Doları artarken, ithalat yaklaşık 10 milyar ABD Doları azalmıştır.

İhracat sektörüne 2015 yılında Eximbank tarafından 30 milyar ABD Dolar'ı geçen kredi ve sigorta desteği sağlanmış, verdiği tüm destekler ile dış ticaret hacminin %9'unu, ihracatın %20'sini finanse etmiştir. Son beş yılda Türk Eximbank tarafından 102,7 milyar ABD Doları tutarında destek sağlanmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı %69,6'ya yükselirken toplam ihracat 14 milyar ABD Doları, Eximbank kredileri ise bir önceki yıla göre %3 azalmıştır.

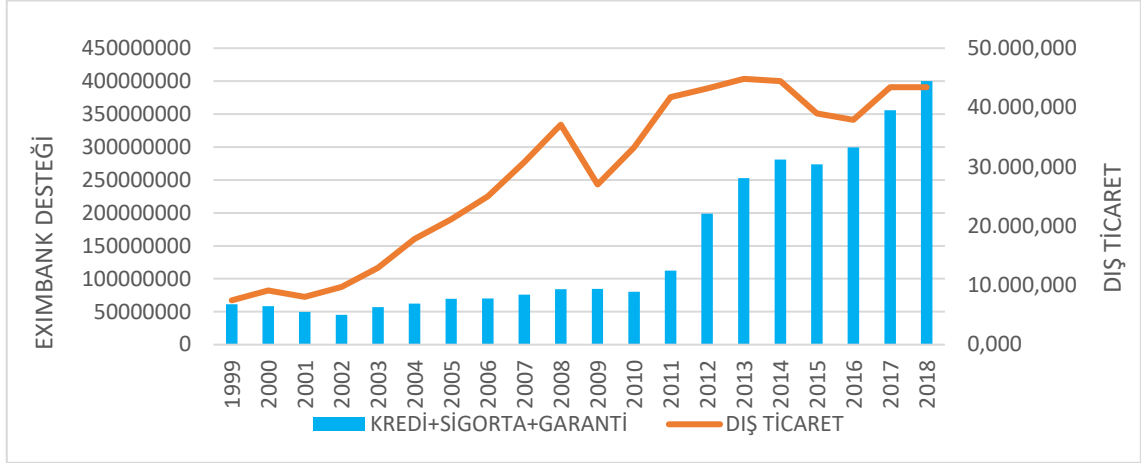
2016 senesinde Eximbank vermiş olduğu kredileri %9 arttırmış, toplamda 33 milyar ABD Doları destek sağlamıştır. Vermiş olduğu ihracat desteği ihracatın %23'ünü finanse ederken, tüm finansman desteği toplam dış ticaretin %10'unu oluşturmuştur. 2016 senesinde ihracatın ithalatı karşılama oranı %71,8 olmuştur. Dış ticaret açığı ve dış ticaret hacmi bir önceki seneye göre 10 milyar ABD Dolarına yakın azalmıştır.

Türk Eximbank'ın 2017 yılında verdiği destek %19'a yakın artarak 39,5 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Aynı zamanda bu destek 391 milyar ABD Doları'na ulaşan dış ticaretin %10'unu finanse etmiştir. Verilen krediler 24,1 milyar ABD Doları, yapılan sigortalar 15,2 milyar ABD Doları olup ihracatın %25'i oranında destek sağlamıştır. 2017 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %67,7'ye düşerken, dış ticaret açığı 76 milyar ABD Doları'na ulaşmıştır.

2018 yılında ise Türk Eximbank ihracatçılara 27,25 milyar ABD doları kredi desteği ile 16,9 milyar ABD Doları sigorta desteği olmak toplam 44,15 milyar ABD Doları finansman desteği sağlamıştır. Bu destek ihracatın %26'sı, toplam dış ticaretin ise %11'i oranında olmuştur. Ülke kredi ve garantiler kapsamında verilen alıcı kredileri bir önceki senenin neredeyse iki katına çıkarak 311 milyon ABD Doları olmuştur. Dış ticaret açığı 20 milyar ABD Doları'ndan fazla azalarak 55,1 milyar ABD Doları olmuş, ihracat ithalatın % 76,6'sını karşılayarak incelenen dönemdeki en büyük oranına ulaşmıştır. 1999-2018 yılları arasında Eximbank desteği ile ihracat ve ithalat değişim verileri Tablo 27 ve Tablo 28'de ayrı olarak verilmiştir.

Tablo 28

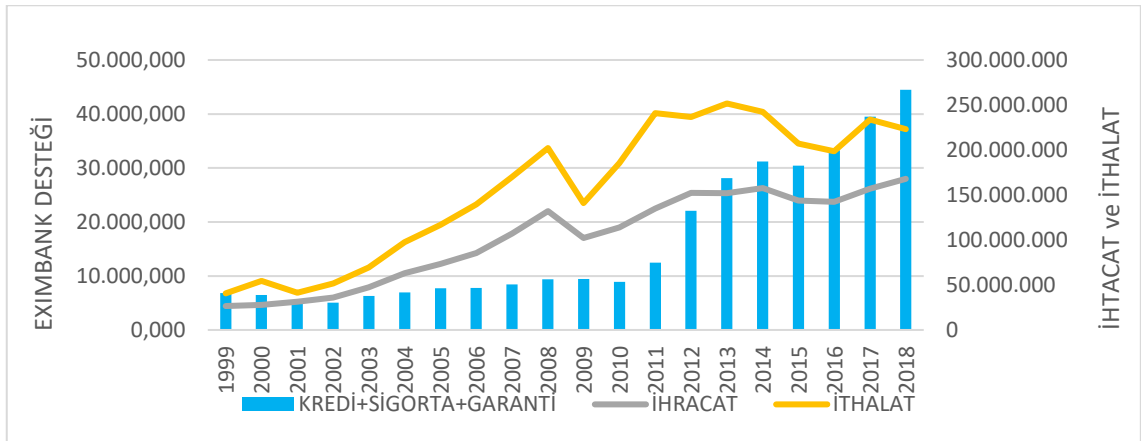
**1999-2018 Yılları Arasında Dış Ticaret ve Eximbank Desteği
(Değer: Milyar ABD Doları)**

Kaynak: Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019); TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

Tablo 29

**1999-2018 Yılları Arasında İthalat, İhracat ve Eximbank Desteği
(Değer: Milyar ABD Doları)**

Kaynak: Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019); TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

3.2. YÖNTEM: GRANGER NEDENSELLİK VE CHOW TESTİ

Bu bölümde çalışmanın istatistiksel olarak değerlendirmesinin yapılması için başvurulacak testler açıklanmıştır.

3.2.1. Granger Nedensellik

Değişkenler arasındaki gecikmeli ilişkinin varlığını ve nedenselliğin yönünü araştırmak ve analiz etmek için Granger Nedensellik testi kullanılır. Örneğin iki değişken için birbiri üzerindeki gecikmeli etkisinin var olup olmadığı ve bu etki var ise hangi değişkenden kaynaklanıp hangisine etki doğru etki sağladığını saptayabilmek için Granger Nedensellik Testi yapılır. Test sonucuna, kullanılan iki değişkenden birinin bir önceki ve şimdiki zamanda olan değerinin, diğer değişkenin değeri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilirse; bu iki değişken arasında Granger Nedensellik olduğu söylenebilir.²⁰⁹

3.2.2. Chow Testi

Yapısal değişikliğin olup olmadığının araştırılmasında kullanılan bir testtir. Yapısal değişiklik olduğu düşünülen dönemden bölünerek ayrı ayrı dönemler ve tüm gözlemler için modeller tahmin edilerek artıkların karelerinin toplamının karşılaştırılması esasına dayanır. Yapısal kırılmanın araştırılması için Chow testleri bize gerekli bilgileri sağlayabilmektedir.²¹⁰

²⁰⁹ Granger, Clive; Investigating Causal Relations By Econometric Models and Cross-spectral Methods, *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1969, s.424

²¹⁰ Kutlar, Aziz; Uygulamalı Ekonometri, Nobel Yayınları, Ankara, 2005, s.769

3.3. AMPİRİK BULGULAR

EViews programının kullanılarak kredi hacmi ve sigorta desteklerinin bir arada olduğu (CONCATENATED) değişken ile ithalat ve ihracat rakamlarının birlikte kullanıldığı (IMPORTEXPOR) değişkeni arasındaki istatistiksel ilişkinin varlığı ve yönü araştırılmıştır. Bu doğrultuda, Granger Nedensellik Testi ve Chow Testi ile sonuçlar incelenip iktisadi olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Aşağıda tabloda iki değişken için kullanılan seriler verilmiştir.

Tablo 30

**1999-2018 Yılları Arasında Kullanılan Veri Sepeti
(Değer: Milyar ABD Doları)**

YILLAR	CONCATENATED			IMPORTEXPOR	
	KREDİ	SİGORTA	ALICI KREDİLERİ	İHRACAT	İTHALAT
1999	3.368.019	3.237	0,197	26.587.225	40.671.272
2000	3.359.032	3.077	0,052	27.774.906	54.502.821
2001	2.570.583	2.929	0,022	31.334.216	41.399.083
2002	2.169.752	2.834	0,021	36.059.089	51.553.797
2003	3.157.677	3.122	0,034	47.252.836	69.339.692
2004	3.337.442	3.594	0,004	63.167.153	97.539.766
2005	3.529.000	4.181	0,008	73.476.408	116.774.151
2006	3.503.000	4.276	0,022	85.534.676	139.576.174
2007	3.712.000	4.707	0,017	107.271.750	170.062.715
2008	4.276.000	5.084	0,002	132.027.196	201.963.574
2009	4.718.000	4.674	0,027	102.142.613	140.928.421
2010	3.815.000	5.089	0,007	113.883.219	185.544.332
2011	6.490.000	5.934	0,037	134.906.869	240.841.676
2012	14.521.000	7.534	0,039	152.461.737	236.545.141
2013	18.760.000	9.344	0,003	151.802.637	251.661.250
2014	18.500.000	12.598	0,098	157.610.158	242.177.117
2015	17.908.000	12.345	0,137	143.838.871	207.234.359
2016	18.977.000	13.944	0,272	142.529.584	198.618.235
2017	21.522.000	17.626	0,183	156.992.940	233.799.651
2018	25.026.000	18.966	0,310	167.920.613	223.047.094

Kaynak: Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019); TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

Modelde kullanacağımız değişkenler için (Eximbank Desteği ile Dış Ticaret Hacmi) gerek ayrı ayrı, gerek birleştirilmiş seriler üzerinden yapılan değerlendirme sonucunda, R^2 değeri %58 ile en yüksek seviyeye ulaşan ve t ile F istatistikleri anlamlı olan aşağıdaki model üzerinden Granger nedensellik ve Chow testleri uygulanmaya karar verilmiştir.

Şekil 1

En Küçük Kareler Testi Sonuçları

Dependent Variable: IMPORTEXPORT

Method: Least Squares

Date: 02/28/19 Time: 20:03

Sample: 1999 2018

Included observations: 20

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
CONCATENATED	7.375709	1.477802	4.990999	0.0001
C	138670.0	30596.93	4.532154	0.0003
R-squared	0.580518	Mean dependent var		259917.8
Adjusted R-squared	0.557213	S.D. dependent var		125014.8
S.E. of regression	83187.59	Akaike info criterion		25.59022
Sum squared resid	1.25E+11	Schwarz criterion		25.68980
Log likelihood	-253.9022	Hannan-Quinn criter.		25.60966
F-statistic	24.91007	Durbin-Watson stat		0.259631
Prob(F-statistic)	0.000095			

t-istatistiklerinin Prob. değeri %5'in üzerinde olduğu için; her bir bağımsız değişken istatistiksel olarak anlamlıdır. Öte yandan F istatistiğine dair prob. değeri de 0.05'ten büyük olduğu için modelin genel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılabilir.

Aşağıda, her bir gecikme değeri için yapılan Granger nedensellik testlerinin sonuçları verilmiştir.

H_0 hipotezi tek yönlü olarak aşağıdaki şekilde kurulmuştur:

(1) H_0 = IMPORTEXPORT değişkeni tek yönlü olarak CONCATENATED değişkeninin Granger Nedeni değildir.

(2) H_0 = CONCATENATED değişkeni tek yönlü olarak IMPORTEXPORT değişkeninin Granger Nedeni değildir.

Bu hipotezler için hesaplanan F istatistiğinin Prob. değeri (H_0 'ı reddetme durumunda yapabilecek hata oranı), sosyal bilimler için kabul edilen hata oranı sınırı olan 0.05'ten küçük olmadığı sürece ; H_0 hipotezi reddedilemez.

Her iki hipotez için e-Views uygulamasından alınan Granger Nedensellik Testi sonuçları yorumları beraberinde aşağıdaki şekillerde verilmiştir.

Şekil 2

Granger Nedensellik Testi 1.Gecikme

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 02/28/19 Time: 18:55

Sample: 1999 2018

Lags: 1

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
CONCATENATED does not Granger Cause IMPORTEXPORT	19	0.26534	0.6135
IMPORTEXPORT does not Granger Cause CONCATENATED		3.60779	0.0757

1 gecikme için, Prob değerleri 0.05 kritik eşiğinden düşük olmadığı için her iki H_0 hipotezi de reddedilemez. Yani Eximbank Kredileri, Dış Ticaret Hacminin Granger nedeni değildir ve Dış Ticaret Hacmi, Eximbank Kredilerinin Granger nedeni değildir.

Şekil 3

Granger Nedensellik Testi 2.Gecikme

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 02/28/19 Time: 18:58

Sample: 1999 2018

Lags: 2

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
CONCATENATED does not Granger Cause IMPORTEXPORT	18	0.13856	0.8719
IMPORTEXPORT does not Granger Cause CONCATENATED		1.25893	0.3164

2 gecikme için, Prob değerleri 0.05 kritik eşiğinden düşük olmadığı için her iki H_0 hipotezi de reddedilemez. Yani Eximbank Kredileri, Dış Ticaret Hacminin Granger nedeni değildir ve Dış Ticaret Hacmi, Eximbank Kredilerinin Granger nedeni değildir.

Şekil 4

Granger Nedensellik Testi 3.Gecikme

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 02/28/19 Time: 19:01

Sample: 1999 2018

Lags: 3

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
CONCATENATED does not Granger Cause IMPORTEXPORT	17	1.45853	0.2841
IMPORTEXPORT does not Granger Cause CONCATENATED		1.37956	0.3050

3 gecikme için, Prob değerleri 0.05 kritik eşiğinden düşük olmadığı için her iki H_0 hipotezi de reddedilemez. Yani Eximbank Kredileri, Dış Ticaret Hacminin Granger nedeni değildir ve Dış Ticaret Hacmi, Eximbank Kredilerinin Granger nedeni değildir

Şekil 5

Granger Nedensellik Testi 4.Gecikme

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 02/28/19 Time: 19:03

Sample: 1999 2018

Lags: 4

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
CONCATENATED does not Granger Cause IMPORTEXPORT	16	0.79470	0.5645
IMPORTEXPORT does not Granger Cause CONCATENATED		2.05095	0.1913

4 gecikme için, Prob değerleri 0.05 kritik eşiğinden düşük olmadığı için her iki H_0 hipotezi de reddedilemez. Yani Eximbank Kredileri, Dış Ticaret Hacminin Granger nedeni değildir ve Dış Ticaret Hacmi, Eximbank Kredilerinin Granger nedeni değildir.

Şekil 6

Granger Nedensellik Testi 5.Gecikme

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 02/28/19 Time: 18:58

Sample: 1999 2018

Lags: 5

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
CONCATENATED does not Granger Cause IMPORTEXPORT	15	0.51353	0.7589
IMPORTEXPORT does not Granger Cause CONCATENATED		1.94634	0.2693

5 gecikme için, Prob değerleri 0.05 kritik eşiğinden düşük olmadığı için her iki H_0 hipotezi de reddedilemez. Yani Eximbank Kredileri, Dış Ticaret Hacminin Granger nedeni değildir ve Dış Ticaret Hacmi, Eximbank Kredilerinin Granger nedeni değildir.

Şekil 7

Granger Nedensellik Testi 6.Gecikme

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 02/28/19 Time: 18:58

Sample: 1999 2018

Lags: 6

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
CONCATENATED does not Granger Cause IMPORTEXPORT	14	0.85006	0.6803
IMPORTEXPORT does not Granger Cause CONCATENATED		1136.50	0.0227

6. gecikme için;

(1) H_0 Prob değerleri 0.05 kritik eşiğinden düşük olmadığı için (1) H_0 reddedilemez. Yani Eximbank Kredileri, Dış Ticaret Hacminin Granger nedeni değildir.

(2) H_0 yokluk hipotezinin F-istatistik Prob değeri olan $0.0227 < 0.05$ olması nedeniyle; (2) H_0 hipotez reddedilebilir. IMPORTEXPORT değişkeni, CONCATENATED değişkeninin Granger nedeni çıkmıştır. Yani, Dış Ticaret Hacmi, Eximbank Kredilerinin Granger nedeni olarak gözükmektedir.

Bu sebeple, ilk ilişkinin varlığını oluşturduğu 2005 döneminde herhangi bir yapısal kırılma olup olmadığı Chow Yapısal Kırılma Testi ile incelenmiştir.

2005 yılı için Chow Testi hipotezleri aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur;

(1999-2005) $IMPORTEXPORT = \alpha_1 + \beta_1 CONCATENATED$, SSR_1 $n_1 = 7$

(2006-2018) $IMPORTEXPORT = \alpha_2 + \beta_2 CONCATENATED$, SSR_2 $n_2 = 13$

H_0 : $\alpha_1 = \alpha_2$, $\beta_1 = \beta_2$ (Yapısal Kırılmanın Varlığından Söz Edilemez)

H_A : En az bir parametre farklı (Yapısal Kırılmanın Varlığından Söz Edilebilir)

Aşağıdaki şekilde 2005 yılı için yapılan Chow Yapısal Kırılma Testi'nin sonuçları verilmiştir.

Şekil 8

Chow Yapısal Kırılma Testi Sonuç, 2005

Chow Breakpoint Test: 2005

Null Hypothesis: No breaks at specified breakpoints

Varying regressors: All equation variables

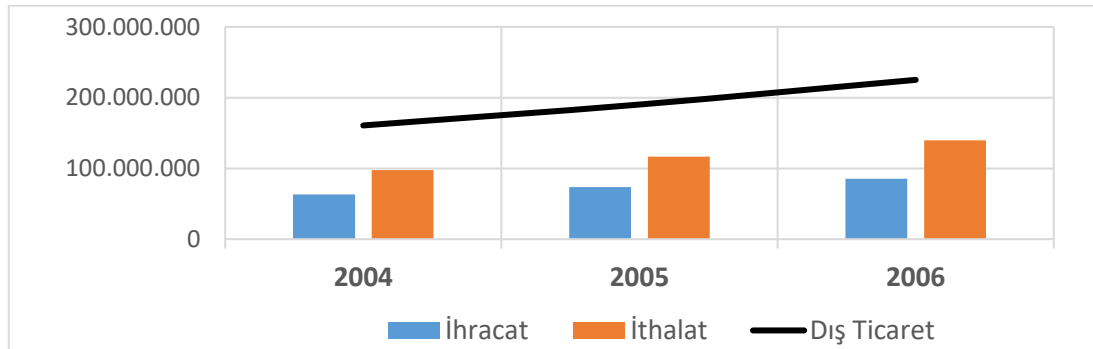
Equation Sample: 1999 2018

F-statistic	20.78114	Prob. F(2,16)	0.0000
Log likelihood ratio	25.60558	Prob. Chi-Square(2)	0.0000
Wald Statistic	41.56229	Prob. Chi-Square(2)	0.0000

F istatistiğine dair Prob. değeri 0.05 olan kritik eşikten küçük olduğu için yokluk hipotezi ret edilir. Böylece yapısal kırılmanın varlığından söz edilebilir. Yapısal kırılmanın varlığı Chow Testi ile ortaya konulmuş ve iktisadi olarak açıklanabilmesi için 2004-2006 yılları arasındaki dış ticaret rakamlarının incelenmesine karar verilmiştir. Aşağıdaki tabloda 2004, 2005 ve 2006 yılları için ithalat, ihracat ve dış ticaret rakamları ile oluşturulan grafik verilmiştir.

Tablo 31

2004-2006 Yılları Arasında Dış Ticaret Rakamları (Değer: Milyar ABD Doları)

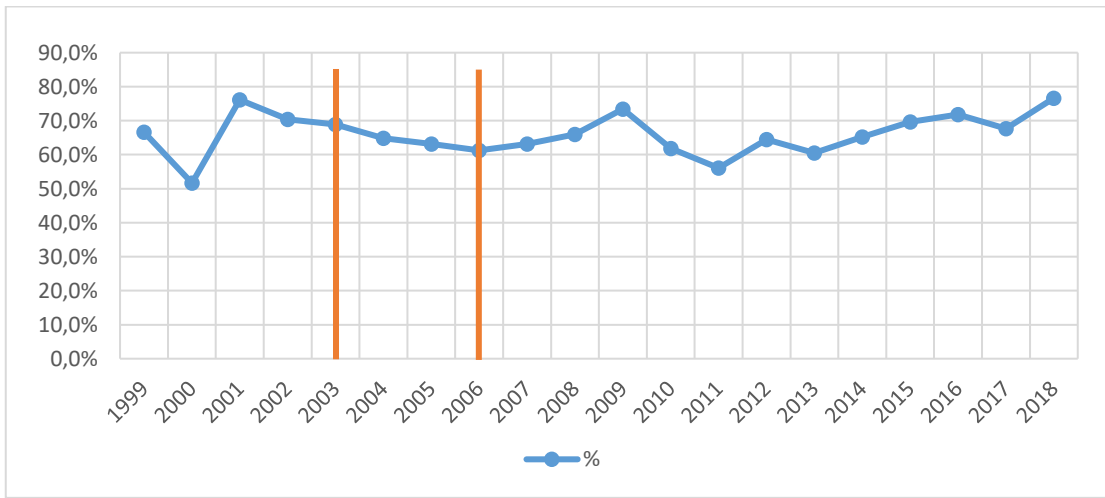

Kaynak: Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019); TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

Bu yıllar arasında dış ticaret hacminin doğrusal olarak arttığı, ihracatın ithalatı karşılama oranları incelendiğinde, 2004 senesi için %64,86; 2005 senesi için %63,14; 2006 senesi için %61,29 olduğuna ulaşılmıştır.²¹¹ Ancak karşılama oranları veri sepetinin tüm aralığında incelendiğinde bu yıllar arasında bir ivme kaybı olduğu anlaşılmıştır. Aşağıdaki tabloda 1999-2018 yılları arasında ihracatın ithalatı karşılama oranları 2004-2006 ayrılarak verilmiştir.

Tablo 32

1999-2018 Yılları Arasında İhracatın İthalatı Karşılama Oranları %

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

2004-2006 yılları arasında ihracatın ithalatı karşılama oranında aşağı yönlü eğilim Tablo 29'da turuncu çizgiler ile belirtilmiştir. Sadece konu yıllar için rakamlara bakıldığında anormal bir eğilim düşünülmez iken, veri sepetinin bütün zaman dilimi içerisinde değerlendirildiğinde aşağı yönlü eğilimin değerlendirilmesi gerektiğine karar verilmiştir.

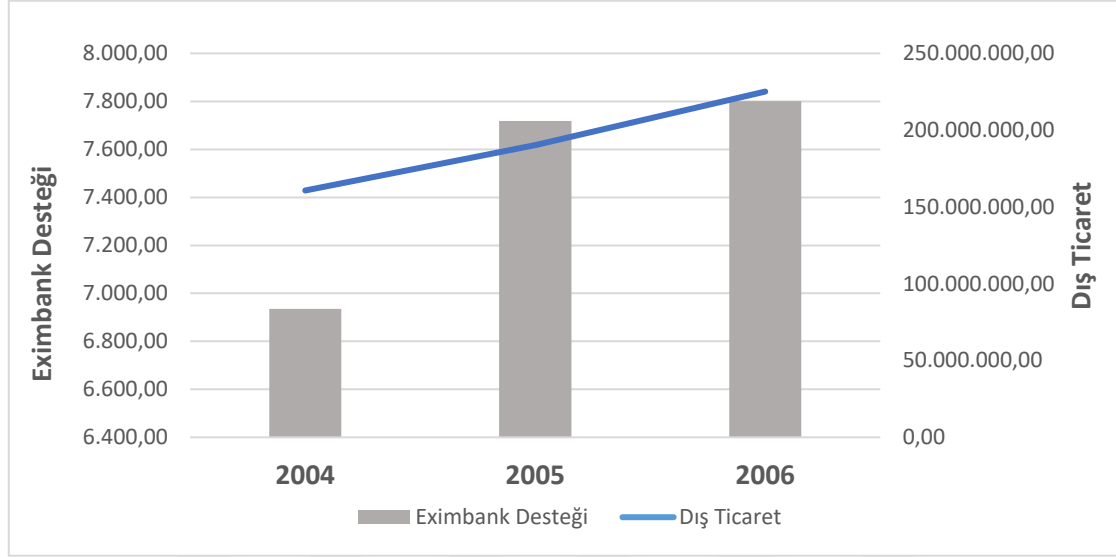
Bu sebeple 2004-2006 yılları arasında Eximbank tarafından verilen toplam destek dış ticaret hacmi ile beraber karşılaştırılmıştır.

²¹¹ T.C. Başbakanlık, Strateji ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, Temel Ekonomik Göstergeler, <http://www.sbb.gov.tr/temel-ekonomik-gostergeler/#1539970123300-b0aebfc4-3e3b> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

Aynı yıllar arasında toplam Eximbank desteği ve dış ticaret hacmi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 33

**2004-2006 Yılları Arasında Eximbank Desteği ve Dış Ticaret Rakamları
(Değer: Milyar ABD Doları)**

Kaynak: Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019); TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

Eximbank desteğinin %11 arttığı 2005 senesinde, dış ticaret hacmi 30 milyar ABD Doları artmış ancak ihracatın ithalatı karşılama oranı %64,86'dan %63,14'e gerilemiştir. 2005 senesindeki bu ters yönlü gelişimin sebeplerinden biri olarak ulusal para birimi olan Türk Lirası'ndan altı sıfır atılarak Yeni Türk Lirası'na geçiş uygulamasının başlaması düşünülebilir. Bu dönemde tüketicilerin harcama ve ekonomi alışkanlıkları değişmiş, satın alma gücü yükselmiş olmasına karşın ekonominin geleceğe yönelik belirsizliği en mikro olarak hane halkında dahi tüketimin çekinceli ve kontrollü yapılmasına sebep olmuştur. Yıllık ortalama büyüme verileri incelenmiş ve 2004'ten 2005'e geçerken %22 olan büyüme oranı %14'e düşmüştür.²¹²

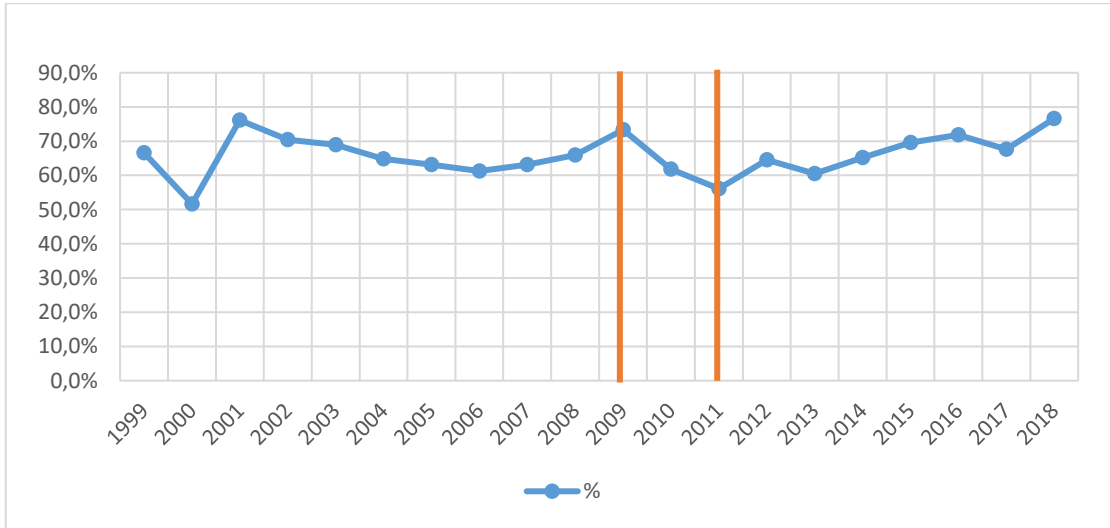
²¹² T.C. Başbakanlık, Strateji ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, Temel Ekonomik Göstergeler, <http://www.sbb.gov.tr/temel-ekonomik-gostergeler/#1539970123300-b0aebfc4-3e3b> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

İktisadi olarak büyümenin azaldığı bu dönemde dış ticaret hacmindeki değişimler, kredi ve sigorta stokundaki değişmelerin istatistik nedeni olarak gözükmemektedir. Bir diğer deyişle, dış ticaret hacminde yaşanan ivme kaybı, ithalatçı-ihracatçı firmaları, kredi finansmanına yöneltmiş olduğu sonucuna varılabilir. Ancak daha önce değinildiği gibi 2004-2006 yılları arasında görülen ihracatın ithalatın karşılama oranındaki aşağı yönlü hareket veri sepetinin tamamında gözlemlenebilen bir değişim değildir. Buradan yola çıkarak aşağı yönlü hareketin sonlanıp yukarı yönlü hareketin başladığı zaman için 2005 yılında yapılmış Türk Lirası'ndan sıfırların atılması kararı ve uygulamasına karşın ekonomin verdiği tepkinin sonlandığı ve Eximbank kredileri ile dış ticaret hadleri arasındaki gözlemlenen ilişkininin varlığı iktisadi olarak anlamlı olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Granger Testi ile Eximbank Kredileri ile Dış Ticaret arasındaki ilişkinin tespit edildiği 2005 yılı için makro ve mikro ekonomik veriler incelenirken, ithalatın ihracatı karşılama oranları için 2009 ile 2011 yılları arasında da ciddi bir ivme kaybı olduğu görülmüştür. Aşağıdaki tabloda 1999-2018 yılları arasında ihracatın ithalatı karşılama oranları 2009-2011 ayrılarak verilmiştir.

Tablo 34

1999-2018 Yılları Arasında İhracatın İthalatı Karşılama Oranları %

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri,

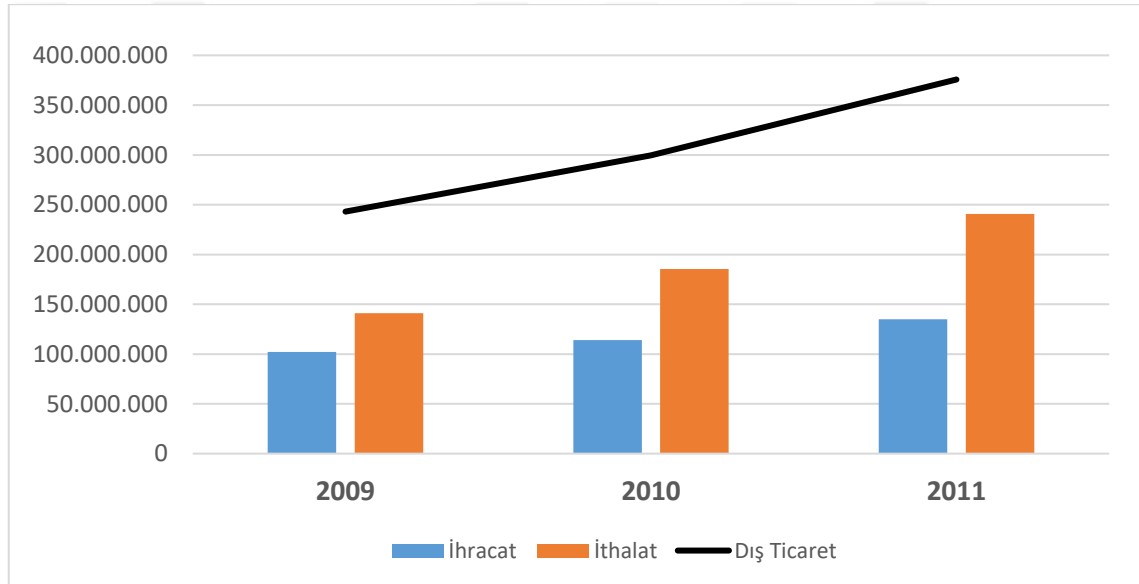
<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

Bu yıllar arasında ihracatın ithalatı karşılama oranları incelendiğinde, 2009 senesi için %73,37; 2010 senesi için %61,86; 2011 senesi için %56,13 olduğuna ulaşılmıştır.²¹³

2009-2011 yılları arasındaki ihracatın ithalatı karşılama oranındaki ivme kaybı sebebiyle; bu yıllar arasındaki dış ticaret verileri ve Eximbank kredileri ayrı olarak incelenmeye karar verilmiştir. Aşağıdaki tabloda 2009, 2010 ve 2011 yılları için ithalat, ihracat ve dış ticaret rakamları ile oluşturulan grafik verilmiştir.

Tablo 35

**2009-2011 Yılları Arasında Dış Ticaret Rakamları
(Değer: Milyar ABD Doları)**

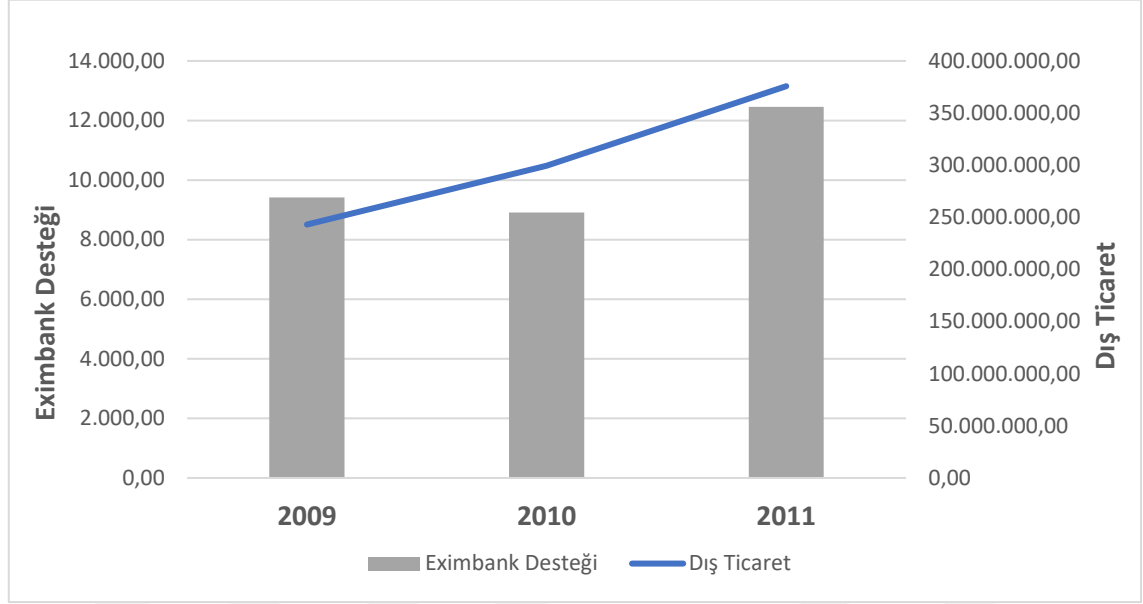
Kaynak: Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019); TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

²¹³ T.C. Başbakanlık, Strateji ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, Temel Ekonomik Göstergeler, <http://www.sbb.gov.tr/temel-ekonomik-gostergeler/#1539970123300-b0aebfc4-3e3b> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

Aynı yıllar arasında toplam Eximbank desteği ve dış ticaret hacmi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 36

**2009-2011 Yılları Arasında Eximbank Desteği ve Dış Ticaret Rakamları
(Değer: Milyar ABD Doları)**

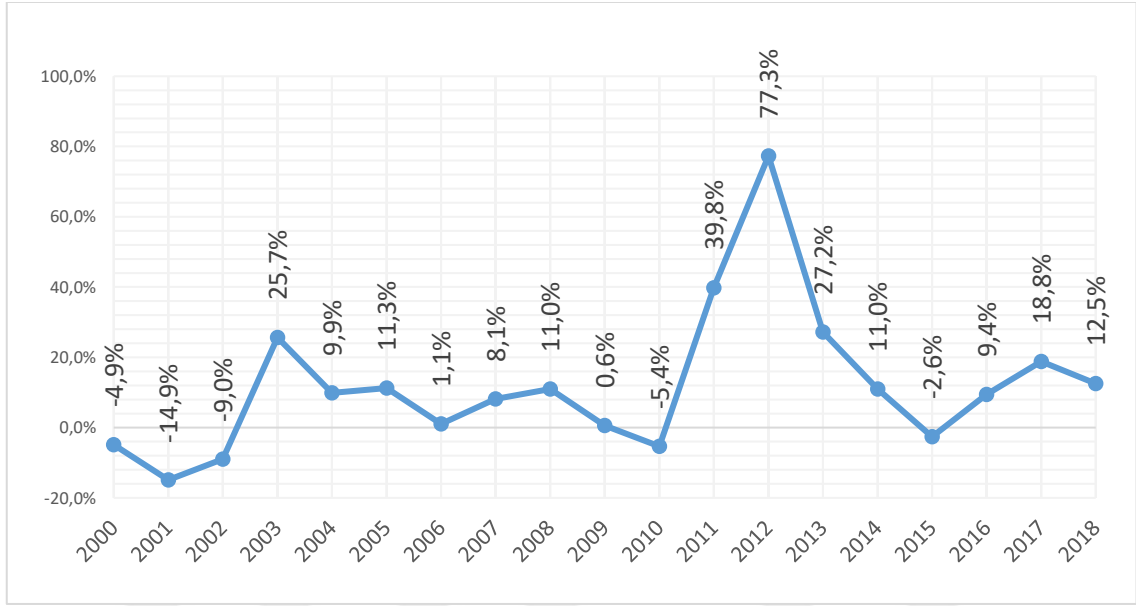
Kaynak: Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019); TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

2005 yılı için yapısal kırım incelenirken, 2009 ve 2011 yılı arasında ihracatın ithalatı karşılama oranında azalış fark edildiğinden dış ticaret verileri ve Eximbank kredileri ayrı olarak incelenmiş; 2010 yılındaki dış ticarete ufak kırımın ardından artış ivmesi büyümüş, dış ticaretteki artıştan daha büyük bir oranda Eximbank kredilerinde artış olduğu fark edilmiştir. Bu artış oranlarındaki farkın nedeni iktisadi olarak anlamlandırmaya çalışmak için 1999-2018 yılları arasında Eximbank tarafından kullanılan tüm ürünlerin yıllara göre miktarları incelenmiştir.

Aşağıdaki tabloda 1999-2018 yılları arasında Eximbank tarafından kullanılan tüm ürünlerin yıllara göre artış azalış oranları ile oluşturulmuş grafik verilmiştir.

Tablo 37

1999-2018 Yılları Arasında Eximbank Kredilerinin Kullanırım Oranları %

Kaynak: Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

2010 yılı sonrasında Eximbank kredilerindeki artış incelenen dönem için en büyük ve uzun ivmeye sahip olduğu gibi Eximbank tarafından en çok destek verilen zamanlarda bu dönemde olmuştur. Beklenenin aksine olan bu hareketler arasında istatistiki olarak anlam olup olmadığının anlaşılması için Chow Testi ile 2010 yılında yapısal kırılma olup olmadığı test edilmiştir.

Bu noktada yapısal kırılmanın varlığı Chow Testi ile 2010 yılında yeniden ortaya konulmaktadır:

$$(1999-2010) \text{ IMPORTEXPORT} = \alpha_1 + \beta_1 \text{CONCATENATED}, \text{ SSR}_1 \text{ } n_1 = 12$$

$$(2010-2018) \text{ IMPORTEXPORT} = \alpha_2 + \beta_2 \text{CONCATENATED}, \text{ SSR}_2 \text{ } n_2 = 8$$

$$H_0: \alpha_1 = \alpha_2, \beta_1 = \beta_2$$

H_1 : En az bir parametre farklı

Şekil 9

Chow Yapısal Kırılma Testi Sonuç, 2010

Chow Breakpoint Test: 2010

Null Hypothesis: No breaks at specified breakpoints

Varying regressors: All equation variables

Equation Sample: 1999 2018

F-statistic	37.43469	Prob. F(2,16)	0.0000
Log likelihood ratio	34.73669	Prob. Chi-Square(2)	0.0000
Wald Statistic	74.86938	Prob. Chi-Square(2)	0.0000

F istatistiğine dair Prob. değeri 0.05 olan kritik eşikten küçük olduğu için yokluk hipotezi ret edilir. Böylece yapısal kırılmanın varlığından söz edilebilir.

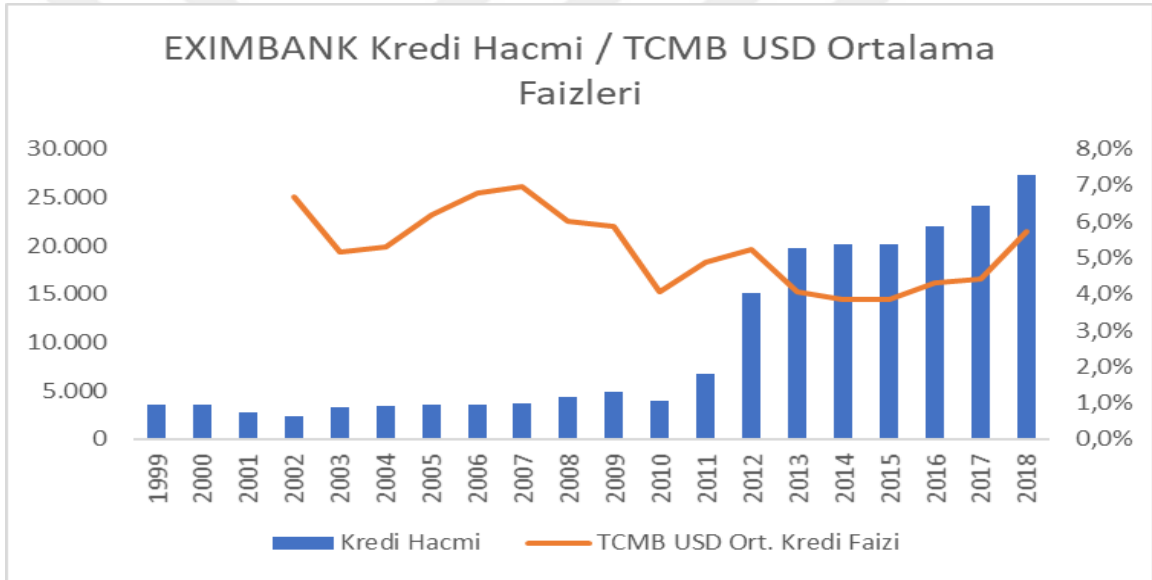
Dış ticarete yapısal kırılmanın varlığının ortaya koyulduğu 2010 senesi için Mortgage krizi iktisadi olarak bu yapısal kırılmanın bir nedeni olabilir, Türkiye'nin dış ticaret yaptığı ülkeler listesi incelenmiş ve Amerika'nın konumu aranmıştır. En çok ihracat ve ithalat yapılan ülke veri tabanından, 2009 yılında Amerika'ya yapılan ihracatın bir önceki yıla göre %24,6, ithalatın ise %28,4 azaldığı verisi alınmıştır.

2010 ve sonrası için Eximbank kredileri incelendiğinde özellikle krediler tarafında 2010 yılı sonrasında oldukça belirgin bir yükseliş gözlenmektedir. Dış ticaret ivme kaybederken Eximbank kredilerinin artışa geçtiği bu dönem için merkez bankası faizlerinin artmış olabileceğinden ötürü ihracatçıların Eximbank'a yönelmiş olabileceği araştırılmıştır.

Aşağıdaki grafikte 1999 – 2018 yılları arası Merkez Bankası'nın Yıllık Ortalama USD Ticari Kredi Faiz Oranı ve Eximbank Kredileri grafiği verilmiştir;

Tablo 38

**1999-2018 Yılları Arasında Eximbank Kredi Hacmi
(Değer: Milyar ABD Doları) ve TCMB USD Ortalama Kredi Faizleri %**

Kaynak: Türk Eximbank, Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019); TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2019)

Mortgage krizinin küresel ekonomik bir problem olarak hissedilmeye başladığı 2010 yılında merkez bankası faiz oranlarında da bir azalma yapılmış, ulusal ekonomi korunmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda 2009 krizi için ilk şok atlatıldıktan sonra Eximbank kredi oranlarındaki 2010 sonrası artışın küresel kriz ekonomiyi toparlama yani dış ticaretin ivme kaybetmesinden olabileceği yorum yapılabilir. Buna ek olarak dış ticaret

hacmindeki 100 milyar ABD Doları'na yakın küçülmenin, 60 milyar ABD Doları ithalattaki bu azalmadan kaynaklanmaktadır.

Araştırmaya konu olan veri sepeti ve tercih edilen model üzerinden 2009 sonrası Granger nedensellik testi yapılarak Eximbank Kredileri ve dış ticaret arasındaki ilişkinin varlığı ve yönü araştırılmış ancak test sonuçları anlamlı sonuç vermemiştir. Aşağıda, 2011 sonrası her bir gecikme değeri için yapılan Granger nedensellik testlerinin sonuçları verilmiştir.

Şekil 11

Granger Nedensellik Testi 14.Gecikme

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 02/28/19 Time: 18:58

Sample: 1999-2018

Lags: 14

Null Hypothesis:	F-Statistic	Prob.
IMPORTEKSPORT does not Granger Cause KONKATENATED	267.918	0.1061
KONKATENATED does not Granger Cause IMPORTEKSPORT	0.24121	0.7891

14. gecikme için, Prob değerleri 0.05 kritik eşikinden düşük olmadığı için her iki H_0 hipotezi de reddedilemez. Yani Eximbank Kredileri, Dış Ticaret Hacminin Granger nedeni değildir ve Dış Ticaret Hacmi, Eximbank Kredilerinin Granger nedeni değildir.

Şekil 12

Granger Nedensellik Testi 15.Gecikme

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 02/28/19 Time: 18:58

Sample: 1999-2018

Lags: 15

Null Hypothesis:	F-Statistic	Prob.
IMPORTEEXPORT does not Granger Cause CONCATENATED	356.007	0.0552
CONCATENATED does not Granger Cause IMPORTEEXPORT	150.067	0.2736

15. gecikme için, Prob değerleri 0.05 kritik eşiğinden düşük olmadığı için her iki H_0 hipotezi de reddedilemez. Yani Eximbank Kredileri, Dış Ticaret Hacminin Granger nedeni değildir ve Dış Ticaret Hacmi, Eximbank Kredilerinin Granger nedeni değildir.

Şekil 13

Granger Nedensellik Testi 16.Gecikme

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 02/28/19 Time: 18:58

Sample: 1999-2018

Lags: 16

Null Hypothesis:	F-Statistic	Prob.
IMPORTEEXPORT does not Granger Cause CONCATENATED	129.465	0.0024
CONCATENATED does not Granger Cause IMPORTEEXPORT	0.86614	0.5285

16. gecikme için, Prob değerleri 0.05 kritik eşiğinden düşük olmadığı için her iki H_0 hipotezi de reddedilemez. Yani Eximbank Kredileri, Dış Ticaret Hacminin Granger nedeni değildir ve Dış Ticaret Hacmi, Eximbank Kredilerinin Granger nedeni değildir.

Şekil 14

Granger Nedensellik Testi 17.Gecikme

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 02/28/19 Time: 18:58

Sample: 1999-2018

Lags: 17

Null Hypothesis:	F-Statistic	Prob.
IMPORTEKSPORT does not Granger Cause CONCATENATED	903.113	0.0266
CONCATENATED does not Granger Cause IMPORTEKSPORT	0.60159	0.7071

17. gecikme için, Prob değerleri 0.05 kritik eşiğinden düşük olmadığı için her iki H_0 hipotezi de reddedilemez. Yani Eximbank Kredileri, Dış Ticaret Hacminin Granger nedeni değildir ve Dış Ticaret Hacmi, Eximbank Kredilerinin Granger nedeni değildir.

Şekil 15

Granger Nedensellik Testi 18.Gecikme

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 02/28/19 Time: 18:58

Sample: 1999-2018

Lags: 18

Null Hypothesis:	F-Statistic	Prob.
IMPORTEKSPORT does not Granger Cause CONCATENATED	11334.1	0.0072
CONCATENATED does not Granger Cause IMPORTEKSPORT	125.598	0.5934

18. gecikme için, Prob değerleri 0.05 kritik eşiğinden düşük olmadığı için her iki H_0 hipotezi de reddedilemez. Yani Eximbank Kredileri, Dış Ticaret Hacminin Granger nedeni değildir ve Dış Ticaret Hacmi, Eximbank Kredilerinin Granger nedeni değildir.

Şekil 16

Granger Nedensellik Testi 19.Gecikme

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 02/28/19 Time: 18:58

Sample: 1999-2018

Lags: 19

Null Hypothesis:	F-Statistic	Prob.
IMPORTEKSPORT does not Granger Cause KONKATENATED	NA	NA
KONKATENATED does not Granger Cause IMPORTEKSPORT	NA	NA

19. gecikme için, Prob değerleri 0.05 kritik eşiğinden düşük olmadığı için her iki H_0 hipotezi de reddedilemez. Yani Eximbank Kredileri, Dış Ticaret Hacminin Granger nedeni değildir ve Dış Ticaret Hacmi, Eximbank Kredilerinin Granger nedeni değildir.

Şekil 17

Granger Nedensellik Testi 20.Gecikme

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 02/28/19 Time: 18:58

Sample: 1999-2018

Lags: 20

Null Hypothesis:	F-Statistic	Prob.
IMPORTEKSPORT does not Granger Cause KONKATENATED	NA	NA
KONKATENATED does not Granger Cause IMPORTEKSPORT	NA	NA

20. gecikme için, Prob değerleri 0.05 kritik eşiğinden düşük olmadığı için her iki H_0 hipotezi de reddedilemez. Yani Eximbank Kredileri, Dış Ticaret Hacminin Granger nedeni değildir ve Dış Ticaret Hacmi, Eximbank Kredilerinin Granger nedeni değildir.

SONUÇ

Küresel olarak dış ticaretin desteklenmesi politika araçları ve finanse edilmesinde kredi kuruluşlarının önemi yadsınamaz. Bu kredi kuruluşlarının özellikle de dış ticaretin finansmanı amacı ile kurulmuş Eximbank'ların değişik vade seçenekleri ve düşük faiz imkânları ile sunmuş oldukları çeşitlendirilmiş ürünlerinin etkisi çok fazladır. İhracat kredilerinin avantajlı sunduğu maliyetler sebebiyle tercih edilmekteyken, ihracat kredi sigortaları da ihracatı ve ihracatçıyı kontrol edilebilir ve edilemez politik ve ticari risklere karşı güvence altına alması ve poliçeler aracılığıyla finansman olarak kullanılabilmesinden dolayı tercih edilmektedir.

Türk Eximbank 2000 yılında vermiş olduğu destek ile ihracatın %23'ünü toplam dış ticaretin ise yaklaşık %8'ine finansman desteği sağlamıştır. 2005 yılında bu oranlar sırasıyla %11 ve %4,06 olarak gerçekleşmişken, 2010 yılında %8 ve %2,98' düşmüştür. 2015 yılında Eximbank'ın dış ve sadece ihracata vermiş olduğu desteğin oranları ise %8,66 ve %21 olarak gerçekleşerek neredeyse 5 sene içerisinde dört katına çıkmıştır. 2010 yılı gerçekleşen dış ticaret yaklaşık 300 milyar ABD doları iken 2015 yılında 351 milyar ABD Doları olmuştur. Bu 5 sene içerisinde Eximbank kredileri 4 katına çıkarken dış ticaret %14 büyümüştür. 2000-2018 yılları arasında Türk Eximbank tarafından kullanılan ürünler ile dış ticaret hacmi karşılaştırıldığında, Eximbank tarafından verilen destek tutarlarının Türkiye'nin toplam 2.028 milyar ABD Doları ihracatındaki, kredi payı yaklaşık 195 milyar ABD Doları, sigorta payı 129 milyar ABD Doları, alıcı kredisi payı 1,5 milyar ABD Doları'dır. Bu yıllar arasında Eximbank ürünlerinin ihracatın ortalama %16'sına, toplam dış ticaretin ise %0,6'sına finansman desteği sağladığı ortaya konulmuştur. Bu oranlar ile Eximbank ürünlerinin Türkiye ihracatındaki önemli bir yere sahip olduğu sonucuna varılabilir.

1999-2018 yılları arası Eximbank kredi miktarları ve dış ticaret hadleri arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü istatistiki olarak ortaya koyabilmek için kullanılan Granger Nedenselli methodu bu yıllar arasındaki veri sepeti ile anlamlı bir sonuç vermemiştir.

Bunun yanında yapılan iktisadi analiz sonucunda ulaşılan veriler ile Eximbank kredilerinin üzerinde dış ticaret hacmi ve ekonomik büyümenin etkisi olduğu da ortaya koyulmuştur. 2005 ve 2010 yıllarında Türkiye dış ticaretinde ulusal ve uluslararası etkenler ile meydana gelen değişimlerin Eximbank kredilerinde de etkileri ortaya konulmuştur. Granger nedensellik ile anlamlı bir sonuca ulaşılamamış olsa da verileri incelediğimizde Eximbank ve ürünlerinin dış ticaret üzerinde olumlu etkisi olduğu görülmektedir.

Bu anlamda dış ticaret politikaları kapsamında ihracat ve ihracat pazarları, Türk Eximbank programları ile destek verilmesi olumlu etkilenmekte ve ihracata dayalı büyüme stratejisi takip edildiği mddetėe Eximbank dış ticaret desteklerine devam etmelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar;

- Alkin, Erdoğan. *Uluslararası Ekonomik İlişkiler*. İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, 1978.
- Argın, Nilüfer ve Bakkalcı A.Can. *Türkiye'nin Dış Ticaret Tarihi*. Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2011.
- Başkaya, Fikret. *Devletçilikten 24 Ocak Kararlarına*. Ankara, Maki Basım Yayın, 2004.
- Bayar, Celal. *Ekonomide Kemalist Rejim*. Türk Ofis Ekonomik Enformasyon Bülteni, Yıl 2, No. 27, 1937.
- Boratav, Korkut. *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005*. Ankara, İmge Kitapevi, 2006.
- Boratav, Korkut. *Türkiye'de Devletçilik*. İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1974.
- Bulut, Cihan. *Ekonomik Yapı ve Politika Analizi*. İstanbul, Der Yayınları, 2006.
- Cevat, Önder. *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planının Genel Yapısı*. İstanbul, Ak Yayınları, 1967.
- Duramaz, Selim. *Gemi İnşa Sanayi'nin Gelişiminde Eximbank Kredileri: Çin ve Türkiye'ye Yönelik Bir Karşılaştırma*. Maliye ve Finans Yazıları, Sayı: 109, 2018.
- Eker, Aytaç. *Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Teşvik Sistemleri ve Teşvik Politikaları*. Ankara, Türk-Alman İşadamları Dernekleri Almanya Federasyonu (TİDAF), 1995.
- Ersan, Alper. *İhracatta Devlet Yardımları*. İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, 2012.
- Granger, Clive. *Investigating Causal Relations By Econometric Models and Cross-spectral Methods*. *Econometrica*. Journal of the Econometric Society, 1969.
- Karluk, Rıdvan. *İhracatta Vergi İadesi*. İstanbul Ticaret Odası Yayını, No: 1984-4, İstanbul, 1984.
- Karluk, Rıdvan. *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul, Beta Yayınevi, 1999.
- Karluk, Rıdvan. *Uluslararası Ekonomi*. İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 2009.
- Kaymakçı, Oğuz, Nuri Avcı ve Recep Şen. *Uluslararası Ticarete Giriş*. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2007.
- Kazgan, Gülten. *Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Kemer, O. Barbaros. *Bir Dış Ticaret Politika Aracı Olarak İhracat Teşvikleri Teori- Uygulama*. İstanbul, Alfa Yayınları, 2003.
- Kepenek, Yakup ve Yentürk, Nurha. *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul, Remzi Kitapevi, 2005.
- Kepenek, Yakup. *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000.
- Kutlar, Aziz. *Uygulamalı Ekonometri*. Ankara, Nobel Yayınları, 2005.
- McGrail, Sean. *Boats of the World: From the Stone Age to Medieval Times*. Oxford Üniversitesi Yayınları, 2001.
- Oktay, Nüvit. *Dış Ticarete Giriş*. Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir, 2005.
- Pirtini, Serdar ve Melemen Mehmet. *İhracat Uygulamaları, Pazarlama Yönlü Bir Yaklaşım*. İstanbul, 2004.
- Serin, Necdet. *"Dış Ticaret ve Dış Ticaret Politikası", Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz*. Ankara, İmaj Yayınevi, 2001.
- Seyidoğlu, Halil. *Türkiye Ekonomisi ve İstikrar Politikaları: 1980-1985, Türkiye'de İhracatı Teşvik Önlemleri ve Ekonomik Etkileri*. İstanbul, Türkiye Ekonomisi Araştırma Merkezi Yayınları, 1986.
- Seyidoğlu, Halil. *Uluslararası İktisat*. İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 2013.

- Shafaeddin, Mehdi. *Dış Ticaret ve Sanayi Politikalarında Alternatif Bir Yaklaşım Doğru. Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma-Seçme Yazılar*. İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.
- Şahin, Hüseyin. *Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişimi-Bu Güncü Durumu*. Bursa, Ezgi Kitapevi, 2009.
- Şenses, Fikret ve Taymaz, Erol. *Unutulan Bir Toplumsal Amaç: Sanayileşme Ne Oluyor? Ne Olmalı?''*. ERC Working Papers in Economics, 2003.
- Şenses, Fikret. *''Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi?''*. Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma-Seçme Yazılar. İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.
- Şiriner, İsmail ve Doğru, Yılmaz. *Türkiye'de Büyümenin Ekonomi Politikası 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme*. Ankara, Dipnot Yayınları, 2008.
- Tezel, S. Yahya. *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*. İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994.
- Tomanbay, Mehmet. *Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın Finansmanı*. Ankara, Hatiboğlu Basım Yayın Dağıtım, 2003.
- Uludağ, İlhan ve Arıcan, Erişah. *Türkiye Ekonomisi Teori, Politika, Uygulama*. İstanbul, Der Yayınları, 2003.
- Yeldan, Erinc. *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, Bölüşüm, Birikim ve Büyüme*. İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.
- Yılmaz, Mutlu ve Özken, Ahmet. *Dış Ticarete Giriş*. Ankara, Gazi Kitabevi, 2011.

Dergi;

- Altuğ, Sumru. *Türkiye'de Büyüme, Yapısal Dönüşüm ve Dış Ekonomik Gelişmeler*. Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları Dergisi, Sayı:1, 2006.
- Balkanlı, A. Osman. *Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine*. Uludağ Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt XXI, Sayı 1, 2002.
- Kanca, O. Ceyhan. *1950-1960 Arası Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar*. Hatay, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Dergisi, Cilt:9, Sayı:19, 2012.
- Kutlu, Önder, İsmail Sevinç ve Selçuk Kahraman. *Türkiye'de Kalkınma Planları Çerçevesinde Avrupa Birliği Katılım Sürecinin Değerlendirilmesi*. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 34, 2018.
- Özdemir, Ünal, Gizem Yiğit K. ve Muhammed Oral. *Cumhuriyetten Günümüze Ekonomi Politikaları Bağlamında Türk Dış Ticaretinin Gelişimi*. Doğu Coğrafya Dergisi-35, 2016.
- Savru, K. Burcu, H. Alp Özel ve Cüneyt Kılıç. *Osmanlı'nın Son Döneminden Günümüze Türkiye'de Dış Ticaretin Gelişimi*. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 2013.
- Tonus, Özgür. *Gümrük Birliği Sonrasında Türkiye'de Dış Açıklık ve Sanayileşme*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 17, 2007.
- Varol, G. Müge. *Cumhuriyetin 80. Yılında 1923-2003 Türk Dış Ticaretinin Gelişiminin Kısa Tarihçesi*. Dış Ticaret Müsteşarlığı Dış Ticaret Dergisi, Özel Sayı, 2013.

Diğerleri;

- Akgemici, Tahir, *KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*. KOSGEB, <http://www.kobider.org.tr>
- Aşıkoğlu, Rıza. *Türkiye'de Yatırım Teşvik Tedbirleri*. Eskişehir, Kütahya İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, No: 2, 1988.
- Ayhan, E. Haluk. *Geçmişten Günümüze İhracat Teşvikleri İGEME 'den Bakış*. Ankara, Özel Sayı, 2000.

Devlet Planlama Teşkilatı, *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977*, 1973.

Devlet Planlama Teşkilatı, *Yatırımların ve İhracatın Teşviki*, 2003.

Özel ihtisas Komisyonu Devlet Planlama Teşkilatı, *Devlet Yardımlarını Değerlendirme Raporu*, Ankara, İktisadi Sektörel ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 2004.

DTM, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Ankara, DTM Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 2007.

DTM, *Dış Ticaretin Görünümü 2008*, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü, 2009.

EVDS, *Elektronik Veri Denetim Sistemi*, <https://evds2.tcmb.gov.tr/>

GİB, *Gelir İdaresi Başkanlığı*, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararası_mevzuat/gatt95.pdf

İstanbul Ticaret Odası, *Türkiye İçin Model Olabilecek Ülkelerde Uygulanan Teşvik Uygulamaları Ve Ülkemize Uygulanabilirliği*, Yayın No: 2007 – 51, İstanbul, 2007.

Kılıçoğlu, Ahmet. “İhracat Nereye Gidiyor?”. Ekonomik Forum, Sayı: 5, 2000.

Mevzuat Bilgi Sistemi, *Hariçte İşleme Rejimi*, <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=9.5.11304&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=hari%C3%A7te%20i%C5%9Fleme>

OAİB Resmi Sitesi, *Pazar Araştırması ve Pazarlama Desteği*, <http://www.oaib.org.tr/tr/>

OAİB Resmi Sitesi, *Yurtdışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ*, <http://www.oaib.org.tr>

Ökçün A. Gündüz. *Türkiye İktisat Kongresi 1923- İzmir Haberler- Belgeler-Yorumlar*. Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu, Yayın No:59, 1997.

Pıçak, Murat. *Planlı Kalkınma Dönemi Türkiye İhracat Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme*, SAYI: 148, 2010, www.mevzuatdergisi.com/2010/04a/02.html

Resmi Gazete, *Devlet Yatırım Bankası’nın Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Adıyla Yeniden Düzenlenmesine Dair Esaslar*, Bakanlar Kurulu’nun 87/11914 sayılı kararı, 21 Ağustos 1987

Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061220-23.htm>

Resmi Gazete, *Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımı Hakkında Tebliğ*, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/04/20180412-6.pdf>

Resmi Gazete, *Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Hakkında Tebliğ*, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161202-5.htm>

Resmi Gazete, *Yurtdışı Ofis Açma ve Marka Tanıtım Yardımı Hakkında Tebliğ*, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051125-9.htm>

SERKA, *112 Soruda Ekonomi Bakanlığı Destekleri*, Kars, 2013 <https://www.serka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/112-soruda-ekonomi-bakanligi-destekleri.pdf>

Seymen, Dilek, *İhracatta Devlet Yardımları*, <http://debis.deu.edu.tr/userweb//dilek.seymen/dosyalar/ihracatta%20Devlet.pdf>

Strateji ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, *Kalkınma Planları*, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari>

T.C. Başbakanlık, Strateji ve Bütçe Başkanlığı Resmi Sitesi, *Temel Ekonomik Göstergeler*, <http://www.sbb.gov.tr/temel-ekonomik-gostergeler/#1539970123300-b0aebfc4-3e3b>

TCMB, *Para Politikası Raporu*, 2013, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect>

TÜİK, *Dış Ticaret İstatistikleri*, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

TÜİK, *Dış Ticaret İstatistikleri*, TÜİK Yayını, Ankara, 2013.

Türk Eximbank, *Finansal Bilgiler, Faaliyet Raporları*, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari>

Türk Eximbank, *Hakkımızda*, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/bankamiz-hakkinda>

Türk Eximbank, *Hakkımızda, Rakamlarla Biz*, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/rakamlarla-biz#krediler>

Türk Eximbank, *Ürün ve Hizmetlerimiz, Alacak Sigortası*, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz#alacak-sigortasi>

Türk Eximbank, *Ürün ve Hizmetlerimiz, Alıcı Kredileri*, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alici-kredileri>

Türk Eximbank, *Ürün ve Hizmetlerimiz, Krediler*, <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler>

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, <http://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu-dto.tr.mfa>

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, <https://ticaret.gov.tr/>

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, *Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ*, <https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=687&lst=DuyurularListesi>

Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi: <https://www.ab.gov.tr>

